

PRÆNOTIONUM
CANONICARUM,

LIBRI QVINGVE:

QUIBUS SACRI JURIS,

Atque universi Studii Ecclesiastici Principia,
& Adminicula enucleantur.

EXARABAT

JOANNES DOUJAT

Antecessorum Parisiensium, ac Regionum Pro-
fessorum Primicerius, eoque nomine Comes.

Editio Tertia anterioribus accuratior.

GATTINI
D
144

Biblioteca Provinciale
MATERA
et. Studenti

DONO FRED. DI

VENETIIS, VIA GATTINI
EX TYPOGRAPHIA BALLEONII.

MDC CXVII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

- I. EC Terræ semina committunt agricolæ, <sup>1. In opere quo-
vis præparatio-
ne opus.</sup> nisi ejus gremio antè mollito fulcis at-
que subacto; nec Pictores tabulis suis
vividos & mansuros colores imponunt,
nisi prævio quodam pigmento priùs im-
butis, quo velut solo universa pictura su-
stineatur: nec Ars omnino ulla reperitur, cujus opera vel
minimum duratura diligenti præparatione non indigeant.
Sic sua judiciis, sua itineribus præparatoria sunt; aut om-
nibus, ut verius dicam, humanis actionibus, quarum nul-
la statim & sine cura perfici potest.
- II. Hoc autem, cum in reliquis rebus, tum maximè in <sup>2. Præsertim in
Disciplinis.</sup> Scientiis adipiscendis evidens est; quæ cum nobis natura
non insint, non sine magna cultura, nec nisi gradatim pro-
veniunt: ideoque *Præcognitis* quæque suis, non secus ac fun-
damentis nituntur. Ut enim Aristoteles rectè observat, at-
que inductione comprobat (a), *Doctrina omnis, omnis-
que disciplina, quæ intelligentia & meditatione constat, ex antecede-
nte fit cognitione.* Est sanè prior cognitio ad posteriorem
velut gradus, donec ad culmen (si quod modò in humanis,
ac præsertim in disciplinis culmen est) perveniatur.
- III. Cum ergo Ars nulla difficultatibus suis careat, dan- <sup>3. Ideo Præcogni-
ta earum traden-
da.</sup> da est opera, ut ad superandos earum, ut ita dicam, laby-
rinthos, aliqua eis recti itineris certò cognoscendi, atque
instituendi adjumenta, instar Ariadnæi staminis futura,
compareantur. Itaque sicut in ædificiis fundamentum, sine
quo nec parietes, nec conclavia stare, nec tecta possunt:
ita in Arte quavis pars præcipua est cognitio Principiorum,

P R Æ F A T I O

quæ & ipsa idcirco fundamenta dicuntur. Duo autem sunt Principiorum genera: alterum Dogmata & Regulas cujusque disciplinæ, sive Axiomata certum in ordinem redacta complectitur: alterum in Præcognitis consistit, id est in Notionibus Causarum ipsius Artis. Hoc posterius in Jure Pontificio nondum quisquam plenè ac perfectè tractavit.

a. Id tentatum in Jure Canonico viri docti: sed minus plenè.

b Libris trib. de Jure Sacro.

c In Censura de quibusdam veteribus Canonum Collectionibus.

d In Canonicis dissertationibus & in limine tractatum ad primos Decretal. Tit.

IV. Nec me latet simile quid utraque in Jurisprudencia, à nonnullis tentatum fuisse. Et quidem post alios, nostra & superiore ætate in Jure Ecclesiastico Boetius præsertim Epo (b), Antonius Augustinus Societatis Jesu (c), ac denique Franciscus Florens, Parisiensis simul & Aurelianensis Academiæ decus, amicus quondam noster atque in antecessorio munere decessor (d), egregium ejus instituti specimen ediderunt. Sed ut ad illustrandum hocce Jus, præclara multa, non sine summa sua laude hi viri eximii contulerint, quæ & aliqua jam rerum sacrarum cognitione imbutis sufficiat: satis uberem nobis adhuc messem reliquerunt; suoque exemplo alios potius adhortari ad plenius quid proferendum, & in hoc stadio post se currentibus lampadem tradidisse videri possint, quam absoluto numeris omnibus opere, incipientium desideria prorsus explevisse.

5. Hæc suscipiendi hujus operis causa: & quis nobis in eo scopus propositus.

V. His ego causis jamdiu adductus, in animum induxi ut Juris Canonici Fundamenta, generaliaque Principia ad examen revocanda, ejusque tironibus, paulò accuratius præmonstrandum ad ejus penetralia iter susciperem. Neque enim doctis scribere, nec difficili arduarum questionum tractatione, gloriam hinc aucupari animus fuit, (quæ tenuis admodum ex eo sperari posset, quod laboris magis sit, quam aut exquisitæ eruditionis, aut eximiæ aliqujus solertiæ.) Juniorum profectui consultum ivi; & nondum gnaris, sacrorum studiorum viam aperire, aut lævioribus semper censui, quod auditoribus quàm utilissimum noverint: nihil autem visum mihi utilius, quàm ut quod me ipsum, cum ad disciplinas hujusmodi animum appellerem, juvisset promptum paratumque habere, id ipse aliis pararem: collectis nempe ac digestis iis quorum cognitio

A D L E C T O R E M.

tio in toto artis decursu necessaria est: Certè quæ nullo duce, nullo ordine, sed prout usus fert, magno & cæco, ut ita dicam, labore pervolutandis voluminibus ignotis, per mille errorum ambages sæpenumero frustra quærentur; nec nisi per diuturni temporis jacturam sigillatim percipi solent: quis non maximè commodum esse videret, ea ex sexcentis diversi generis Autoribus sedulò conquisita, collecta, & certo ordine ac methodo digesta paucos intra menses perdiscere, & in promptu habere, quò identidem recurrere liceat, si quid eorum quæ quis didicerat, exciderit? Non minùs profectò de studiosis merentur similibus autores operum, quàm de viatoribus, quibus per vasta sylvarum agendum iter est, ii quorum opera locorum, vel opacus horror excisis densiorum arborum ramis, in apertam vertitur lucem; vel sublatis senticetis, ac salebris, asperitas lævigatur; vel complanatis tumultis, rupibusque, pervia ex inviis fiunt; per quos denique additis ad trivia Mercuriis, quò trames quisque ducat, indicatur.

VI. Ut autem perspicuum cuique statim fiat, quid *Prænotionum* titulo in hoc volumine intelligamus, percurrenda paucis tota ejus materia est. In eo itaque historicè & criticè, brevitate solida, referuntur sequentia, & pleraque discutiuntur.

Primo Omnium *utriusque fæderis Librorum*, ordo, nomina, autores, tempora, rerum summa, autoritas, & variæ sacri operis Versiones atque Editiones. Secundo *Conciliorum*, tum Generalium, tum Particularium, ex quibus à Collectoribus desumpti sunt Canones, anni, causæ, numerus Episcoporum & Canonum, atque autoritas. Tercio *Pontificiorum* Decretorum ac Decretalium, (quarum dubiæ sigillatim discutiuntur) fides ac vis. Quarto *Sanctorum Patrum* Græcorum, Latinorumque Opera, unde à Collectoribus Canonum decerptæ sunt sententiæ, & singulorum veritas aut falsitas expensa. Quinto Volumina *Juris Romani & Francici*, aliaque opera indicata, quibus usi sunt Collectores. Sexto *Collectiones* cujusvis generis Canonum, Græcæ & Latinæ, veteres ac recentiores, editæ, non editæ, exactius & fusiùs quàm hactenus factum sit, examinata. Septimo Com-

6. Quæ in hoc opere continentur.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

mentatores & clari *Interpretes* Canonum, tum Græci, tum Latini, & cujusque opera. Octavo *Historia*, *Chronologia*, & *Geographia Ecclesiastica* Autores Græci ac Latini. Ultimò Juris Canonici *Finis* & *Usus*, præter alia, quæ plenius ostendet sequens Librorum & Capitulorum Index. Ordinis rationem in clarum Diagramma contractam, proxima dabit Tabella.

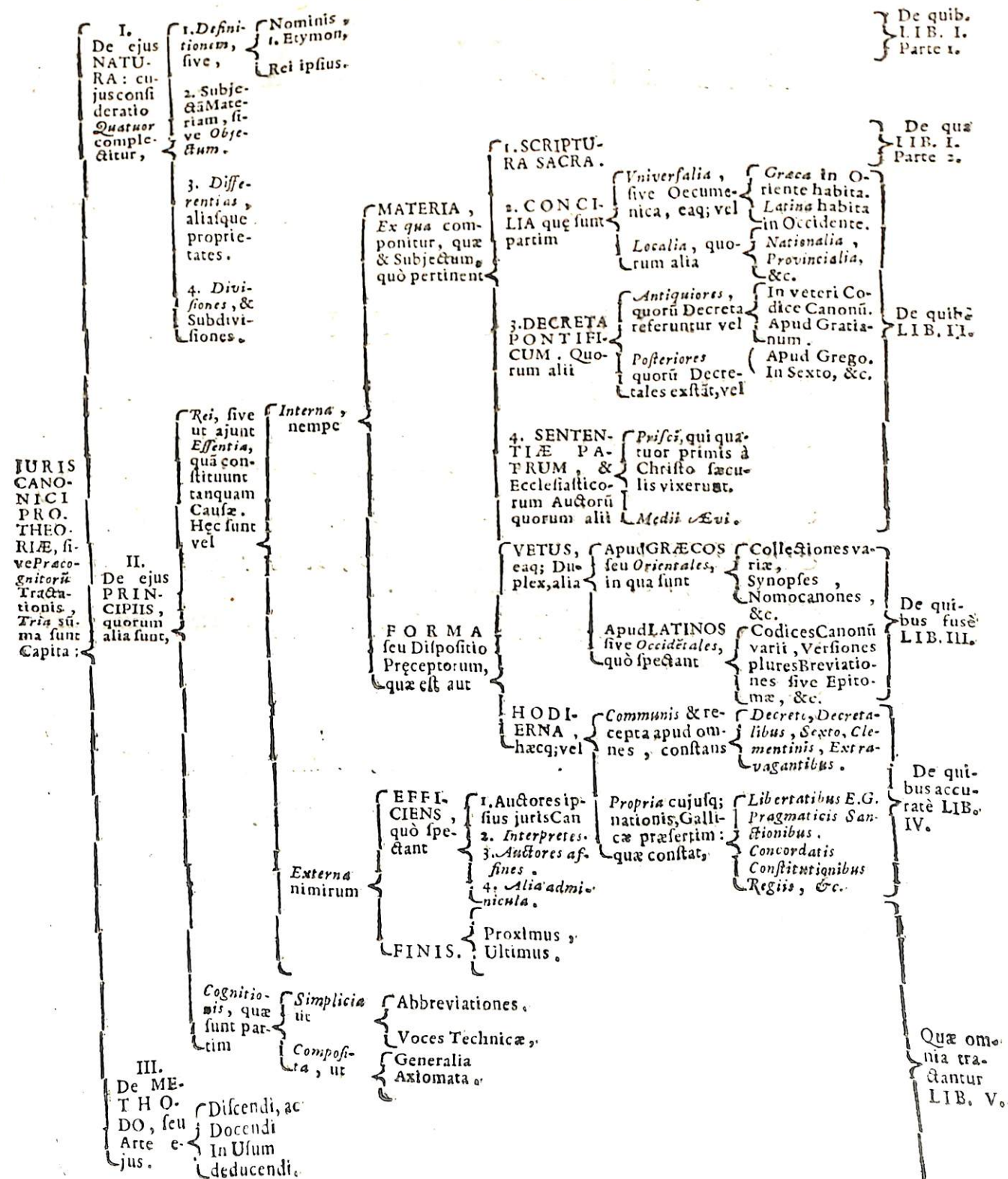
In Appendice, tum alia, tum *Provinciarum Ecclesiasticarum* Notitia relata ad tempus Gregorii Magni; *Patriarcharum* Orientis Series; Monasticorum ac Regularium *Ordinum* & Congregationum Origo.

7. Quis ejusdem operis fructus.

VII. Ex his omnibus rei cujusque initium & progressum, omnemque totius Juris Canonici rationem atque concentum eximium perspicienti cuique, maxima lux toto disciplinæ decursu orietur; & studentium temporibus (cujus folius laudanda est parsimonia) mirum in modum consulatur: tum multis aliis de causis, tum eò imprimis, quòd quæ de eodem, exempli causa, Concilio, Pontifice, sive Autore alio Canonis cujusque, repetenda toties essent, quoties inter explicandam hanc vel illam juris partem, in Canonem, Epistolam, sententiamve alicujus è Patribus incideremus, aut eorum quomodocumque mentio fieret, ea omnia semel ac certo ordine absoluta erunt.

Cæterum si quid fortè imprudenti mihi alicubi exciderit, quod aut Catholicæ fidei, aut debito S. Apostolicæ Romanæ Sedis honori, aliquatenus adversari, vel certis ac receptis Ecclesiæ Regni Gallici juribus, detrudere videatur; id ego nec dictum, nec scriptum volo.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM DELINEATIO.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM SERIES,

SIVE LIBRORUM ET CAPITUM INDEX.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. D E Juris Canonici Nominibus ac Definitione. pagina	3.
CAP. II. De Juris Canonici subiecta Materia, & in quo ab affini- bus scientiis, Jure Civili, Theologia, Morum Philosophia dif- ferat.	7
CAP. III. De Juris Canonici Præstantia, atque ad cæteras principes di- sciplinas Utilitate.	9
CAP. IV. De Juris Canonici Divisionibus, ac de Lege Divina & hu- mana, atque utriusque necessitate.	13
CAP. V. De Origine Juris Canonici.	19
CAP. VI. De primo Juris Canonici Fonte, nimirum SACRA SCRIPTU- RA in genere, deque ejus Nominibus.	21
CAP. VII. De divinarum Scripturarum Autoritate, ac Difficultatibus in genere.	24
CAP. VIII. De Libris Canoniciis & Apocryphis.	27
CAP. IX. De Partibus Sacræ Scripturæ, ac Libris ejus in classes divi- fis.	32
CAP. X. De Pentateucho, sive Quinque Legis libris.	35
CAP. XI. De Historicis veteris Testamenti Libris.	37
CAP. XII. De Propheticiis veteris Testamenti Libris, ac primùm de Psal- terio, & Poesi Hebraica.	43
CAP. XIII. De reliquis Libris Propheticiis.	48
CAP. XIV. De Libris Sapientialibus seu Moralibus Veteris Federis.	54
CAP. XV. De Libris Novi Fœderis Legalibus, sive Evangeliiis.	56
CAP. XVI. De Historico novi Testamenti Libro, Actibus nempe Aposto- lorum.	60
CAP. XVII. De Moralibus Libris Novi Fœderis, sive Pauli, aliorum- que Apostolorum Epistolis.	61
CAP. XVIII. De Prophetico Novi Fœderis Libro, Apocalypsi.	66
CAP. XIX. De Textu Hebraico Veteris Testamenti.	67

CAP.

Index Librorum & Capitum.

CAP. XX. De Græcis Translationibus in genere.	69
CAP. XXI. De Septuaginta Interpretum Versione.	71
CAP. XXII. De Novi Testamenti Græco Textu, deque Scripturæ Latinis Editionibus in universum.	75
CAPUT XXIII. De Vulgata Editione speciatim, ejusque Autoritate.	76
CAP. XXIV. De recentiorum Versionibus.	78
CAP. XXV. De variis Veteris Testamenti Versionibus, & Paraphrasibus Chaldaicis, Syriacis, Arabicis.	79
CAP. XXVI. De Sacræ Scripturæ variis sensibus, ejusque interpretandæ regulis.	81
CAPUT XXVII. De Librorum Canonorum divisionibus in Ca- pita & Versus, aliasve Sectiones apud Hebræos, Græcos, & La- tinos.	86
CAP. XXVIII. De præcipuis Sacræ Scripturæ Interpretibus.	94

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I. D E CONCILIIIS in genere.	100
CAPUT II. De Jurisdictione Ecclesiastica.	105
CAP. III. De primis quatuor Conciliis Oecumenicis, & primùm de Nicæno I.	114
CAP. IV. De tribus sequentibus Conciliis generalibus Constantinopolitano I. Ephesino I. Chalcedonensi.	121
CAPUT V. De sequentibus quatuor generalibus Synodis in Oriente habi- tis, Constantinopolitanis II. & III. Nicæna II. & Constantinopoli- tana IV.	127
CAPUT VI. Sequentia Concilia Universalia septem in Occidente habi- ta, Lateranensia nimirum quatuor, Lugdunensia duo, & Viennen- se.	131
CAP. VII. De reliquis Conciliis generalibus, Pisano, Constantiensi, Basi- leensi, Florentino, Lateranensi V. Tridentino.	pag. 135
CAPUT VIII. Concilia quasi universalia, Arelatense, Sardicense, &c.	138
CAP. IX. Pseudo-synodi generales.	141
CAPUT X. Concilia localia Græca in Codicem Ecclesiæ universæ rela- ta.	143
CAP. XI. Concilia Africana vetera.	145
CAP. XII. Concilia Gallica vetera sub Imperatoribus Romanis, & Fran- corum primæ stirpis Regibus.	147
CAP. XIII. Concilia Hispanica vetera sub Romanis & Visigothis.	152
CAP. XIV. Concilia Italica priscorum temporum, ante Carolum scilicet Magnum.	155
CAP. XV. Concilia Italica mediæ ævi ab initio sæculi VIII. ad dimidium sæculum XII.	157

CAP.

Index Librorum & Capitum.

CAP. XVI. Concilia particularia Gallica mediæ ævi, à sæculo VIII. ad XII.	161
CAPUT XVII. Concilia localia Germanica à sæculo VIII. ad XII.	166
CAP. XVIII. Anglica & Hibernica quædam præcipua ante XII. sæculum Concilia.	168
CAP. XIX. Concilia particularia posteriorum temporum, quæ in Collectionibus Decretalium memorantur præter superiora.	170
CAP. XX. De præcipuis Conciliorum Editionibus seu generalibus Collectionibus.	171
CAP. XXI. De PONTIFICUM ROMANORUM CONSTITUTIONIBUS in genere.	171
CAP. XXII. De Romanorum Pontificum ante Siricium Epistolis in genere.	176
CAPUT XXIII. De S. Petro ejusque proximis duobus successoribus.	181
CAPUT XXIV. De Clemente Romano, Pontifice IV. ejusque Epistolis, tum dubiis, tum veris.	182
CAP. XXV. De Anacleto, & sequentibus sæculi Pontificibus, eorumque Epistolis.	184
CAP. XXVI. De sæculi tertii Romanis Episcopis, eorumque Decretalibus.	189
CAP. XXVII. De summis Pontificibus qui Ecclesiam sæculo IV. rexerunt, & eorum Decretalibus.	193
CAPUT XXVIII. De Pontificibus quorum Decreta Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ inserta sunt, & primò de Siricio & Anastasio.	198
CAP. XXIX. De sæculi V. Pontificibus, & Epistolis in Canonum Codicem relatis.	199
CAP. XXX. De prioribus sæculi VI. Pontificibus, & Decretalibus in Codicem Canonum relatis.	204
CAP. XXXI. De aliis sæculi VI. Pontificibus, & eorum apud Isidorum Epistolis.	205
CAP. XXXII. De S. Gregorio Magno, ejusque Epistolis.	208
CAP. XXXIII. De sæculi VII. Pontificibus, quorum ex Epistolis sententiæ à Collectoribus in corpus Decretorum translatae sunt.	210
CAPUT XXXIV. De sæculi VIII. Pontificibus, quorum Epistolæ partim Codici Canonum illatae, aliæ à priscis Collectoribus, ipsoque Gratiano sunt excerptæ.	212
CAP. XXXV. De Pontificibus sæculi IX. quorum Decretis usus est Gratianus.	214
CAP. XXXVI. De sæculi X. Pontificibus, quorum mentio apud veteres Canonum Collectores.	216
CAP. XXXVII. De Pontificibus sæculi XI. quorum Decreta retulit Gratianus.	ibid.
CAP. XXXVIII. De sæculi XII. Pontificibus, quorum Decreta apud Gratianum, aut etiam apud Gregorium IX. collecta extant.	218
CAP. XXXIX. De Pontificibus ejusdem sæculi, ex quorum præcipue scriptis conflata est Collectio Decretalium Gregoriana.	219

CAP.

Index Librorum & Capitum.

CAP. XL. De sæculi XIII. Pontificibus.	221
CAP. XLI. De Pontificibus ejusdem sæculi XIII. ex quorum maxime Decretalibus compositus est Liber VI. Bonifacii VIII. mandato.	222
CAP. XLII. De Pontificibus sæculi XIV. Clementinarum aut Extravagantium Autoribus.	224
CAP. XLIII. De Pontificibus sæculi XV. quorum Extravagantes corpori Juris Canonici adjectæ.	225
CAP. XLIV. De SANCTORUM PATRUM SCRIPTIS, eorumque autoritate.	226
CAPUT XLV. Examen Scriptorum Ecclesiasticorum primi à Christo nato sæculi.	227
CAP. XLVI. De Græcis secundisæculi Patribus.	230
CAPUT XLVII. De Latinis tertii sæculi autoribus Ecclesiasticis.	233
CAP. XLVIII. De Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis Græcis ejusdem tertii sæculi.	235
CAPUT XLIX. De Græcis sæculi quarti Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis.	238
CAP. L. De Latinis sæculi IV. Patribus atque Autoribus ad res Ecclesiasticas pertinentibus.	245
CAPUT LI. De Scriptoribus Græcis Ecclesiasticis qui sæculo V. floruerunt.	248
CAP. LII. De Latinis ejusdem sæculi V. Autoribus Ecclesiasticis.	253
CAP. LIII. De sacris Scriptoribus Latinis sæculi VI.	263
CAP. LIV. De Græcis Autoribus sæculi VI.	265
CAP. LV. De Græcis Scriptoribus sæculi VII.	ibid.
CAP. LVI. De Patribus Latinis septimi sæculi.	266
CAPUT LVII. Ecclesiastici Scriptores Latini, qui VIII. sæculo floruerunt.	267
CAP. LVIII. Græci Scriptores ejusdem VIII. sæculi.	268
CAP. LIX. Sæculi noni Scriptores Ecclesiastici Latini.	269
CAP. LX. De Græcis ejusdem sæculi IX. Scriptoribus.	272
CAP. LXI. De Latinis Autoribus sæculi X.	ibid.
CAP. LXII. De Græcis sæculi X. Scriptoribus.	273
CAPUT LXIII. Latini Scriptores Ecclesiastici, qui sæculo XI. floruerunt.	274
CAP. LXIV. Autores Græci ejusdem sæculi XI.	275
CAP. LXV. De Sæculi XII. Scriptoribus Ecclesiasticis.	276
CAPUT LXVI. De Latini sæculi XIII. Scriptoribus Ecclesiasticis.	277
CAP. LXVII. De Libris Juris Civilis, Constitutionibus, aliisque operibus quibus usi sunt Canonum Collectores.	278
CAP. LXVIII. De Libro Diurno & Ordine Romano.	280

LIBER

Index Librorum & Capitum.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I. D E Collectionibus Canonum in genere.	283
CAP. II. De Canonibus qui dicuntur Apostolorum.	284
CAP. III. De antiqua Canonum COLLECTIONE GRÆCA secundum seriem Conciliorum, quæ prima vulgò habetur.	288
CAP. IV. De veteri altera Græca Collectione post Chalcedonense Concilium edita.	292
CAP. V. De alia Collectione Theodorito à quibusdam adscripta.	293
CAP. VI. De Collectione à Trullana Synodo probata.	296
CAP. VII. De Conciliorum & Patrum Canonibus hac Collectione additis ad superiores, deque ejus Appendice.	297
CAP. VIII. De ultima Græcorum Collectione per Concilia.	300
CAP. IX. De Collectione Joannis Antiocheni cognomento Scholastici, per capita Materialium.	303
CAP. X. De Photii Nomo-Canone.	305
CAPUT. XI. De Nomo Canonibus aliis, Synopsis Canonum, & Abbreuiatis Collectionibus, Simeonis Logothetæ, Alexii, Aristini, Arsenii, Harmenopuli, Pselli, Anonymi.	308
CAP. XII. De Decretis Synodalibus, & Responsis Patriarcharum, aliorumque Græcorum Antistitum.	312
CAP. XIII. De LATINIS Canonum COLLECTIONIBUS in univ- sum.	313
CAPUT XIV. De veteri Priscorum Canonum Collectione per seriem Con- ciliorum.	315
CAP. XV. De Collectione Dionysii Exigui, quæ vulgò Codex Canonum ve- tus Ecclesiæ Romanæ vocatur.	322
CAP. XVI. De Ferrandi Breuiatione Canonum.	325
CAPUT XVII. De Martini Bracarensis Collectione Orientalium Cano- num.	326
CAPUT XVIII. De Cresconii Breuiario Canonico & Collectione Cano- num.	327
CAPUT XIX. De III. ampliori Canonum expansorum Latina Colle- ctione juxta ordinem Conciliorum, quæ Isidoro Hispalensi adscribi- tur.	329
CAPUT XX. De IV. integrorum Canonum Latina Collectione, secun- dum tempora Conciliorum ac Decretalium, sub titulo Isidori Merca- toris.	333
CAP. XXI. De Hadriani I. Capitulis Angilramno Metensi traditis, & de Codice Canonum per eundem Pontificem oblato Carolo Magno.	337
CAP. XXII. De antiquis Anonymi & Reginonis Collectionibus secundum ordinem Materialium.	338
CAP. XXIII. De Burchardi Vormatiensis Decreto.	340
CAP. XXIV. De Casaraugustana & Tarraconensi Collectione.	343
CAP. XXV. De Collectione Anselmo Lucensi adscripta, & de Hildeberto Cenomanensi.	344
CAPUT XXVI. De Collectione Deus-dedit Cardinalis.	347

CAP.

Index Librorum & Capitum.

CAP. XXVII. De Ivonis Carnotensis Decreto.	348
CAP. XXVIII. De Panormia.	350
CAP. XXIX. De Gregorii Polycarpo.	357
CAP. XXX. De Algero, & Halitgario.	359
CAP. XXXI. De Collectione Hibernica.	360
CAPUT XXXII. De Pœnitentialibus seu Libris Canonum Pœnitentia- lium.	363
CAPUT XXXIII. De Capitularibus Regum atque Imperatorum Fran- corum.	367
CAP. XXXIV. De Capitulis seu Constitutionibus Episcop.	370

LIBER QUARTUS.

CAPUT I. Q uot & quæ sint partes Juris Canonici hodierni. pagi- na 372	373
CAP. II. De GRATIANO Autore Decreti.	375
CAPUT III. De vero titulo Decreti, deque ejus condendi causis & tem- pore.	377
CAPUT IV. De Autoribus, quorum centones in opus suum contulit Gra- tianus.	378
CAP. V. De Partibus Decreti Gratiani.	379
CAP. VI. De ordine Primæ partis.	381
CAP. VII. De ordine Secundæ partis Decreti.	385
CAP. VIII. De ordine Tertiæ partis Decreti.	386
CAP. IX. De Distinctionum & Questionum numero ac divisione.	388
CAP. X. Ratio allegandi Capita, seu Loca Decreti.	390
CAP. XI. Quibus de causis Gratianus cæteris Collectoribus potior habea- tur.	392
CAP. XII. De Mendis & Nevis Gratiani.	397
CAP. XIII. De Emendatione Gratiani.	399
CAP. XIV. De Autoritate Decreti.	400
CAP. XV. De Nomine Palea, sæpe Decreti Capitibus adscripto.	402
CAPUT XVI. De Priscis Decretalium Compilationibus ante Grego- rium IX.	404
CAP. XVII. De Autore, tempore & ratione Decretalium Gregorii IX. deque Decretalium nomine.	406
CAP. XVIII. De Fontibus Decretalium, sive de Autoribus ex quibus eæ sunt desumptæ.	407
CAP. XIX. Index & Nexus Titulorum, quibus Decretalium quinque Li- bri constant.	417
CAP. XX. De Rubricis Decretalium & allegandis earum locis.	418
CAP. XXI. De Sexto Decretalium.	419
CAP. XXII. De Clementinis.	420
CAPUT XXIII. De Extravagantibus Joannis XXII. & Communi- bus.	CAP.

Index Librorum & Capitum.

- CAP. XXIV. De Autoritate Decretalium Gregorianarum, Sexti & reli-
quarum Collectionum. 422
- CAPUT XXV. De Bullis, seu posterioribus Extravagantibus & Bulla-
rio. 424
- CAPUT XXVI. De Nova Extravagantium Compilatione facienda.
426.
- CAP. XXVII. De Origine ac progressu Juris Ecclesiastici Gallicani, Prag-
matica Sanctione, Concordatis, &c. 428

LIBER QUINTUS.

- CAPUT I. Interpretum Juris Canonici Divisio in varias classes, pa-
gin. 432.
- CAP. II. Quid Glossæ, & de Juris Canonici Glossis in genere. 433
- CAP. III. De Autoribus Glossarum Decreti. 434
- CAP. IV. De Glossatoribus Decretalium. 436
- CAP. V. De reliquis Interpretibus Juris Canonici, qui Seculo XIII. scri-
pserunt. 438
- CAP. VI. De Interpretibus Seculi XIV. 441
- CAPUT VII. De iis qui Seculo XV. Jus Canonicum scriptis illustra-
runt. 445
- CAP. VIII. Seculo XVI. Interpretes & Doctores. 451
- CAP. IX. Currentis Seculi XV. II. Interpretes Canonum & Doctores præ-
cipui recensentur. 467
- CAPUT X. Recensentur Scriptores præcipui, qui Autorum Ecclesia-
sticorum & Juris Canonici Doctorum res atque opera memora-
runt. 482.
- CAPUT. XI. De præcipuis Ecclesiasticæ Historiæ generalis Autori-
bus. 483
- CAP. XII. De iis qui res Pontificum Romanorum & Episcoporum cujus-
que Nationis scripsere. 487
- CAP. XIII. De Historiæ Monasticæ Scriptoribus. 489
- CAP. XIV. De Martyrum, aliorumque Sanctorum Historia. 491
- CAP. XV. De aliis sacri studii adminiculis. 494
- CAP. XVI. De Auctoribus Geographiæ Ecclesiasticæ. 496
- CAP. XVII. De Chronologia Ecclesiastica. 498
- CAP. XVIII. Abbreviationes utriusque Juris, & allegandis Juris Canoni-
ci ratio. 505
- CAP. XIX. Explicantur quædam voces technicæ, & formulæ maximè
usitæ. 509
- CAP. XX. Indicantur aliquot axiomata, eorumque collectanea. 512
- CAP. XXI. De Methodo discendi docendique Juris Canonici. 513
- CAP. XXII. De Juris Canonici Fine. 519
- CAPUT XXIII. De usu Juris Canonici, & præcipuis ejus editioni-
bus. 524
- Index

Index Librorum & Capitum.

- Index Alphabeticus INTERPRETUM Juris Canonici. 530
1. Notitia Provinciarum Ecclesiasticarum tempore S. Gregor. Papæ. pag.
535
2. Index Alphabeticus Conciliorum. pag. 551
3. Index Alphabeticus Romanorum Pontificum. pag. 561
4. Catalogus Episcoporum Byzantii & Patriarcharum Constantinopo-
leos. pag. 569
5. Catalogus Patriarcharum Alexandrinorum. pag. 578
6. Index Chronologicus Patriarcharum Antiochenorum. pag. 581
7. Index Chronologicus Patriarcharum Hierosolymitanorum. pag. 586
8. Index Alphabeticus Autorum Ecclesiasticorum. pag. 591
9. Ordinum Regularium Index Chronologicus. pag. 597

AD LECTOREM.

*Juris iter præceptis; anfractus hæc tamen omnes
PRÆNOTIONES explicant:
Ecce patent aditus cuncti, tanto Duce tota
Juris patet prudentia.
Huc age qui studii sacri penetralia quæris:
Prostant suo cuncta ordine.*

NOI RIFORMATORI Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Tomaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Prænotionum Canoniarum Libri quinque, Autore Joanne Doujat*, non esservi cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza che possi esser stampato, offerendo gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 30. Giugno 1716.

(Girolamo Venier Kav. Proc. Rif.

(

(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Rif.

Agostino Gadaldini sgr.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

*QUIBUS SACRI JURIS
AC TOTIUS ECCLESIASTICI STUDII
PRINCIPIA ET ADMINICULA EXPLICANTUR,
LIBER PRIMUS.*

EX ordinis in Præfatione delineati ratione, duæ hujus libri partes erunt, ad quas poterunt, quæ in eo tractabuntur, omnia revocari. In priore agetur *de Juris Canonici natura*; quò pertinent ejus Etymologia, Definitio, Proprietates, Divisiones atque ab affinibus scientiis Differentiæ. Deinde, cùm generales quatuor sint quasi Fontes, ex quibus præcipuè manant

Prænot. Canonic. Doujat. A spe-

specialia Juris hujus effata atque præcepta: in
Posteriore hujusce libri parte primùm illorum
genus tractabitur, Sacrinimirum Codices, seu
Scriptura Canonica. Quæ verò ad Concilia, tum
universalia, tum localia seu particularia; ad Pon-
tificias Constitutiones; ad dicta & Sententias
Patrum, cæterorumque Auctorum Ecclesia-
sticorum pertinent, & quæ alia ex Jure Civili
Romanorum, atque ex Jure Francico veteri
acceserunt; ea in proximum rejecimus librum.
Consuetudines autem, & Traditiones, cum per
se scriptis mandatæ non sint, ex iisdem illis fon-
tibus nunc ferè nobis sunt hauriendæ.

CAPUT PRIMUM.

De Juris Canonici Nominibus ac Definitione.

I. **JUS** Sacrum, quod ex divinis oraculis, atque Apostolorum præceptis, institutis, ac traditionibus derivatum, legibus, decretis & responsis per eorum successores editis constitutum est, variis nominibus designatur. 1. *Varia juris Canonici nomina.*
Modò enim *Canonicum*, modò *Ecclesiasticum*, aut *Pontificium* nuncupa-
tur. Sunt & qui *Theologiam Canonica*, vel *Præcticam* vocent; quarum
appellationum originem causasque non absurdum fuerit paucis inquirere.

II. Et *Juris* quidem vocabulum, cum pluribus modis sumatur apud Ju-
risconsultos [a], accipitur hoc loco pro Arte æqui & boni. Jus enim est di-
ctum, quia iustum est, ut docet Isidorus Hispalensis Episcopus [b]. 2. *Primo jus, id est bonum & æquum, aut ars æqui & boni.*

III. At *Canonicum* procul dubio appellatur à voce Græca, *Κανών*, quæ
Regulam significat: & propriè quidem de Regula dicitur, quam in operibus
suis, ad lineas rectè ducendas, aut explorandas, adhibent artifices: trans-
latè ad præcepta morum ac disciplinarum porrigitur. 3. *Lib. 5. etymol. cap. 3.*

IV. Hoc autem Græcorum nomen nonnulli apud V. Cl. P. Gassendum
amicum & collegam quondam nostrum, eruditionis nomine omnibus no-
tum [c], ab Hebræo קנה *kaneh* deducunt; quod deflexum à radice קנה 4. *Canonis nomen forte ab Hebræo kaneh.*

kaneh (id est *acquisit*, ac *possedit*) *Cannam* seu calamus sonat; sumiturque
pro *mensoria arundine*; ut & vox, *Cane* apud Occitanos, & Provinciales. Et
verò quæ acquirimus, quæque possidemus, sive mobilia sint, ut panni, te-
la &c. sive immobilia, ut agri, eorum quantitatem, hujusmodi fere menso-
riis instrumentis investigamus, atque cognoscimus. Accipitur etiam He-
braicum illud nomen pro osse cubiti, sive lacerto; non secus ac *ulna*, *cubi-
tus*, *pes*, pleraque apud gentes, tam pro parte corporis, quam pro certa
mensura dicuntur, qua ratione Græci quoque, ὡπὸ πύχης, id est *eodem cu-
bito*, proverbiali quadam loquendi figura, usurpant pro eo quod est eadem
mensura metiri. Sic etiam & Græcis, *Κανὼν* & קנה *kaneh* Hebræis virgulam,

seu examen ac stylum trutinæ significant: & apud Homerum *Κανὼν* ad textri-
nam traductus, pro radio usurpatur, quo fila diriguntur, & subtegmen sta-
mini inseritur.

V. *Canonum* igitur titulo, ut observavit Matthæus Blastares Græcus Mo-
nachus [d], Prisci Ecclesiæ Patres suas nominarunt constitutiones, figurata
dictione usi, & metaphora petita à ligneo illo instrumento, quo in lignis aut
lapidibus dirigendis uti consueverunt, qui mechanicas artes tractant. At-
que hæc Canonis appellatio, eodem teste, ab aliis quoque est usurpata, Phi-
losophis nimirum, atque imprimis Dialecticis; Medicis deinde, Gramma-
ticis,isque, qui harmonias cantuum composuere, & ab iis, qui leges civiles
ordinarunt. Hæc ut plenius intelligantur, haud extra rem fuerit, ejus vocis
varias significationes percurrere. 5. *Varie sumitur in artibus & scientiis.*

VI. Enimverò generali acceptione, in usu est vox *Canon* pro norma sive
præcepto, ad quod opus quodque exigitur, tum in liberalibus, tum in me-
chanicis artibus. Inde *Musica* pars ea, quæ vocis longitu lines ac latitudi-
nes 6. *Pro communibus præceptis.*

nes metitur, *Canones* denominationem accepit: inde & Polycleti opus, à quo velut à lege quadam statuariæ artis, lineamenta, & membrorum portiones petebantur, *Canon* dictus est ex Plinio [e] & Galeno. Epicurus quoque, post Democritum (ut creditur) *Canonem* appellavit librum illum, quo veritatis criteria, seu iudicandi de rebus instrumenta exposuerat, atque examinaverat: quod opus à Colote ipsius cultore apud Plutarchum [f] *Διογενὲς* cognominatum est: à Cicerone [g] autem quasi delapsa de cælo *Regula* dicitur: ac propterea hæc Epicuræ Philosophiæ pars *Canonica* est nuncupata. Præterea eo nomine designantur in Chronologicis, columnæ, quibus temporum, ac rerum gestarum series distinguitur.

VII. In Moribus, deinde *Canonis* nomine significatur tam id quod à natura præscribitur, Euripidi *Κανὼν τῆ καλῆς*, quam jus humanum, cuius specialia diversas apud nationes Decreta, *μοριβδινὸς κανὼν*, comparantur ab Aristotele [h], plumbeæ nimirum regulæ, qua in sua ædificatione usi Lesbii feruntur, eamque ad lapidum quibus applicabatur figuram inflexisse. Hinc Chrysippo [i] lex in genere *Κανὼν* dicebatur *δινειὸν καὶ ἀδίκον*.

VIII. Quin & in Sacris eodem nomine *Canonis* utimur ad designandum arcanam partem Missæ, precesque secretas; quod in ea parte sit legitima & regularis Sacramentorum (id est consecrationis) confectio, ut notat Vvalfridus Strabo [k]. Producta est etiam ea vox ad Catalogos sive indices, tum librorum sacrorum, qui ex eo Canonici nuncupantur; tum Divorum, sive Sanctorum hominum, quorum in numerum qui referuntur, idcirco dicuntur *κανονικοὶ*. Matricula quoque, hoc est syllabus clericorum, aliorumque, qui necessaria vitæ subsidia ab unaquaque Ecclesia accipiebant, in antiquissimis Conciliis *Canon* appellatur.

IX. Remotiore denique metaphora ad quamlibet ordinariam specierum, aut pecuniæ collationem, *Canon*, etiam latine loquentibus porrigitur; sive quod ad catalogum census, sive quod tanquam ex certa regula & præscripta forma præstari soleat. Et primò quidem eo sensu accipitur *Canon* pro consueta pensatione seu illatione annua, annonæ, auri, aliorumve subsidiorum, quæ Principi præstantur; quas & *Canonicas necessitates* vocabant [l]. Atque hæc *Canonis* acceptio ex compluribus Juris Civilis locis confirmari potest [m], in quibus *Canonicum* pro solenni, atque ordinario dici constat, cum extraordinario opponatur. Quamobrem rectè Asconius Pedianus [n], cum tria faciat tributorum seu collationum genera, *Canonem* distinguit ab oblatione, atque indictione, extraordinariis nimirum functionibus. Ab hac *Canonis* significatione *Canonicarii* derivantur, annuorum publicorum exactores; qui & scriniarii dicti, quod è scrinio Canonum in provincias ad fiscales titulos exigendos mitterentur. Eorum meminere Justinianus Imperator [o] & Cassiodorus [p].

Accipitur secundò *Canon*, eodem formè sensu, pro Emphyteumate, id est annua pensione, quam fundi Domino præstare debet Emphyteuta: eoque referri videtur *Canon glebæ*, apud Sidonium Apollinarem [q]. Tertiò usurpatur *Canon* pro certo numero frumenti, sive annonæ, plebi, aut etiam militibus, erogari, ac viritim distribui solita, ut videre est in Codice Justiniani [r], itemque apud Spartianum [s] & Lampridium [t]. Atque hinc fortasse factum est, ut Clerici, qui proventus Ecclesiasticos pro rata participandi jus habent, *Canonici* cognominati sint; à Canone scilicet illo, sive pensione, ac stipendio cuique debito; non minùs quam à regulari vita, aut

aut à catalogo seu matricula Ecclesiæ cui sunt inscripti. Id certè vel ipsum *Præbendæ* nomen suaserit, eorum muneri in jure nostro attributum; ab eadem nempe portione, quæ ipsis præberi consuevit. Nam & *Præbendum* Ulpianus Jurisconsultus [u]; & multitudinis numero *Præbenda*, pro Canone u l. inviti 19. Dig. de testib. atque annona, quæ militibus dispensari consueverat, Livius, Gellius aliique dixerunt, laudati ab Alciato [x].

X. Jus itaque *CANONICUM* rectè dicitur à Canonibus, quo nomine donatæ sunt per antonomasiam Ecclesiasticæ Constitutiones; vel quod regant, & normam rectè vivendi præbeant: vel quod regulæ instar distortum pravumque corrigant, ut censent Isidorus, & Gratianus noster [y]. Atque hæc *Canonis* significatio non recens in Ecclesia, sed ab ipsis Apostolorum temporibus recepta videri potest: utpote qua non semel D. Paulus utatur [z], ac præsertim in Epistola ad Philippenses [a]: nam hæc verba *ἡ ἀρχὴ τοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ἣν σώσει καθὼς τὸ σώμα*, quæ Latine vulgò redduntur, *in eadem permaneamus* *Regula*, continent adhortationem Apostoli ad Ecclesiam Philipporum, ut eisdem cum reliquis Ecclesiis Canones observet, utque in fidei ac morum regulis cum aliis conveniat.

XI. *ECCLESIASTICUM* præterea dicitur hoc Jus nostrum, ab Ecclesiasticis, tum rebus de quibus tractat, tum personis, quæ eo potissimum utuntur, ac reguntur. Ecclesiasticæ autem res & personæ vocantur ea speciatim, quæ divino cultui sunt dicatæ.

XII. Nomen quidem *ἐκκλησία* deductum à verbo Græco *ἐκκαλεῖν* sive *ἐκκαλεῖσθαι*, quod evocare significat seu evocari; apud Athenienses dicebatur de cœtu civium, qui erant in urbe, sive concione (quæ Romanis Comitiorum nomine nuncupabatur.)

XIII. Apud Christianos deinde pro tota Fidelium, non modò in unaquaque civitate, sed per universum orbem degentium, multitudine accipi id vocabulum cœpit. Jamdiù tamen invaluit, ut strictius sumptum, cuilibet ædificatæ, in qua Christiani sacrorum causa convenire solent, clericisque in ea ministrantibus, tribuatur: ut infinita utriusque Juris & Ecclesiasticorum auctorum loca evidenter ostendant.

XIV. Ad sacros hosce ministros, resque ad eos, vel ad loca sacra pertinentes, cum specialius pertineat Jus canonicum, nihil mirum si *SACRI* etiam *JURIS* titulum plerumque sortiatur.

XV. *PONTIFICIUM* quoque jus appellatur, ab Antistitibus sacrorum seu Pontificibus, quos autores agnoscit, & quorum potestate Jus hoc omninitur: Romanorum præsertim, utpote quorum studio, & autoritate in unum corpus, atque in artem sit redactum. *Pontificum* autem nomen pro sacro Magistratu apud Romanos ab ipsis urbis incunabulis usurpatum, à Christianis quoque eodem sensu receptum est. Putatur autem vel à *Ponte faciendo* derivatum ex Varronis sententia; vel, ut existimat Scævola J. C. à *Posse & facere*. Et primò quidem certum est, Pontificibus, inter cætera, *Pontium* curam incubuisse, qui diu Romæ lignei fuerunt. Pons publicus imprimis, Anco Martio Rege, ab ipsis factus, ac deinde sæpenumero restitutus legitur: quod cum nullo ære aut ferro compactus esset, sapius collaberetur. Cur autem ejus instaurandi munus ad Pontifices pertineret, id erat causæ, quod sacer crederetur, atque idcirco non nisi cæsa victima & peracto sacrificio refici posset. Altera nominis ratio, aut derivari potest à potestate sacrificandi (nam faciendi verbum Latinis, ut Hebræis, idem

est ac sacra facere:) aut quod Pontifex Maximus omnia quodammodo facere posset, ut qui & religionibus Deorum, & summæ reip. præfesset, teste Cicerone (b): quæ causa fuit cur Augustus, eumque insecuti Principes, tuendo imperio suo, Tribunitiâ potestati, & Censuræ, Pontificatum maximum senserint adjungendum.

16. *Ius Canonicum* Theologia *Practica* sive *Reffrix*. *Lib. 2. de statu & planctu Ecclesiæ. tit. 20. d. Lib. 3. de locis Theol. cap. 6. Ad Pragmat. Sanct. tit. de collat. §. Ordinat. in fin. f. De Jure sacro lib. 1. cap. 20. num. 190.*
 XVI. Denique Canonum Doctrinam THEOLOGICÆ PRACTICÆ nomine non absurde indigitant Alvarus Pelagius Theologiæ & Canonum Magister [c], Melchior Canus [d] & Cosmas Guimerius Præses Parisiensis [e], alique: THEOLOGIAM RECTRICEM nuncupat Boetius Episcopus [f], quod circa gubernationem regimenque Christianorum versetur; & quæ ad fidem, ac Dei ipsius, rerumque divinarum cognitionem spectant, ea, quatenus ad salutem necessaria sunt, complectatur, quemadmodum suo loco demonstrabitur.

17. *Definitio Iuris Canonici.*
 XVII. Ex his patet Jus Canonicum definiri breviter posse, *systema legum sacrarum*. Quod si quis accuratorem definitionem requirat, dici poterit: *Jus positivum, quod ex scripturis divinis, atque ex regulis præscorum Patrum, de rebus ad Dei cultum ac religionem pertinentibus, à Pontificibus Ecclesiæ Catholice traditum, constitutum, vel approbatum fuit, ad rectam fidei, & morum inter Christianos constitutionem.*

In hac definitione seu descriptione, (ut eam paucis ad Scholæ Dialecticæ normam exigamus) generis loco est *Jus Positivum*, qua in parte cum Civili Jure videtur convenire Canonicum. Licet enim Jure divino Ecclesiasticæ regulæ ex parte nitantur, & plerumque Positivi Juris appellatione intelligatur, quod positum est ab hominibus: aliud tamen est, ut observat Dominicus Soto [g], Deum ipsum per se aliquid instituere; aliud verò hominem divinitus afflatum: deinde ea ipsa, quæ Juris divini propriè sunt, Ecclesiæ traditione ac judicio Canonica declarata sunt, atque ab apocryphis & supposititiis distincta. Denique cum divinæ legis autoritate suffulti Pontifices multa præter eam legem sanxerint, certè à majori parte *Positivum* dici Jus Canonicum potest.

Hujus definitionis reliqua ad hanc scientiam à reliquis distinguendam spectant, & causas Juris Canonici, ac subiectum circa quod versatur, complectuntur. Materiam quidem præcipuam ex qua constat, præter sacros codices, exhibent *Regulæ Patrum*, quæ ad Canones Conciliorum, Decreta Pontificum, Sententias Ecclesiæ Doctorum ferè referuntur. Autores primarii Pontifices fuere. Forma deinde in traditione, constitutione, approbatione consistit. Quædam enim sunt in hoc Jure à Pontificibus tradita seu recepta ex veteri quadam traditione, ut scripturæ canonice, opuscula Patrum [h]. Quædam constituta sunt à summis Pontificibus, sive in synodis una cum aliis Episcopis, ut Canones Conciliorum, & præscorum Pontificum Decreta: sive extra Concilia, ut Decreta ipsorum posteriora, & Epistolæ Decretales: quædam comprobata, confirmataque, ut Concilia pleraque, & compilationes, tum Decreti, sive ab Eugenio III. sive à Gregorio XIII. tacite probati; tum Decretalium à Gregorio IX. Sexti à Bonifacio VIII. Clementinarum à Joanne XXII. De subiecto, rebus scilicet Ecclesiasticis, dicemus capite proximo: Finem, qui ad fidem ac mores præsertim Ecclesiæ rectè instituendos pertinet, libro 5. explicabimus.

CAPUT II.

De Juris Canonici subiecta Materia, & in quo ab affinibus scientiis, Jure Civili, Theologia, Morum Philosophia differat.

I. **J**US omne, ut Civile, ita & Canonicum, versari circa Personas, Res, atque Actiones sive Judicia, nemo est qui nesciat. Inde ad hæc tria summa capita suam Juris Pontificii veteris Epitomen Antonius Augustinus, suaque alii opera revocarunt. Sed quoniam generali Rerum nomine reliqua continentur, dici potest cum Joanne de Imola [a]. Subiectum circa quod versatur Jus Canonicum, nihil esse aliud quàm *res Ecclesiasticas* quatenus sub disceptationem cadunt. Nam & Personæ Ecclesiasticæ, earumque officia & dignitates, non aliter hic spectantur, quàm prout res sacras tractant, ac divino cultui mancipatæ sunt; & ipsa judicia ad res Ecclesiasticas acquirendas, conservandas, aut alienandas maximè referuntur.

II. Ex his sequitur Juris Canonici magnam esse cum Theologia, Jure Civili, ac Morali Philosophia affinitatem.

Et primò quidem cum tribus illis scientiis id habet commune Jus Canonicum, quod hominum Mores componit. In eo præterea cum Jure Civili convenit, quod utrumque Leges continet, quibus dirimuntur controversiæ, poenæque irrogantur. Cum Theologia verò, quod utraque hac disciplina fides Christiana & sacra instituta ad religionem spectantia diriguntur: ita ut his quatuor velut columnis niti & stare dici possit omnis humana felicitas.

III. Ea verò est inter hæc præclaras disciplinas necessitudo, & quasi sororum vinculum, ut ad sui perfectionem, unaquæque alterius ope indigeat.

Ethicæ Philosophiæ principiis, & generalibus per eam ex recta ratione deductis notionum seminibus, cetera utuntur: unde quod Civili Jurisprudentiæ attribuit Ulpianus Jurisconsultus [b], ut vera non affectata Philosophia habenda sit, id potiori ratione Pontificiæ convenit; utpotè quæ naturalem rationem divinis luminibus perficiat, atque hominum animos, derivatis ex ipso omnis sapientiæ fonte præceptis, informet.

Cum Theologia Jus Canonicum coherere, ejusque auxilio sæpè numero uti, evidentius est, quàm ut argumentis confirmandum sit. Etenim Jus hoc nostrum nihil reverà est aliud, quàm ad vitæ usum aptata, atque in ipsis rerum argumentis posita Theologia, ut jam ante [c] dictum est; & ex iis quæ affert Joannes de Turrecremata Cardinalis [d] luculenter colligi potest.

Jus deinde utrumque sic inter se connexum est, ut alterum sine altero mancum omnino videatur, nec temporum nostrorum usui satis accommodatum: sed profanum à sacro in multis corrigendum, hoc ab illo in multis adjuvandum. Hinc fit, ut quemadmodum quæ speciali cuique Consuetudini defunt, ea ex Jure communi suppleri solent: ita si quid in Jure Canonico desideretur, id ex Civili petendum sit; & vice versa si quapiam in re Jus Civile deficiat, vel minùs religioni consentaneum sit, recurri oporteat ad Canonicum: non rarò etiam alterum ab altero in ambiguis interpretatione-

nem accipiat. Quæ regula ab Interpretibus recepta, nititur imprimis autoritate Lucii III. Pontificis [e]: atque huic ejus definitioni aliorum quoque Pontificum autoritas quam plurimis locis suffragatur, in quibus ii decisiones suas, etiam inter Clericos, deque rebus Ecclesiasticis, ex Juris Civilis placitis mutantur, aut roborant [f]. Imò non pauca ex Codice Theodosiano, ex Jure Justiniano, ipsique adeo priscorum Jurisprudentum operibus, ut ex Capitularibus Regum Francorum in corpus Juris Canonici translata sunt [g]. Idque evidentiis cuivis apparebit Juris Pontificii Glossas atque Interpretes legenti, quorum omnis ratiocinatio, legum (quas passim fitis mandis rationibus suis adducunt) non minùs quàm Canonum ipsorum regulis innititur. Denique ad demonstrandam Theologicarum ac Civilium materiarum cum Canonicis cognationem sufficere videtur, quòd ut vetus Autor, instituta Legis divinæ cum Romanis legibus Collatione, utriusque legis miram consensionem jam olim ostenderat: ita & insignis superioris seculi Theologus, Angelus Clavus Summæ suæ, qua conscientia, quos vocant casus, tradidit, Rubricas utriusque Juris, tamquam præcipua Decisionum suarum promptuaria, præfixit: Et Pontificia scientia cum aliis optimè convenire probavit ante aliquot annos Lælius Mancinus in Patavino studio Primarius Antecessor, integro volumine eam in rem scripto, quod *de prænotionibus*, sive *Collationum*, aliàs de *Triplici Jure* indigitavit. Sed quantacunque sit harum artium affinitas, quia tamen non eadem omnes via incedunt, à reliquis Jus Canonicum discrepet necesse est: cum diversam ab illis constituat disciplinam.

4. Differentia
Juris Canonici à
Moralis.

IV. Differt igitur à Morum quidem Philosophia Jus Canonicum, tum quòd divina potius autoritate, quàm humana ratione regitur & fulcitur, (quemadmodum ostendetur ubi de ipsius origine sermo erit:) tum quòd cuncta ad religionem referat; ac denique quòd ad singularia magis descendat.

A Theologia discrepat, quòd ea rationes Philosophicas sacris præceptis admisceat, magisque in speculatione versetur: Jus nostrum Regulis Ecclesiasticis omnino adhærens, rebus agendis & praxi maximè insit.

Distat denique à Civili Jure Pontificium; tum materia, quòd hoc sacras præcipue res & spirituales; illud Civiles ac fluxas, sive temporales tractet: tum autoritatis discrimine, quæ in illo politica est & merè humana, in hoc autem multum habet ex divino, inspecta præsertim origine. Sancto quippe à Spiritu manat legislatio omnis Ecclesiastica, cum ejus afflatu & gratia sancti Canones editi sint [h], ut libro sequenti demonstrabitur, ubi de Conciliis agendum erit. Atque hoc utriusque Juris, potestatisque civilis ab Ecclesiastica discrimen indicatur à Gratiano [i]: cum ait duas esse personas quibus mundus iste regitur, videlicet Regalem & Sacerdotalem: & sicut Reges præsent in causis sæculi, ita Sacerdotes in causis Dei. Regum esse corporalem irrogare pœnam, sacerdotum spirituales inferre vindictas: sicut enim ut post subjungit ex D. Paulo [K] non sine causa Judex gladium portat, ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum; isti habent claves ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem penitentium. Quæ desumpta videntur ex pluribus Canonibus distinctionis [l] 96. Atque hæc ferè sunt generales utriusque Juris differentia: specialia quantum ad Regulas & questionum decisio-

cisiones, Canonum Legumque Civilium discrimina, post Bartolum [m], Henricus præsertim Canisius singulari opusculo collegit.

m In tract. differentiarum seu contrarietatum inter Jus Civile & Canonicum.

CAPUT III.

De Juris Canonici Præstantia, atque ad ceteras principes disciplinas utilitate, deque Clavibus Ecclesiæ.

I. HARUM trium principum disciplinarum quam cæteris præstet, mihi non assumo ut definiam, ne nimium professioni ac materiæ à me susceptæ aut blandiri videar, aut detrudere. Boetius Epo [a] divinam legem & sacram sapientiam splendidiorem fatetur Jurisprudentia Canonica; sed hanc Ecclesiasticam legislationem Civili augustiorem affirmare non dubitat; idque vel solo nomine Divinarum & secularium legum evinci putat: quæ sententia confirmari posse videtur ex utriusque Juris ac Theologiæ officio, de quibus differit Medina [b]. Jus, inquit, *Cæsareum componit pacem in exteriori Republica: Jus Pontificium in Republica Christiana & Ecclesiastica: Jus Theologicum docet bene & feliciter vivere in ordine ad Rem publicam Cælestem* (quod tamen cur Canonica Theologia deneget, haud satis videre me fateor.) Addit Epo antelaudatus [c], Leges Ecclesiasticas Civilibus, vel in eo præcellere, quòd cum illæ ad normam præscriptumque divinæ legis explorentur; quemadmodum hæc ubique eadem, ita & Ecclesiastici Juris Regulæ, quantum ad generalia præcepta, per universum orbem Christianum uniusmodi, seu uniformes sint: cum Civiles per singula ferè territoria, aut saltem per regna & provincias singulas, variæ sint, pro eorum arbitrio, qui in unaquaque regione dominati sunt. Ejus rei hæc ratio adduci potest, quòd sola naturali naturales ipsæ quoque ratione & humano judicio politica Constitutiones nitantur: Ecclesiasticæ verò, licet eandem sequantur rationem; tamen Spiritus sancti ductu coaptantur divinæ legi, ex qua omnia hujus scientiæ præcepta elici ac derivari non ambigitur.

Ecclesiasticæ certè potestatis supra Civilem præstantia variis juris nostri, non Canonici tantum [d], sed & Cæsarei locis prædicatur. Eam in rem sufficere posset quod Justinianus constituit [e] *sanctos Ecclesiasticos Canones, qui à sanctis quatuor Conciliis expositi & confirmati sunt* (id est universum Codicem Canonum qualis ejus tempore extabat) non modò vicem legum obtinere: quod antea quoque sancitum ab eo fuerat [f]; verum & eorum decreta perinde ac sacras Scripturas suscipi. Addere tamen libet, quod idem Imperator de sacris Canonibus agens subjungit, *quos etiam nostræ sequi non dedignantur leges*. [g] Et quod alibi ait, *plus studii adhibendum sibi esse circa sacrorum Canonum & divinarum Legum custodiam, quæ super salute animarum definitæ sunt, quàm circa leges Civiles* [h].

II. Ex antè dictis facile colligitur quæ sit hujus Juris utilitas, aut quæ potius ejus ad perfectam ceterarum affinium scientiarum notitiam necessitas.

Et primò quidem Ethicæ præcepta, nisi ad hujus Theologicæque

1. Præstantia
Juris Canonici.

a Lib. 1. de Jure sacro num. 1. & seqq.

b Ad 2. 2. quæst. 19. in introductione.

c Cap. 2.

d Can. Cum ad verum. Can. Duo sunt. Can. Si Imperator. dist. 96.

Vide Panorm. inc. 1. de Conf. Cap. Omnes. & cap. Soliæ benignitatis. e. de major. & obed. e Nov. 31. §. Sen. cap. 1.

f L. Sacris. 45. Cod. de Episc. & Cler.

g Nov. 83. c. 1.

h Nov. 137. in præf. v. & leg.

23. Cod. de sacros. Eccles. & l. 42. Cod. de Episc. & Cler.

2. Juris Canonici ad emendand-

Doctri-

dam Ethicam, Jus Civile, & Theologiam, necessitas.
Doctrinæ examen perpendantur, eorumque ope quodammodo lævigetur, vera vitia sapè pro virtutibus obtrudunt, insipientiam meram divinæ Doctrinæ inimicam pro sapientia venditant: idque ex eo intelligi potest, quòd Christianis & Catholicis institutis opponi Moralia consuevere.

Christianos deinde omnes Jurisconsultos Canonum peritia omnino indigere vel inde patet, quòd in iis quæ ad vitam æternam, atque ad ejus (ut ita dicam) vehiculâ pertinent, Ecclesiasticas Regulas necessario sequi oportet, quæ Juri Romano Civilibusque aliis Legibus non paucis in articulis adversantur, eaque non rarò corrigunt. Per Leges certè viduis nuptiæ intra luctus tempora prohibentur sub infamiae periculo; at per Canones qui fragilitatis, & vitandi peccati præcipuam rationem habent, permittuntur [i]. Illæ in rei alienæ possessore bonam fidem, initio dumtaxat; hi per totum assignati præscriptionibus temporis curriculum exigunt [k]. Concubinatus Jure Civili non improbat: idem rejicitur Jure Canonico. Patres & maritos quibus adversus adulteras in flagitio deprehensas ultorem gladium, illis absolutè, his aliquando porrigunt Imperatoriæ, exarant Pontificiæ sanctiones; & parem esse volunt, ex naturali ratione, atque Apostolica doctrina, utriusque conjugis causam [l]. Eadem Usuras quoque damnant, & gravissimis pœnis coercent Principum constitutionibus permissas [m]; atque intra proximostantum cognationis atque affinitatis gradus coercita ab his conjugia, justis de causis, longius à communi contrahentium origine remonent [n]. Ea tamen in his apud nos præpollent. Divortia, per leges propemodum arbitraria, ad tori ex legitimis causis separationem redegerunt Ecclesiasticæ Regulæ [o]; quæ & in aliis capitibus propè innumeris differunt: de quibus consulendi inter ceteros prædicti Epo [p], & Canisius, aliique. Quam necessaria denique sit omnibus hodie causas sive dicentibus, sive judicantibus, Canonici æquè ac Civilis, & Patrii juris, peritia, manifestum reddunt quotidianæ, ac sapè maximi momenti lites, de Beneficiis, & Juris Patronatus Ecclesiastici, de Decimis, de Regularium & Clericorum validis aut invalidis Votis, de Electionibus, de Matrimoniis, aliisque rebus lites: ut egregiè disserit Arnoldus Corvinus Batavus Jurisconsultus [q]. Præterea universus Judiciorum ordo, quem hodie utroque in foro receptum videmus, ex secundo Decretalium libro haud dubiè est addiscendus.

Ad Theologiam verò quod attinet, ut ejus cognitionem ad Canonum perfectam notitiam apprimè conducere ultro concedimus; ita inficiari nemo potest, in multis eam sine Canonum ope cæcutire. Ejusmodi sunt quæ ad ritus Sacramentorum & reliqua sacra munia, quæ ad Ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum administrationem, ac præsertim quæ ad Ecclesiasticæ jurisdictionis usum spectant: imò & ea quæ ad solvendas quæstiones quascumque de Moribus, & dubitationes de variis hominum actionibus moras pertinent. Quapropter Melchior Canus [r] Theologum sic informat, ut velit Juris Pontificii imprimis peritum esse, tum aliis de causis, tum quòd ex Pontificum Decretis Theologi dogmata sua, sive in rebus fidei, sive in rebus morum collegerint; Pontificum autem decreta ex libris utriusque Testamenti manarint; nec modò maxime cum illis habeant affinitatem, sed & ad eorum explicationem

momenti sint haud exigui; tum etiam quòd Canonica sit facultatis per Ecclesiasticas leges dirigere animas in æternam salutem: tum denique quòd vel in solo Decretalium volumine permulti casus & articuli contineantur adedò utiles & necessarii, tam in foro pœnitentiæ, quàm in disponendis Ecclesiæ rebus, ut absque illorum cognitione nonnisi periculosè tractari possint, qui vocantur *Conscientiæ casus*. Id palam profitentur doctissimi quique ejusmodi Casuum post Raymundum Pegnafortium, & D. Thomam tractatores, Silvester, Navarrus, Henriquez, Laymannus, ut qui omnia ferè definitionum suarum argumenta, ex Juris nostri officina, velut ex suo & vero armamentario, depromant.

III. Certè cum duplex vulgò, aliquibus etiam triplex, Clavium genus distinguatur, in quibus Pontificia potestas est posita; quarum prima Ordinis dicitur, altera Jurisdictionis, tertia Scientiæ: harum omnium rerum directionem ex parte aliqua sibi vindicat Jus Canonicum. Et primum quidem genus, quod circa Sacramenta administranda potissimum versatur, id eatenus dumtaxat ad Theologicam Facultatem videtur spectare, quatenus eorum indaganda natura & vis est: quatenus autem exhibitorum ratio tradenda est ac præscribenda, Juris est haud dubiè Pontificii: quæ de re Joannes Andreas [s], & reliqui Doctores [t].

Clavis deinde *Jurisdictionis* tota videtur esse Juris Canonici, quantum ad forum, quod vocant *Fori*, id est exterius; si modò ipsam potestatis hujus institutionem demas, quæ solius est Christi, Legisque divinæ. Quin & quod attinet ad jurisdictionem Conscientiæ, sive forum *Poli* & interius; id etiam ad Jus Pontificium pertinet; sic tamen ut Theologia quoque ad eam partem explanandam non parum conferat: sed praxis, decisio, ususque, & pœnitentiæ imponendæ modus, Jurisconsultorum nostrorum est. Ejus quippe rei principia & regulæ non aliunde certiùs tutiusque, quàm ex Canonibus peti possunt: ut iis omnibus est perspectum, qui Theologos, non minus quàm Canonum Doctores antelaudatos, ceterosque peccatorum, ad usum fori pœnitentialis, disquisitores ac discussores, qui vulgò *Casui* vocantur, vel à limine salutarunt.

At tertium *Clavis* genus, *Scientiæ* scilicet, si de sacra Scripturæ interpretatione intelligatur, ea magis propria videtur esse Theologorum: sed si cum Magistro Sententiarum [u], sumatur pro totius Scientiæ Prælati accommodatæ peritia, spectabit procul dubio ad Canonum quoque Consultos. Nam in Pœnitentiæ tribunali, tum exteriori, tum etiam interiori, sive solemnem indicituris Pœnitentiam, sive privatim Confessiones fidelium audituris, tremendumque judicis in utroque genere actus officium, tam Ecclesiasticæ, quàm Divinæ Legis necessariam prorsus esse cognitionem, ex supra dictis evincitur. [x] Ea certè notitia destituti, nec peccata pœnitentium satis discernere ac distinguere poterunt, nec in absolutionis ferenda sententia salutare pœnitentias injungere. Quapropter, optima ratione jubentur [y] Sacris initiati sic Canonum studio incumbere, ut eos apprimè calleant: atque olim in ordinatione, Liber Canonum idcirco ab Episcopis tradi legive ordinatis solebat, Concilii Carthaginensis Decreto [z]: eademque de causa præcipiunt Toletani IV. Concilii [a] Patres, ut *Sciunt Sacerdotes Scripturas Sanctas & Canones*. Nec verò sine causa Melchior Canus non alienum à vera conjectura existimat, Christum Dominum speciali quadam gratia Juris

3. De Clavibus.

Ad cap. 1. de summa Trinit. & Ad cap. 2. off. translationem. S. C. cum ergo. de renunt. & alibi.

Lib. 4. sent. dist. 19. in princ.

Cap. inter ca. 1. in fin. de offic. Jud. ord.

Can. 4. dist. 38.

Can. 7. ead. dist. 38.

Can. 1. ibid.

Pon-

Cap. pen. & ult. ext. de secund. nupt. k. Cap. 5. & cap. ult. c. de præscript.

l. Can. 19. 20. & ult. xxxij. quæst. 5. & x. quæst. 6. c. pen. & ult. ext. de adult. m. Toto tit. ext. de usur.

n. Cap. 8. de consanguin. o. To. tit. de divort. ext. p. Lib. 1. de Jure sacro cap. 1. nu. 53. ac seqq. Et cap. 2. num. 107. & seqq.

q. In præfat. Jur. Can. per aphorismos explicati.

Lib. 8. de locis Theol. cap. 6.

Pontificii Professoribus adesse in Legum Ecclesiasticarum vera interpretatione. Cujus sententiæ hanc subjicit rationem, quod Deus, qui in necessariis non deficit, non in Theologos solum, sed & in Sacri Juris Doctores spiritum veritatis effundere debeat. Quin etiam quæ Theologiæ Polemicæ adscribi solent, ad Canonicam Disciplinam trahere non dubitat Antonius Demochares Monchiacenus Theologus Parisiensis [b]. Neque enim aliud vult, cum in editione Juris Canonici, cujus curam susceperat, id præsertim agit, ut ex priscis Canonibus jure nostro comprehensis, confutari posse ostendat novos in fidei articulis errores ab Hæreticis introductos.

IV. Quærent nonnulli ad utros potius recurrendum sit, ad Theologiæ, an ad Juris Canonici peritos, quoties de materia Pontificiæ Jurisdictionis aut administrationis agitur, quæ ex sacris maximè Literis pendat, quales sunt Hæresis, Usura, Simonia, Matrimonium, Divortium, Jusjurandum, Perjurium, Votum, Indulgentiæ, Decimæ, & alia ejus generis. Eam quæstionem tractarunt inter Juris Canonici Doctores Petrus Ancaranus [c], Petrus Ravennas [d], & Nicolaus Everardus [e]: ex Theologis verò Melchior Canus antea laudatus [f]; & Conradus Summenhartius [g]: atque alii, quos suæ quemque professio ni suffragari non est mirum. Sed optimè hanc litem componet, qui cum jam nominato Boetio Epone, hæc duas præstantissimas utilissimasque disciplinas assiduo studio conjunxerit, ut paulo antè indicata plurimum Canonum decreta sanxerunt. Agnosco itaque libenter non omnium Literarum rudis penitus fuerit; nec minùs affirmare audeo Theologos inter vix quemquam magni nominis extitutum, qui sacros Canones, Sacrarum Literarum certissimos multis in locis interpretes, ignoraverit. Certè in Ecclesiasticis Præfecturis ac dignitatibus, atque officiis obtinendis, Juris Canonici Doctores, cæterique gradu aliquo academico ejus peritiæ nomine donati, tum ex Pragmaticæ Sanctionis [h], & Concordatorum nostrorum [i], tum ex Concilii Tridentini placitis [k], deteriori loco non habentur, quàm Theologi, sed pari omnino passu ambulant. Quin & Canonum periti, in iis dignitatibus quibus annexa jurisdictio est, anteponi aliis videntur [l]. Nimirum hæc utraque scientia Ecclesiæ æquè necessaria est, cum verè Sorores sint, ut ait Epo [m], si earum finis consideretur: vel potius mater & filia, si spectetur origo. Adde quæ hac de re differit P. Gregorius Tolosan[us] [n].

De Juris Canonici Divisionibus, ac de Lege Divina & humana, atque utriusque necessitate.

I. **E**X superioribus variæ oriuntur Juris Pontificii Divisiones: quarum duæ imprimis observandæ. Prima ex origine petitur, in Divinum & Humanum [a]: altera ex constituendi modo; in Jus scriptum & non scriptum, sive mores [b]. His addenda tertia ex autoritate, & locis ubi viget, in Commune, quod scilicet in corpus Juris relatum, apud omnes ferè nationes Christianas valet; & Proprium ac singulare, seu statutorum, quod extra Corpus Juris habetur [c]. Quartam præterea Divisionem, quæ in Jure nostro indicatur [d], in Jus Græcum seu Orientale, ac Latinum sive Occidentale, lib. 3. exequemur.

II. Quæ ad Jus Scriptum pertinent, ea desumpta sunt partim ex Jure Divino, partim ex Constitutionibus humanis seu Canonibus. Hæc quippe voces latiori significatione pro omni Jure Positivo Humano usurpantur [e]: quamquam specialioris distinctionis causa, nomine quidem Canonum propriè statuta Conciliorum; nomine Constitutionum intelliguntur decreta Pontificum, aliorumque Episcoporum aut etiam Collegiorum.

III. **JUS DIVINUM** latè sumpto vocabulo appellamus quod in Legge continetur & Evangelio [f], id est Veteris & Novi Testamenti Legislationem universam: utriusque enim præceptis Jus Canonicum non modò passim est respersum, sed etiam ex iis potissimum profluxit [g]. Atque hoc Jus omnibus aliis antepositum scriptis [h].

IV. Jus istud à quibusdam, ab ipso imprimis Gratiano, cum Naturali; ab aliis cum Æterna Lege confundi videtur. Verum, si accuratè res perpendatur, non exiguum inter hæc constituendum est discrimen. Cum enim in Lege Divina triplicis generis præcepta tractentur, Moralia, Carimonialia seu Mystica, & Judicialia: Moralia, quæ Decalogo ferè continentur, à Jure Naturali humano vix recedunt. Legalia, sive ad mysteria & ritus, sive ad judicia referantur, Juris Naturalis nomine comprehendi minimè possunt.

V. **Æterna** verò Lex nihil est aliud, quàm summa ratio in solo Deo perfectè existens, & participatione quadam mentibus hominum omnium, modò sani judicii sint, indita; ex qua Legum tum naturalium, humanarum & civilium omne genus manavit, ut luculenter ostendit post Platonem [i] Cicero [k], longèque enucleatius ac distinctius D. Thomas [l].

Sed **Lex Divina** propriè sumpta ea dicitur, quæ finem hominis naturalem excedens, & supernaturalem, vitam nempe æternam proponens, ab ipso Deo revelata est; quam Doctores nonnulli **Legem Divinam Positivam** nominant. Hæc constat utriusque Fœderis, veteris & novi præceptis; quæ tamen non eundem omnia vigorem nunc habent. Novi quidem Testamenti præcepta (præcepta dico, non consilia) divi-

divino Jure cuncta servanda necessario sunt. Sed Mosaicæ Legis tantum præceptis adstringimur, quæ ad generalem morum informationem spectabant. Hæc, uti jam dictum est, ad Decalogum ferme referri possunt. Quin hæc quoque, non tam quatenus præcepta sunt Legis Mosaicæ, quam vi Legis naturæ in animis hominum insitæ, quæ idcirco, ex Justiniano quoque, immutabilis est [m], hodie obligant ex communi sententia, quam inter alios Jurisconsultos probat Didacus Covarruvias; inter Theologos Gregorius de Valentia [n], Judicialia verò, quæ ad Jus dicendum, Judiciaque rectè administranda pertinebant, & Cærimonialia ad Divinum cultum ritè exhibendum spectantia, per Christi mortem sublata sunt, ut probant D. Augustinus [o], & D. Hieronymus [p]. Quamquam, quod attinet ad hæc Legalia præcepta, ita distingui solet, ut superficiei tantum mutata sint; at secundum moralem intellectum, nullam acciperint mutationem, ut contendit Gratianus [q]. Unde veteris Legis ea præcepta quæ Decretalium Libris à summis Pontificibus inserta sunt [r], non ut Divinæ Legis placita custodiri à nobis debent, sed quatenus humani Juris sunt, Pontificiis Constitutionibus recepta, & renovata: qua ratione aliorum quoque observatio præcipi possit. Cum igitur hujusmodi etiam præcepta, Divini juris seu Divinæ Legis Constitutiones alicubi appellantur in Decretalibus [s]: id de Divina lege veteris Testamenti est intelligendum, qua reverà tenebatur ante Christum Judæi; sed cujus vinculum ex D. Thoma [t], inchoato humanæ Redemptionis mysterio, solvi cœpit adveniente Christo, passione verò ejusdem finem omnino accepit, Redemptionis scilicet consummato mysterio. Quod autem Legalia nonnulla post mortem Christi observata leguntur, [u] id ideo factum dicitur, ut mortua synagoga cum honore sepeliretur; quæ sunt verba D. Thomæ [x]; idque non alia ratione quam qua videmus mortuorum corpora non statim sepulturæ tradi, sed aliquandiu oculis exponi superstitum, atque servari.

V I. Cur autem præter humanas Leges Divina quoque necessaria fuerit, causæ ab eodem D. Thoma quatuor assignantur [y]. Prima, ut homo erigeretur ad supernaturalem æternæ beatitudinis finem. Secunda, ut in actibus dubiis, certò & sine errore dirigeretur. Tertia, ut interiores ejus mores atque actus pravi cohiberentur. Quarta denique, ut nihil quidquam quod malum sit, impunitum remaneret. Horum verò nihil leges humanæ, propter hominum infirmitatem atque ignorantiam præstare possunt. Eòque S. Doctor refert illud Psalm. 118. *Lex Domini immaculata, convertens animas; testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis*. Quibus verbis indicatur, ex ejus sententia, singulorum peccatorum, etiam minimorum correctio; interiorum actuum, motuumque animi compositio; & promissio vitæ cælestis, in qua investiganda consistit vera sapientia.

V II. Lex verò Nova perfectione magis quam alia re quapiam à Veteri distinguitur; atque, ut idem D. Thomas loquitur [z], tanquam vir à seipso puero. Estque notatu dignum, quod observant Legem Mosaicam populo Dei, Hebræis nimirum, datam esse à Deo

Patre per Angelos; Legem Evangelicam, Dei quoque populo, nimirum Ecclesiæ Christianæ, à Deo Filio traditam proprio Domini Christi ore, qui Deus verus & homo est; Legem denique Ecclesiasticam, pro re nata, Pontificum ore, quibus licet meris hominibus, pascendum gregem suum Christus commisit, eidem Christiano populo quotidie dari à Spiritu sancto; cujus ad Ecclesiæ Catholicæ regimen divinus nunquam deerit afflatus.

V III. Philo quidem Judæus [a] non dubitat secundam Decalogi tabulam ad Jus humanum revocare, quod ad charitatem erga homines pertineat [b]; quemadmodum prior tabula ad charitatem erga Deum. Sed quamvis, si quis subjectum ejus tabulæ spectet, vera ejus sententia sit; attamen inspecto autore atque origine, (qua præsertim ratione Jus Divinum ab humano secernitur) Decalogus universus divini Juris est, utpotè Dei digito exaratus; vel potius in omnium hominum animis maxima saltem ex parte insculptus.

I X. HUMANUM Jus, sive Jus Constitutionum, quod & propriè Positivum dicitur, tanquam ab hominibus positum atque institutum, complectitur Leges omnes scriptas [c]. Constitutiones autem aliæ sunt Civiles, aliæ Ecclesiasticæ. Civiles sunt, quas Principes populis, aut ipsi sibi populi posuerunt: quæ, si Evangelicis Canonicisque institutis non adversentur, omni reverentia dignæ sunt [d]: si contrariæ sint Pontificiis Constitutionibus, modò ad animarum interitum non vergant, in suo foro servantur.

X. Constitutiones autem Ecclesiasticæ, de quibus hic præcipuè agimus, sunt in triplici differentia, ut supra à nobis indicatum est. Vel enim sunt statuta Conciliorum, sive Generalium, sive Localium (quo nomine comprehenduntur tam Provincialia, quam Nationalia) vel decreta Pontificum, vel dicta Sanctorum [e].

X I. Sed quæri potest, constituta Lege Divina, quæ ad æternam salutem sufficeret, quid attinuerit Canonicam præterea, sive Ecclesiasticam Legem constitui? Ejus rei hæc ratio redditur, quod cum nulla civilis societas sine congruis statui suo Legibus stare possit, necessarium visum est disciplinæ, vitæque, tum communis, tum etiam privatæ, regulas accuratius clarisque præscribi: quæ sanè ad facilitatem divinæ ipsius Legis observationem plurimum conducunt; uti præter cæteros probat Alphonsus de Castro [f]. Atque huc referri possunt divinæ Sapientiæ verba apud Salomonem [g]: *Conserva, fili mi, præcepta Patris tui: & ne dimittas Legem matris tuæ*. Matris nomine quis dubitet Ecclesiam esse intelligendam, per quam Christo generati sumus? Et verò quemadmodum, præter legem Naturalem, Civilibus quoque opus fuit in Republica: pari quoque ratione præter Divinam Legem, opus habet Ecclesia propriis Legibus & Constitutionibus, quibus ejus corpus in exteriori disciplina regatur. Etenim sicut Leges Civiles ex naturali ratione; ita Ecclesiasticæ Leges ex Lege Divina profluunt [h], suntque velut conclusiones quædam ex illa deductæ, ad ea moderanda, quæ Christus Dominus judicio eorum qui præfuturi erant, pro rerum, personarum, temporum, locorum varietate, definienda reliquit.

XII. Jus

8 Decalogi secunda pars, quatenus Juris humani.
a Lib. de Decal. b Exod. cap. 31.

9. Jus Humanum, seu Constitutionum, quarum aliæ Civiles, aliæ Ecclesiasticæ.
c Dist. 3. in sum. d Can. 1. in fin. & duob. seqq. ibid.

10. Constitutiones Ecclesiasticæ sunt Triplicis generis.
e S. Porro, post Canonem 2. ead. dist. 11. Cur necessaria fuerit Lex Canonica.

f Adversus hæreses, Lib. 6. dictione Ecclesiæ, hæresi 9
g Proverb. 6.

h Cap. qualiter & quando 24. e. de accusat.

m 5. pen. Inst. de Jure Nat. Gent. & Civili. n In 1. 2. disp. 7. quæst. 7.

o Epist. 19. p Epist. 11.

q S. fin. dist. 8.

r Cap. 1. c. de adult. Cap. 1. de furtis. & c.

s Cap. Literis e. de restit. spo. liat. & cap. tua. Cap. in aliquibus in fin. c. de decim.

t 1. 2. quæst. 103. art. 4. & quæst. 104. art. 3. u Act. cap. 15. 16. & 21. item ad Galat. cap. 5. x Dicitio art. 4.

y 6. Necessitas Divina Legis. 7 1. 2. Quæst. 92. art. 4.

z In quo differat Nova Lex à Vetere.
Ead. quæst. art. 5.

12. Jus non scriptum quoniamplex.

13. Traditiones.

Can. 5. dist. xj.
Can. illa 11. dist. 12.
2. Ad Thesalon. cap. 2.
1 De corona Milit. cap. 3.
m Cap. 4.

n Hist. Eccles. lib. 5. cap. 20.

o Lib. 3. adversus hereses, c. 2.

p Actio. ult.
q Sess. 5.

r Sess. 4. in pr.

14. consuetudo quid, ejusque auctoritas.

s Can. 5. dist. 1.

Can. 6. dist. x.

Can. 7. dist. 12.

1. 2. & 33. Dig. de Legib.

t Cap. 8. ext. de consuet. l. 37.

u Dig. eod. tit.

v Cap. ult. de consuet. ext. & in 6. & de l. 37. in fin.

x Cap. 3. de consuet. in 6.

y Can. consequens. 2. dist. xj.

z Glof. in cap. ult. de Consuet. in 6. & in cap. ult. litigantes de offic. ordinari.

XII. Jus non Scriptum constat Traditionibus & Consuetudine: ad quam referri potest Romanæ Curiae Stylus, & quam nonnulli Conniventiam vocant.

XIII. Traditionibus accensentur quæcumque sola voce ab Apostolis eorumque primis successoribus prodita, ad nos, velut per manus transmissa pervenerunt; licet ex parte scriptis quoque à posteris sint comprehensa. Hujusmodi sunt in sacrosancto Missæ sacrificio, aquæ cum vino permixtio; Inunctio eorum qui baptizantur; Institutum frontem signo Crucis muniendi; Imaginum usus, aliaque quam plurima, quæ autoribus D. Basilio, & D. Augustino non minoris sunt autoritatis & ponderis, quam si ab initio scriptis mandata essent [i]. Atque huc pertinet illud Pauli [k]: *Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Valeat & in hac re Tertulliani sententia, vel potius testimonium; qui ubi inter cætera [l], Baptismatis & Eucharistiæ sumendæ ritus, Oblationes pro Defunctis, & Crucis crebrò usurpata in fronte signacula commemoravit, hæc subjungit [m]: *Harum, & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, Consuetudo confirmatrix, & Fides observatrix.* Eodem etiam spectat illud B. Irenæi martyris ad Florinum hæreticum apud Eusebium [n], *Τὸντα τὰ δόγματα, οἱ πρὸ ἡμῶν ἀπεσβύτεροι, οἱ ἐκ τῆς Ἀποστόλης συνειρηθέντες, ἡ παρέδωκαν σοί. Hæc dogmata, hi qui ante nos vixere presbyteri, sive seniores, qui etiam Apostolorum discipuli extiterant, nequaquam tibi tradiderunt.* Quod sanctissimi & antiquissimi præsulis testimonium ad confutandam vanitatem cæterorum hæreticorum Traditiones respuentium, non exiguum habet momentum. Nec minoris est ponderis, quod idem Lugdunensis Antistes [o] hæreticos provocat Ecclesiæ nomine ad eam Traditionem quæ est ab Apostolis, & per successiones quoque Seniorum in Ecclesiis custoditur. Quamobrem & Nicæna II. [p], & Florentina [q], universales synodi Traditionum Ecclesiasticarum impugnatores anathemate haud immeritò damnavunt. Tridentina quoque superiorum vestigiis inhærens, omnem veritatem & morum disciplinam contineri affirmat in *Libris Scriptis, & sine scripto Traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt* [r].

XIV. Consuetudo est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit Lex [f]. Ea optima est Legum interpretatio pres [t]: adeo ut non modò Lege deficiente valeat; sed si legitime præscripta sit, in iis, in quibus non vertitur salutis periculum, juri etiam scripto deroget [u]. Specialis certè consuetudo canonicè præscripta generali constitutioni præstat, nisi consuetudinis ejus in constitutione posteriori nominatim mentio fiat [x]. Ita enim intelligendus est, opinor, Nicolaus I. Pontifex, hac de re scribens ad Michaellem Græcorum Imperatorem [y]. Præscripta verò censetur spatio quadraginta annorum [z]. Quæ ita intelligi debent, seu Consuetudo rationi sit consentanea; nec Juri divino aut naturali, seu bonis moribus, aut receptis apud omnes Canonibus planè contraria sit; quo casu corruptela potius & abusus, ac vetustas erroris, con-

consuetudo dicenda videtur [a]. Hujus rei exempla non pauca in toto Jure habentur.

XV. Est autem consuetudo vel Generalissima, quæ in universo orbe Christiano viget, & hæc pro Apostolica ferme Traditione est habenda [b]; vel Generalis, quam aliqua natio, aut provincia servat [c]: vel Specialis seu Localis, quæ in aliqua certa Civitate, aut Collegio valet [d].

Consuetudo Particularis, ratione subnixæ & probata, in loco ubi recepta est generalem vincit, ut antea indicavimus [e]; idque propter diversam populorum ac locorum naturam, quæ sæpè diversa exigit instituta [f]. Etenim ob varium provinciarum ingenium, ac morum in quibusque gentibus varietatem, non eadem ubique conveniunt, sed ut loquitur Plutarchus in Themistocle *ἢ ἄλλοις ἢ ἑαυτοῖς*. Cujus rei exempla habentur apud Theophilum [g], Polybium & alios.

Tria itaque sunt quibus fermè Catholica Ecclesia gubernatur: auctoritas scripturarum, aut traditio universalis, aut propria & particularis institutio. Sed auctoritate Scripturarum, & universali Traditione majorum tota costringitur: privatis verò constitutionibus & propriis informationibus, unaquæque, pro locorum varietate, & prout cuique visum est, subsistit; ut ratiocinatur D. Augustinus in epist. ad Julianum.

XVI. Stylus Curie Romanæ nihil est aliud quàm formula, qua Aula Romanæ Officiales, sive agentes, Scribæ ac scriniarii in rescriptis, vel aliis negotiis expediendis utuntur [h]. Ea dici potest consuetudo quædam, quæ respicit ordinem ac formam loquendi, scribendi vel procedendi: in quo differt à consuetudine generaliter sumpta, quæ absolute Decisiones causarum spectat [i]. Hic Stylus, ubi Jus contrarium nullum est, potest in decisionibus allegari, cum pro lege habeatur [k]: & jure quoque Civili ejusmodi usus, ac styli ratio habetur, & si quid contra fiat, improbari solet [l].

XVII. Qua verò ratione consuetudo atque usus probatur, eadem quoque ratione Conniventia ipsa (ut vocant) Juris vicem obtinet [m]; est enim tacitus quidam consensus eorum, qui quod vetare possent tollerare malunt.

XVIII. Hanc Juris Divisionem paulò aliter instituere videtur in Decreto suo Gratianus [n], illud distribuens in Jus Naturale, quod vetustius & immutabile esse affirmat; & Mores seu consuetudinem. Verùm Juris naturalis nomine Leges omnes divinas intelligit, jusque illud quod Mosaica Lege atque Evangelio continetur. Quod ex parte verum est, quatenus nempe Decalogus & alia utriusque Legis præcepta rectæ rationi sic consentanea sunt, ut omnibus naturali lumine pateant: ex parte falsum, quandoquidem non omnia quæcumque in Lege aut Evangelio continentur, ad Jus naturale referuntur, ut & ipse Gratianus agnoscit. Quod autem Morum nomine instituta quævis & omnes consuetudines complectitur: & consuetudinem facit partim Scriptam, quæ propriè Lex est seu constitutio; partim non scriptam, quæ consuetudo strictè appellatur: improprie loquitur. Non malè deinde Constitutionem scriptam [o] dividit in Civilem

Prænot. Canonic. Donjat.

B

vel

a Can. 3. & seqq. dist. 8. Can. 3. 8. & 11. dist. 11. cap. 7. & ult. ext. de Consuet.

15. Divisio Consuetudinis.

b Cap. 5. ext. de consang. & aff. fin. Cap. 49. de sent. excom. &c.

c Can. Catholica 8. dist. 11.

d Cap. cum Ecclesia 31. de elect.

e Vid. Cap. 19. de jurejur.

f S. 1. Inst. de Jur. nat. & c. 1. de Consuet.

in 6.

g Instit. S. 1. de Jure natur. &c.

16. Stylus Curie Romanæ.

h V. can. 8. dist. 11.

i Vid. c. quàm gravi 6. ext. de crim. falsi.

k Cap. literas 2. ext. de jur. calum. Panorm. & alii ad cap. ex litteris de Constit.

l L. 6. Cod. de divers. rescript.

17. Conniventia.

m Cap. 18. in fin. ext. de præb.

18. Explicatur Juri Divisio à Gratiano adducta.

n In sum & Can. omnes dist. 1. atque in sum. dist. 5.

o S. His itaque post Can. non est peccatum, dist. 6.

p §. Cum itaque.
post Can. Con-
suetudo dist. 1.

vel Jus forense, & Ecclesiasticam seu Canonem: Canonum verò alios facit Decreta Pontificum, alios statuta Conciliorum [p]. Quæ omnia cum divisione à nobis allata conciliari nullo negotio possunt: si dicamus aliter ab eo sumi Consuetudinis nomen, quam vulgò accipitur; & ad omnia Juris humani genera porrigi. Et verò, si bene calculum ponamus, facile apparebit Jura omnia ex hominum usu originem ac vim habere. Nam & ante descriptas populis leges, certis civitas quæque aut natio institutis regebatur, ita exigente societatis cujuscvis natura: & Leges ipsæ ac scriptæ constitutiones, etsi ab imperantibus earum conditoribus accipiant auctoritatem; frustra nihilominus promulgentur, nisi, ut ad subditorum utilitatem accommodandæ sunt [q], ita eorum moribus receptæ, plenum robur nanciscantur.

q In princ. seu
sum. dist. 3.

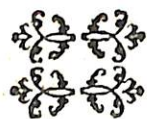
19. Divisio Juris
in Commune
& singulare.

r §. Porro post
Can. regula
dist. 3.

s Can. 2. & §.
leges post Can.
3. dist. 4.

t Cap. 9. de fide
instrum. juncta
parte decisa.

XIX. Ex supradictis tertia oritur Juris Divisio in Commune & Singulare seu speciale. *Jus Commune* dicitur quod in corpus Juris Canonici est relatum [r]. De hoc etenim hic agimus [s]. Corpus autem Juris, ut fusiùs lib. 4. differemus, continet Decretum Gratiani, Quinque Libros Decretalium Gregorii IX. Sextum Decretalium, Clementinas, & Extravagantes tam Joannis XXII. quàm Communes. [t]. *Jus Singulare*, strictè quidem loquendo, ea complectitur quæ nationi, provinciæ, Ecclesiæ, collegio cuique propria sunt, ideoque jus Proprium & jus quoque Statutorum generali appellatione dicitur: at latiori significatione ad alia quoque extendi potest, quæ licet recepti Juris corpore non comprehendantur, vim tamen Legum certis in rebus obtinent. Hujusmodi sunt Regulæ Cancellariæ Apostolicæ, ac Bullæ seu Decretales, quæ extra Juris corpus habentur, secundum quas in locis, ubi promulgatæ sunt, pronuntiare judices debent. Huc etiam referri possunt in Gallia Concordata à Francisco I. Rege Francorum cum Leone X. summo Pontifice inita, & Pragmatica Sanctio Caroli VII. quæ illius Juri Concordata non derogant: itemque in Germania Concordata Germanica: præterea variis in regionibus locisque, Ecclesiarum Statuta & Consuetudines speciales.

CAPUT V.

De Origine Juris Canonici.

I. **O** Rigo Juris Canonici, si Auctoritatem inspiciamus, petenda est non tam ex Judæorum usu, apud quos ad Christi usque tempora de rebus religionis Pontifices cognoscebant [a], quàm ex facultate Apostolis à Christo concessa, atque ex usu Ecclesiæ universæ ab Apostolorum temporibus ad nostram usque ætatem transmissa. Hanc quippe potestatem ipsi Apostoli exercuerunt, ut videre est toto Actuum libro [b]; ubi primo omnium Concilio Hierosolymis celebrato de Circumcisionis necessitate tollenda, sic pronunciarunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris* &c. Idque significarunt epistola ad fratres, qui Antiochiæ & in reliqua Syria Ciliciaque conversi ad fidem erant, nomine Apostolorum & seniorum sive Presbyterorum scripta. Per illam, sibi collectis in unum placuisse indicarunt, ut ad eos Judam & Silam mitterent, qui gesta in Concilio illo referrent. Ab eo tempore haberi Concilia cœperunt, quoties opus fuit, ut fusiùs infra memorabitur, Lib. 2.

a. *Origo Juris Canonici, auctoritate inspecta.*
Deuteron. 17.
Actuum 23.

b Præsertim
cap. 15.

Quòd si materiam, qua constat Jus Canonicum, spectemus; ab utraque Lege Divina, Mosis & Christi, illud derivari manifestum est [c] ex Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. habito. Ejus sunt hæc verba notatu digna: *Qualiter & quando debeat Prælati procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus veteris & novi Testamenti colligitur, ex quibus postea processerunt Canonice sanctiones*; inspecta scilicet materia atque initio, ut clariùs demonstrant ea quæ ibi sequuntur. Et verò Leges omnes Ecclesiasticæ ad normam Divinæ, seu revelatæ Legis explorantur, ex cujus præceptis, tanquam ex suis fontibus ac principiis deducuntur earum definitiones sive decisiones.

c Cap. qualiter
& quando, ext.
de accusat. in
parte decisa.

II. Quapropter non immeritò Lex Ecclesiastica sæpenumerò Divinæ Legis titulo decoratur: & D. Gregorius Nazianzenus [d], ac D. Augustinus [e] non Evangelium tantum, sed & Pontificium Jus videntur Divini juris nomine intelligere. Innocentius sanè IV. [f], postquam dixit velle se in Urbe Roma vigere studium *Divini & Humanæ Juris*, explicationis causa subjungit, *Canonici videlicet & Civilis*. Nicolaus denique Pontifex [g], alique Jus Ecclesiasticum sæpè vocant Legem Dei; duabus nempe de causis antea indicatis; partim quòd afflante Spiritu sancto constitutum sit, deriveturque ex principiis Evangelicis; partim quòd ipsius Christi ore Sacrarum Legum condendarum potestatem Petrus ac reliqui Apostoli [h] ipsorumque successores acceperint.

2. *Jus Canonicum Legis Divinæ nomine aliter quando significatur.*

d Can. Suscipitis, dist. 20.

e Can. 1. xiiij. quest. 7.

f Cap. Cum de diversis 2. de privilegiis in 6.

g Can. 1. dist. 10.

h Matth. 10. Luc. 10.

III. Non diffitemur tamen Jus Canonicum ex parte quoque Humanum esse, quandoquidem ab hominibus revera est conditum, quamvis auctoritatem à Deo habentibus. Nam D. Thomas [i], at-

3. *Jus Canonicum recte Humanum dicitur.*

i 1. 2. quest. 98. art. 3. &c.

B 4 que

que alii Scholastici, nomine Divini Juris illud duntaxat intelligunt, quod à Deo rectè & immediatè, seu certè per Angelos Dei jussu & nomine loquutos, revelatum, & constitutum est; nec ullius hominis ore primum promulgatum traditumve propria autoritate: unde fit ut & in ipsis novi Testamenti Libris quædam reperiantur, quæ eo sensu humani Juris non divini dicuntur: quæcunque nimirum per Apostolos sunt decreta.

4. *Ius Canonici cum ortum ex Christi & Apostolorum præceptis.*

4. Joann. cap. 14.

1. Act. cap. 5. & 6.

IV. Ut igitur quæ ad Juris Ecclesiastici originem pertinent, brevi quasi anacephalæosi in pauca contrahamus: cum Christus novam Legem instituerit; nec tamen eo tempore quo inter homines versatus est, singula quæ ad Ecclesiæ πολιτεία necessaria erant, statuere potuerit, (quod tum Neophyti in fide cuncta quæ tradenda erant portare non possent) abiturus ad Patrem, curam potestatemque regendæ Ecclesiæ Apostolis commisit, quibus ut & eorum successoribus, ducem invisibilem se in perpetuum fore promisit dato Spiritu sancto [k], sicque post ejus ad cælos digressum, Ecclesia, universus nempe fidelium cœtus, juxta ejus mandata, ductu Spiritus sancti regi cœpit, præside D. Petro [l] Ab his simul congregatis conditæ jam tum Leges sacræ: quæ vera fuere hujus nostri Juris incunabula. Sed præter eas Constitutiones, quæ in sacris Codicibus extant, supersunt etiam qui scripti non multò post ea tempora dicuntur Canones Apostolorum, & quæ vocantur Apostolicæ Constitutiones, de quibus infra.

5. *Ex Traditionibus etiam Apostolicis constat.*

m Ad Thessalon. cap. 2. & c.
n Evang. cap. ult.

V. Traditiones autem Apostolorum non omnes sanè scriptis mandatæ fuerunt; sed per manus ab iis ad nos perductæ quam plurimæ: nec minùs tamen observandæ, ut patet ex D. Pauli locis suprâ laudatis [m]: quemadmodum ipsius Christi Leges & dogmata non omnia scripta sunt à sanctis ejus historicis quatuor, ut docet D. Joannes [n]; sed quædam sine scripto, & solo Ecclesiæ usu fuerè recepta.

6. *Progressus Juris Canonici ex Statutis Conciliorum, Decretis Pontificum, ac scriptis Patrum.*

VI. Post Apostolos, eodem sancto Spiritu dictante, subrogati in eorum locum Episcopi, varias Leges pro variis Ecclesiæ necessitatibus ac rerum occasionibus promulgarunt. Et iis quidem definiendis quæ ad universæ Ecclesiæ fidem ac regimen pertinere videbantur, Oecumenica ex toto orbe Christiano coacta: rebus autem causisque Provinciarum constituendis aut disceptandis, Provincialium Episcoporum Concilia sunt introducta.

Sed quoniam non semper obvium fuit Concilia congregare; quæque coibant non semper ritè congregata celebratave videbantur: idè consulti plerumque Romani Pontifices suas partes in rebus Ecclesiæ tractandis ac decernendis suo Jure interposuerunt: eorumque decreta, alia ab universa Ecclesia, alia in Occidente recepta; ut & Patriarcharum, aliorumque in Oriente, & cæterorum Præsulum in Provinciis atque Episcopatibus suis, valuerunt. Proprias præterea Regulas singuli Ordines Monastici cœtusque Regulares sibi posuere.

Denique quia singulis seculis eminentes pietate ac scientia Viri, iique maximam partem Antistites, Patresque Christianæ plebis spirituales, de rebus fidei ac morum eruditè, sancto quoque ipsi Spiritu, ut patet est crede-

credere, afflati, scripserunt; eorum quoque sententias amplexa ut plurimum Ecclesia est.

VII. Ex his igitur quatuor fontibus promanat universum Jus Canonicum; Scriptura sacra, Conciliis, Decretis Pontificum, & sententiis Patrum. His Juris Civilis Romani Francicique, si paucas addideris constitutiones, vix quicquam supererit quod ad cognoscendam Juris nostri originem ac materiam desideretur. De his omnibus nunc sigillatim nobis agendum, & primo loco de sacris utriusque Fœderis Codicibus.

7. *Quatuor præcipui fontes Juris Canonici.*

C A P U T VI.

De Primo Juris Canonici Fonte, nimirum Sacra Scriptura in genere, deque ejus nominibus.

I. **L**icèt, Capitum titulis sive inscriptionibus spectatis, hæud sanè multa sint Sacrarum Literarum testimonia in Canonici Juris Corpus relata: Si tamen perpendantur sacri textus loca, tum Conciliorum, Decretorum Pontificiorum ac Patrum articulis, tum ipsius Gratiani contextui inserta; ea innumera reperiemus: adeo ut Scripturæ pars nulla, vix ullum sit caput, ex quo non plures sententiæ in Juris nostri Libris habeantur, ac sæpenumerò explicentur. Quapropter Boetius Epo [a] peculiarem eorum Indicem, tum Decreto Gratiani, tum Decretalibus, præfigi optabat, ut ex eo liqueret, quomodo passim totam Scripturam interpretetur ipsamet Mater Ecclesia. Quod ille optabat, jam præstiterat aliquatenus Joannes Abbas Nivicellensis. His de causis operæ pretium me facturum putavi, si de omnibus sacris codicibus ita disseruero, ut de quorum Autore, Tempore, Autoritate inter omnes Christianos constat, semperque constitit, ea breviter attingere contentus; iis de quibus aliqua subest dubitatio, paulò accuratiori tractatione, suum asseram robur.

1. *Innumera Scripturæ loca inspersa Corpori Juris Canonici.*

a Lib. 2. de Jure sacro cap. 3.

II. Scriptura Sacra, quæ & absolutè Scripturâ, & Hebræis eodem sensu מִקְרָא Mikrà dicitur, quod maximè digna, cæterisque omnibus Libris dignior sit, quæ scriptis mandetur. Aliis præterea nominibus appellari solet: Modò enim Biblia, Sacra, modò Testamentum, aliquando Verbum Dei, aliisque vocabulis designatur.

2. *Scripturæ Sacre Nomina.*

III. BIBLIA SACRA plurali numero vocantur, tanquam volumina sacram Doctrinam continentia. Est enim Græcè βιβλίον, volumen, seu Liber, à voce βύβλος, quæ Papyrus [a] significat arborem; sive etiam Codicem, hoc est Tiliæ alteriusve arboris internum corticem, qui in tenuissimas longasque phylaras seu membranas ductus, chartæ usum veteribus præbebat. Qua igitur ratione Codex prænot. Canonic. dicitur.

3. *Biblia.*

a Suidas, Etym. stath.

22 Prænotionum Canoniarum Lib. I. Cap. VI.

dictus est, per excellentiam, Liber Imperialium Constitutionum; eadem ac multò potiori ratione, *Biblia* nullo addito vocantur Divinæ Legis volumina: quòd scilicet omnes alios Libros dignitate & utilitate facillè superent.

4. Testamentum.

6 In L. I. Dig. qui test. fac. poss.

IV. Dicitur TESTAMENTUM, fortè, non tam acceptione illa usitatissima, qua Testamentum definitur à Jurisconsultis, mentis nostræ iusta sententia de eo quod quis post mortem suam fieri velit [b]; quam pro fœdere ac pacto, seu pro instrumento & contestatione fœderis, quod inter Deum & homines initum est: quo sensu à D. Paulo sumi, contra vulgarem opinionem singulari differtatione ostendit amicus quondam noster Philippus Codurcus Nemaufensis. Negat enim Hebraicum בְּרִית Berith, Græcum

διαθήκη, (quibus vocibus Scriptura Sacra designatur) ullibi in sacris paginis pro Testamento accipi, significatione illa in jure Romano usurpata: cum nec ullus Hebræis Testamentorum huiusmodi usus fuerit, sed vel cognationis jure, vel donatione inter vivos, bona in proximos aut amicos, apud eos transferrentur. Quæ sententia confirmari imprimis videtur ex eo quod habetur in Exodo [c], de volumine & sanguine Fœderis; quæ vox iisdem nominibus in Græco & Hebræo ibi exprimitur; licet aliis locis in vulgata editione vocabulo Testamenti ea nomina explicentur; ipsum etiam Hebraicum בְּרִית Berith, quod propriè Fœdus sive *Pactum* significat. Deducitur

nempe à radice בָּרָא Bara, quæ accipitur tam pro eo quod est eligere, quam pro eo quod est cadere, seu mactare. Eliguntur autem tum personæ, inter quas, tum leges & conditiones quibus fœdus initur: & in pangendis fœderibus cædi victimæ solebant apud plerasque nationes; ut apparet ex eodem Exodi loco; atque ex Genesi [d], ubi agitur de Abrahami fœdere cum Deo. Hinc & fœdus ferire, & fœdus icere Romani quoque dixerunt; quia porca à fecalibus filice percussa, cæsaque, fœdera contrahebant; quem ritum tangit Suetonius [e], describit Livius [f], ac Virgilius [g].

e In Claud. cap. 25.
f Lib. I. cap. 14.
g Æneid. 8. v. 639.

Post iidem inter se, posito certamine, Reges
Armati, Jovis ante aras, paterasque tenentes,
Stabant, & cæsa jungebant Fœdera porca.

Hic itaque valebit aliquatenus Testamenti Etymon à Servio Sulpicio Jurisconsulto adductum: quum vult Testamentum dictum esse à testatione mentis, si generaliori ejus vocabuli acceptione, pro solenni voluntatis & mutui consensus contestatione sumatur.

Verum quod attinet ad Græcum nomen διαθήκη, id sæpè à Rabinis pro vero morientis testamento usurpari non est quod ambigatur. Ita certè interpretantur R. David Cohen de Lara & Buxtorfius in suo Lexico. Eaque nominis huius usurpatio ex multis Talmudicorum locis colligi facillè potest. Suggestit tamen mihi vir Cl. Joannes Capellanus è Collegio Sorbonæ Theologus, & Sacræ Linguae laudatissima professione Collega noster, autoritatem R. Davidis Kimchi, qui ad illud Samuelis, sive Regum II. [h] & præcepit domui suæ, notat, morem esse hominum, ut morti proximi liberis aut domesti-

De Sacra Scriptura in genere.

23

cis suis præcipiant, quid post mortem suam de rebus domus & hereditatis suæ fieri debeat: & secundum hæc in Mishna memorari Mosem testamentum fecisse. Sed, ut inde evinci fateor suprema morientium mandata, & mortis causa donationes Judæis haud incognitas fuisse: ita, nisi aliud quid proferatur, non satis certò, mea quidem sententia, conficitur, eis usu tritum fuisse illud Testamentorum genus, quo hereditas aut inter liberos proximove cognatos, pro arbitrio testatoris dividitur inæquali partium rerumve assignatione; aut in extraneos etiam transcribitur. Etenim, præterquam quòd Kimchium interpretari licet de moribus plurimarum gentium, inter quas degebant deguntque adhuc Judæi: nomen præterea διαθήκη non pro Testamento tantum apud ipsos quoque accipitur, sed etiam modò pro donatione, ut cum dicunt בְּרִיתִי מַתְנָה Diathiki Mathena, quod sonat dispositionem Do-

nationis; modò pro Mandato sive, quemadmodum Glossa Talmudica explicat, pro *Literis Præceptionis*. Quid vetat igitur quominus Diathiki Moſis ad postrema ejus Mandata pertineat: & quæcunque in eam rem adducuntur, de alia disponendarum rerum forma accipiantur, quam de Testamentaria? neque ex his confici omnino videtur dici Hebraicum, בְּרִית Berith, de Testamento propriè accepto.

Communis tamen sententia, eorum nempe qui utrumque Fœdus, Mosaicum scilicet atque Evangelicum, nomine Testamenti propriè dicto censerì contendunt, ex D. Paulo validè confirmari videtur. Etenim in Epistola ad Hebræos [i], ubi de utroque fœdere loquitur, i Cap. 9. v. 16. veteris cum novo comparatione instituta, subjungit: *Ubi enim Testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet dum vivit qui testatus est.* Ex quibus apparet sensisse Apostolum fœdus tum Christi, tum Moſis, verum fuisse Testamentum Dei, illud ex persona Christi venturi, hoc in persona ejusdem præsentis & pro nobis immolati. His Apostoli dictis lucem affert Lactantius Firmianus [k]. Idcirco k Divinar. inst. lib. 4. cap. 20. Moſes, inquit, & iidem ipsi Prophetae, Legem, quæ Judæis data erat, Testamentum vocant; quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamentum potest, nec sciri quid in eo scriptum sit: quia clausum, & obſignatum est. Itaque nisi Christus mortem suscepisset: aperiri Testamentum, id est, revelari, & intelligi mysterium Dei non potuisset. Verum Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est. Illud, quod adventum Domini passionemque antecessit, id est, Lex & Prophetae, Vetus dicitur. Ea verò quæ post resurrectionem ejus scripta sunt, Novum Testamentum nominatur. Judæi Veteri utuntur, nos Novo: sed tamen diversa non sunt; quia Novum Veteris adimpletio est, & in utroque idem Testator est Christus; qui pro nobis morte suscepta, nos heredes regni æterni fecit, abdicato, & exheredato populo Judæorum; sicut Hieremias propheta testatur, cum loquitur talia: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Juda Testamentum Novum; non secundum Testamentum, quod disposui patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Egypti; quia ipsi non perseveraverunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus, & quæ apud eum sequuntur.*

B 4

VI. Qui

VI. Quidam *Theologiam Positivam* nominant Sacram Scripturam, quia doctrinam de Deo, rebusque divinis continet, & apertioribus verbis ponit: ad Scholasticæ nempe discrimen, quæ obscuriores à Scripturis sententias per ratiocinationes philosophicas exponere ac dilucidare conatur.

6. *Theologia Positiva.*

1. *Cap. 2. Epist. Can.*

m 2. ad Timoth. cap. 3.

n Cap. 2.

Verbum autem Dei appellatur, quod à Deo instillata atque infusa hominibus fuerit Doctrina omnis quæ in hisce Libris continetur. Deum sanè Sacra Scripturæ autorem esse, non Concilia modò, & Patres uno ore, sed ipsi quoque Apostoli testantur. Sic D. Petrus [1]: *Non enim, inquit, voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ei concinit Gentium Apostolus [m]: *Omnis scriptura divinitus inspirata &c.* Eò etiam referendum est quod apud Lucam [n] Zacharias ait; *Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum ejus.* Idque ex eo patet, quod propheta omnes identidem vaticiniis suis inserunt, *Hæc dicit Dominus*; hac tanquam solenni clausula missionem seu legationem suam contestati.

CAPUT VII.

De Divinarum Scripturarum Autoritate ac Difficultatibus in genere.

2. *Cur & quo sensu Divina dicantur Scripturae.*

I. **P**rophetarum atque Apostolicorum librorum præstantiam, vel ipse Divinarum Scripturarum titulus probat, eis ab omnibus attributus Christianis: idque non immeritò. Eorum quippe Scriptores divinus Spiritus ad scribendum movebat, non eo pacto quo Arreptitii sive Energumeni ab immundis spiritibus impelluntur; in qua sententia fuere Montanistæ Hæretici, à D. Hieronymo & Epifanio confutati. Hoc enim vatum fuit Ethnicorum, & Pythonissarum: qualis Pythias sacerdos Apollinis Delphici plurimos apud autores memoratur, & qualis apud Poetam VI. *Aeneid.* Sibylla describitur.

*Cui talia fanti
Ante fores, subito non vultus, non color unus:
Non comptæ mansere comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, majorque videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Jam propiore Dei.*

Sed à sancto Spiritu prophetae atque Apostoli incitabantur, incolumi semper liberi arbitrii usu. Neque enim divinæ præsentiae convenit, ut quem sapientia impleat, eum redigat ad furorē; & rationis usum auferat autor rationis. Impellebat eos divinus Spiritus ad ea scribenda, vel quæ ipsi nondum satis nossent, vel quæ specialiter revelatione intelligerent. Idque ita ut eis non modò res ipsas, sed & voces quasi dictaret, ut nonnulli censent: aut expri-

exprimendi rationem interius suggereret, ne in aliquo errarent, ut autores sunt præ reliquis D. Augustinus & Gregorius magnus. Illius quidem hæc sunt verba [m]: *Si in aliquo sacro libro vel minima falsitas reperiretur, totius libri certitudo periret: & nisi scriptor sacre peculiari Spiritus sancti assistentia dirigeretur, etiam in iis quæ vidit & novit, facile per oblivionem aut affectum non purum, in aliquam falsitatem incideret, ut sit subinde apud historiographos.* Hic verò [n] de libro Job sic loquitur: *Quis hæc scripserit valde supervacue queritur, cum tamen autor Spiritus Sanctus fideliter credatur.* Ipse igitur hæc scripsit qui hæc scribenda dictavit: ipse scripsit qui & illius operis inspirator extitit. Si magni cujusdam viri susceptis epistolis, legeremus verba, eaque quo calamo fuissent scripta quæreremus; ridiculum profectò esset, si non epistolarum & autorem scire & sensum cognoscere; sed quali calamo earum verba impressa fuerint, indagare studeremus. Cum igitur rem cognoscimus, ejusque rei Spiritum sanctum autorem tenemus: qui scriptorem quærimus, nihil aliud agimus, nisi legentes literas de calamo perscrutamur.

II. Advertendum tamen est cum D. Hieronymo, Dei Spiritum ad cuiusque scriptoris ingenium se accommodasse. Unde Isajas in aulis versatus, elegantiori stylo usus est; Amos rusticus, subrusticum quoque dicendi genus est sequutus; & ita ceteri. Quapropter Dominus per Oseam [o] *Locutus sum, inquit, super Prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu Prophetarum assimilatus sum.* Maneat igitur quod D. Augustinus ait [p]: *De illa civitate unde peregrinamur, venerunt hæc literæ: ipsæ sunt Scripturæ quæ nos hortantur ut bene vivamus.* Hinc & [q] Joannes Baptista suam legationem confirmat Isajæ verbis: *Ego Vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isajas propheta: Et Christus ipse Propheta quoque testimonio utitur, ut missionem ac potestatem suam testetur atque confirmet: Spiritus Domini super me eò quod unxit me &c.*

III. Sacra Scripturæ autoritatem, & venerationem ipsi exhibendam, rationibus quoque humanis stabilierunt Eusebius Cæsariensis [r], Augustinus [s], alique Patres, qui pro Christiana fide ac religione scripserunt; quibus accessere, tum D. Thomas præclaro contra Gentiles opere, tum posterioribus seculis Hieronymus Savonarola, [t] Ludovicus Vives, Bellarminus [u] alique. Quin & nonnulli heterodoxorum nostri temporis, ipseque etiam impius Socinus, cætera omnino damnandus autor. Et verò, præterquàm quod nullum extat opus Pentateucho Moïsi antiquius, vixque ulla est homine digna cognitio cujus non saltem semina in Libris utriusque Testamenti contineantur: veritas vaticiniorum; Autorum qui eos libros variis locis, temporibus, linguis ediderunt, summa Concordia, & velut conspiratio; Miracula denique non pauca ad confirmandam ipsorum Doctrinam à Deo patrata, Divinam eorum originem abundè testantur. Itaque nullus omnino liber est, cui probabilius, seclusa etiam revelatione, fides adhibenda videatur.

IV. Ex his statuendum nobis est Propheticos & Apostolicos Libros, juxta mentem Ecclesiæ Catholicæ intellectos, verum esse *Verbum Dei*, & stabilem fidei Regulam, ut tum in Concilio Carthaginensi 3. tum in Tridentino [x] decusum est. Atque hanc Regulam

m In epist. 8. ac Hieronym.

n In proæmio Moralium.

2. Deus Prophetæ cuique stylum suum permisit.

o 12. cap.

p In psal. 9. concione 2.

q Joan. ap. 1.

3. Autoritas scripturarum supra ceteros omnes Libros.

r In lib. de Præparat. & Demonstrat. Evang.

s De civit. Dei & alibi.

t In triumpho Crucis.

u Tom. 1. Controvers.

4. Hinc perenda Fidei regula.

x Sess. 4.

etc.

Can. quis nef-
ciat, & aliis;
dist. 9.
5. Scriptura ex
mente Ecclesia
Catholica intel-
legenda.
2. Epist. 44.
a In præfat.
comment. supra
epist. ad Ephes.
& in epist. ad
Pauli. & c. epist.
3.
b Epist. 3. ad
Voluf.
c Hom. 40. in
Joan. & ho. 18.
ad cap. 3. ep. 1.
ad Timothi.

V. Quod dixi juxta mentem Ecclesie Catholice Libros sacri Fœderis exponi debere: id ea de causa est adjectum, secundum ejusdem Tridentinae Synodi decretum: quod licet adeo vera sint ac certa quaecunque Scriptura Sacra continentur, ut de constanti eorum veritate ne hæretici quidem dubitent; non tamen cujusvis sit (quidquid ipsorum nonnulli velint) verum ejus sensum per se percipere. Quapropter non adeo facile omnibus permittenda ejus interpretatio: mare enim est ex D. Ambrosio [z] habens in se sensus profundos, altitudinem Prophetarum enigmatum: Id à Divo Hieronymo confirmatur [a]; itemque à D. Augustino [b], atque à D. Joanne Chrysostomo [c] qui verat nos temerarios esse in scrutanda profunditate Scripturarum, cum in iis multa lateant difficilia. Idque ita esse quis neget, cum D. ipse Petrus [d] quædam fateatur esse intellectu difficilia in Epistolis B. Pauli, quæ indocti & instabiles depravent.

VI. Scripturae autem obscuritas variis ex causis proficiscitur, quas recensent Clemens Alexandrinus [e], D. Hieronymus [f], Irenæus [g], & alii. Præcipuæ causæ sunt, sublimitas rerum de quibus agitur, veluti Trinitatis, Incarnationis, Prædestinationis, Sacramentorum, & similia, quæ humanum caput superant: deinde Vaticinatio de rebus futuris atque incognitis, eaque metro sæpè comprehensa: tum Repugnancia, quæ prima fronte apparet inter diversa loca, veluti inter illud Exodi 20. Ego Deus zelotes visitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Et illud Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris, aliaque non pauca. Præterea quod multa sint in ea metaphorica & ambigua, ex quibus variæ oriuntur interpretationes. In sacris Scripturis, ait Tertullianus [h], pleraque figuratè portenduntur, & per ænigmata & allegorias & Parabolas, aliter intelligenda quàm scripta sunt. Quinetiam, ut docet D. Hieronymus [i]. Sæpius in Sacris Literis, præsertim Prophetis, dum aliud agitur, repente ad alios persona mutatur. His addendus denique Hebraici Græcique textus idiotismus, à Latina loquendi forma in multis discrepans; unde versionum instituendarum & percipiendarum difficultas oritur non mediocris.

plura de Nominibus & Autoritate Sacrorum Codicum habes apud Sixtum Senensem, Possevinum, Justinianum [k], & Melch. Canum [l] ex recentioribus, præter antè laudatos.

Sequitur nunc ut toto Veteris ac Novi Testamenti corpore in suas partes diviso, singulos utriusque libros percurramus. Sed advertendum non statim omnes ubique Ecclesias in eundem Librorum Sacrorum numerum consensisse; & quamvis plerique Sacrarum Scripturarum Libri semper in Ecclesia recepti fuerint, de quibusdam tamen alibi probatis atque inter divina relatis, alibi aliquandiu fuisse dubitatum. Quinetiam nonnullos, re accuratius perpenſa, tandem communi consensu rejectos fuisse, Atque hinc orta est Canoniarum ab Apocryphis distinctio. Idcirco de utroque genere prius dicendum videtur.

De Libris Canonis & Apocryphis.

I. CANONICI Libri sunt in Canonem & Syllabum sacrorum codicum cum communi Ecclesie judicio relati. Authentici vocantur, vel (ut medio ævo loquebantur) Autorabiles, quia Deo Autore per Prophetas, Apostolos, aliosque sanctitate insignes viros, ejus spiritu impulsos conscripti, publicæ in Ecclesia lectionis Autoritatem meruerunt, ut eam loquendi formam in re sacra usurpemus, quæ usus est Theodosius junior, cum selectorum Jurisconsultorum scriptis jus attribueret, ut in foro ad lites ambiguas decidendas laudari ac legi possent [a]. Et verò *αὐθεντία* Græcè idem est ac Latine autoritas.

II. Apocryphi generaliter appellantur (quasi absconditos dixeris), qui vel nullius, vel dubiæ saltem autoritatis, publicè non leguntur. Nomen deducitur à verbo Græco *ἀποκρυφω*, quod significat occulto, abdo, recondo. Caterum Eusebius [b] *ἀποκρυφα* distinguit ab Adulterinis; quod illa à quibusdam admittantur, spuria ab omnibus repudientur: quamquam ad hæc quoque porrigitur nonnumquam nomen Apocryphorum, veluti ad hæreticorum damnata opera. Sed propriè Apocrypha censentur, quæ palam in Ecclesia non leguntur.

III. Horum autem plura genera nonnulli distinguunt. Aliorum & Scriptor & veritas ignorantur, veluti Libri de Infantia Salvatoris: aliorum non Autor, sed veritas in dubium revocatur, sive ob suspectam Autoris fidem, sive ob falsa veris extrinsecus admixta; ut in Libris Constitutionum Apostolicarum, quæ Clementi Romano adscribuntur. Quorundam & Autor nominatur, & veritas habetur minus incerta, adeo ut à nonnullis inter Canonicos aliquando numerati fuerint; sed tamen in eorum censum vulgò non sunt admissi. In exemplum adducitur liber Enoch. Quarta species est eorum Librorum, quorum certus scriptor, aut certa Autoritas initio non omnibus liquidò perfecta fuit: verum quamvis multi aliàs dubitaverint an inter Divinos censendi essent, Ecclesia tamen illos in eorum numerum retulit: quales in veteri Testamento Machabeorum duo, & Sapientia, in novo Apocalypsis: quos nunc perfecta pertinacia hæretici ex Librorum Canoniarum albo expungunt. Reverà enim hi non nisi improprie admodum, imò nullatenus Apocryphi dici possunt; sed aliàs Dubii, Græcis *Ἀντιλογόμοι*, quibus nempe aliqui contradicebant, ut notat vir eruditus, nobis dum viveret amicus, Henricus Valeſius, ad Eusebii lib. 6. hist. cap. 14.

IV. Hinc fit ut Canoniarum duæ classes constituentur: alii Primi Ordinis sunt, de quorum fide & autoritate nulla unquam controversia extitit: sed ab ipsis Ecclesie incunabulis, communi orthodoxorum suffragio, pro Sacris ac Divinis recepti fuerunt, ut *Quinque libri Moſis* in veteri, & *Quatuor Evangelia* in novo Testamento, &c.

V. Canonici autem Secundi Ordinis dicuntur, qui non statim ab omnibus, etiam Catholicis, inter Canonicos habiti sunt; sed progressu temporis, melius explorata veritate, inter irrefragabilis autoritatis Scripturas, certo Ecclesie judicio sunt relati. Ejusmodi sunt inter veteris fœderis

1. Libri Canonici, qui.

a L. un. cod. Theod. de respons. prud.

2. Qui Libri Apocryphi, & unde dicitur.

b Lib. 3. hist. cap. 31.

3. Apocryphorum plures species.

4. Libri Canonici primi Ordinis.

5. Canonici Secundi Ordinis, qui & Ecclesiastici.

volu-

volumina, libri *Esther*, & *Judith*, liber *Tobie*, liber *Sapientie* itemque *Macchabæorum* libri: in voluminibus autem novi fœderis *Epistola* S. Pauli ad *Hebræos*, & quædam aliorum Apostolorum quæ Catholica vocantur, ac S. Joannis *Apocalypsis*; & præterea pauca singularia quorundam Librorum loca.

Canonicos Secundi Ordinis libros, nulli priscorum Ecclesiæ Patrum Apocryphis annumerarunt; sed Dubiis, quod ambigerent an à scriptoribus, quorum nomen præferebant, aut an à divino Spiritu afflatis compositi essent: eos nihilominus Catechumenis legi permittebant, quasi Canonice lectionis nondum capacibus, quemadmodum Athanasius [c] testatur. Deinde tamen omnibus fidelibus publice in Ecclesia recitari concesserunt, uti scribit Rufinus [d], sed ad docendum magis instruendumque populum, quam ad confirmanda fidei dogmata. His porro ex hac publica lectione in Ecclesia, inditum *Ecclesiasticorum* nomen.

VI. Cur de illorum Autoritate dubitatum sit, tres præsertim generales causæ afferuntur, quarum duæ sola veteris testamenti volumina respiciunt; tertia utriusque fœderis codicibus obicitur. Prima est quod libri illi, vel librorum particulae, Hebraico sermone scriptæ non sint, quemadmodum reliquæ veteris fœderis partes; sed Chaldaico vel Græco. Altera, quod ea non sint à Judæis in catalogum Divinarum Scripturarum relata. Tertia quod à priscis aliquibus Græcæ præsertim Ecclesiæ Patribus in Librorum Sacrorum numerum recepti non fuisse videantur; nec in syllabo divinarum Scripturarum à plerisque priscorum Patrum Græcorum recenseantur.

VII. Verum primæ objectioni facile occurritur, si dicamus Libros illos, partim tempore Babylonicæ captivitatis compositos fuisse lingua Chaldaica, quæ Judæorum ceperat esse vulgaris: partim, Hebraicè quidem conscriptos primùm fuisse, sed deinde in Græcum sermonem transusos, ac tractu temporis contigisse, ut Judæis inter Græcas nationes dispersis, Autographa in hominum manibus esse desierint, Versiones manserint eorum loco. Circa secundum, quamvis à synagoga, numero litterarum Hebraicarum strictius inhaerente, inter Canonicos recepti non essent aliqui eorum librorum quos pro Canonicis amplectimur, eosdem tamen nec Judæis improbatos fuisse; & Ecclesiæ sufficere, quod ab Apostolis, aut ab Apostolorum discipulis testimonium habeant Divinorum Librorum. Judæi certè duo habuerunt Hagiographorum genera, teste Epiphanio [e]: alia intra, alia extra Arcam servari solita. Prioris generis Hagiographa Canonicis procul dubio accensebantur, dicebanturque eo nomine ut constitueretur aliquod inter illos libros, interque Historicos & Propheticos discrimen, clarioris Scripturarum distinctionis causa: deque his agit D. Hieronymus in prologo Galeato. At verò, qui extra arcam erant, de quibus idem Hieronymus loquitur in *Tobie* ac *Judith* præfatione, etsi à Canonicis aliquatenus distinguuntur, magno tamen apud Judæos in pretio erant, ut qui servarentur, & sic pro libris sacris omnino haberentur: quod & ipsum Hagiographorum Græcorum nomen demonstrat. Ad Tertium, quod nonnulli vetustiorum Patrum Græcorum vetus Testamentum ex sola Septuaginta interpretum editione æstimantium, de quorundam voluminum autoritate dubitarunt; dicendum est id veritati nihil derrahere. Etenim nec unquam tota Ecclesia eos revocavit in dubium, ut è numero Canonicorum eraderet; prout suo loco fusiis proficemur, ubi dicendum erit de singulis utriusque Testamenti Libri, de quibus nunc

nunc inter Catholicos & Sectarios controversia est. Tandem quinto sæculo eò decursum est, ut omnes & Patres, & Synodi, opera quæ hodiè Canonica in Ecclesia Catholica habentur, cuncta probaverint, atque in sanctarum Scripturarum Canonem ea omnia retulerint. Eorum sanè numerus certò definitus est à totius Africanæ Dioceseos Antistitibus, inque his à Divo Augustino, in plenaria Synodo, quæ anno Christi 397. habita est. [f] Similiratione paulò post Innocentius I. Summus Pontifex Librorum Sacrorum numerum contexit [g], circa annum scilicet 405. Nec aliter recensuit Gelasius Pontifex cum lxx. Episcopis in Synodo Romana anni 494. Eundem quoque Catalogum deinde repetierunt, atque autoritate sua firmarunt Concilia universalis duo, Florentinum in Armenorum instructione, ac Tridentinum, sess. 4. Quibus sic constanter ante sæcula tredecim definitis, & ubique in Ecclesia receptis repugnare, non nisi hæreticorum est, Ecclesiæ traditam à Christo potestatem per contumaciam negantium; cum Catholici post Augustinum ne ullis quidem Scripturis fidem habituri sint, nisi Ecclesiæ accederet autoritas.

VIII. Sed hæc de Canonicis Secundi Ordinis voluminibus accipienda sunt. Nam quidam sunt Libri, quos Tertii Ordinis vocant, qui sanè eodem numero haberi non debent. Eo quippe nomine comprehenduntur Apocryphi non improbat. Eos autem præter Gelasium, memorant Athanasius [i], Eusebius [k], Innocentius Pontifex supra laudatus, sed ex his pauca nunc extant, *Oratio Manassæ Regis*, *Libri Esdræ Tertius & Quartus*, *Tertius* quoque & *Quartus Macchabæorum*, *Psalms 151*. *Appendix libri Job*, & *Liber Hermæ*, qui *Pastor* dicitur.

Ex his constat primis sæculis diverso Canone usas fuisse Ecclesias; & Scripturas Sacras vel quæ pro sacris habitæ sunt, variè in Classes fuisse divisas. Harum divisionum duæ præcipuæ fuere. 1. [a] In duas tantum Classes, in *Canonicas* nempe, à Spiritu sancto dictatas, & *Apocryphas* quarum autores soli homines: 2. [a]. In tres, nimirum in *Canonicas*, quas *γνησίας* & *ὁμολογημένας* Græci vocant, & ab omnibus receptas; in *Apocryphas*, propriè dictas, quæ adulterinæ, ac repudiandæ sunt; & in *Dubias*, quæ mediæ sunt inter Genuinas, & Nothas. Cujusque generis plures sunt gradus, de quibus D. Augustinus, & Isidorus. Vide imprimis Joannem Bapt. Cotelierum. [m]

Hæc ut clariùs elucescant, operæ pretium facturus mihi videor, si collatis veterum aliquot Græcorum & Latinorum Catalogis, Canonicorum Librorum à Dubiis aut Apocryphis distinguendorum progressum ob oculos ponam.

f Conc. Carthag. 3. Can. 47. g Epist. 3. ad Exuperium Tolosanum.

8. De Libris Sacris tertii Ordinis.

i In Synopsi. k Lib. 3. Hist. cap. 25.

l De Doctr. Christ.

m In notis ad Barnabam.

30 *Prænotionum Canoniarum Lib. I. Cap. VIII.*
SYLLABUS LIBRORUM CANONICORUM VETERIS TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.

Secundum Latinos.

Ex Concilio Laodiceo, anno 314. Can. 59. alias 60.	Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375.	Ex Canone Apostolorum lxxxv.	Ex Concilio Carthaginiensi 3. ann. 397. Can. 47.	Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.	Ex Concilio Tridentino, sess. 4. anno 1546.
1. Genesis.	1. Libri Canonici.	1. Libri Moysi quinque.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.
2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.
3. Leviticum.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.
4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.
5. Deuteronomium.	5. Deuteronomiū.	5. Deuteronomiū.	5. Deuteronomiū.	5. Deuteronomiū.	5. Deuteronomiū.
6. Iesus Nave.	6. Iesu Nave.	6. Iesu Nave.	6. Iesu Nave.	6. Iesu Nave.	6. Iesu Nave.
7. Iudices.	7. Iudices.	7. Iudicum.	7. Iudicum.	7. Iudicum.	7. Iudicum.
8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.
9. Esther.	9. Esther.	9. Esther.	9. Esther.	9. Esther.	9. Esther.
10. Regum Primus & Secundus.	10. Regum Primus & Secundus.	10. Regum Primus & Secundus.	10. Regum Primus & Secundus.	10. Regum Primus & Secundus.	10. Regum Primus & Secundus.
11. Tertius & Quartus.	11. Tertius & Quartus.	11. Tertius & Quartus.	11. Tertius & Quartus.	11. Tertius & Quartus.	11. Tertius & Quartus.
12. Paralipomenon Primus & Secundus.	12. Paralipomenon Primus & Secundus.	12. Paralipomenon Primus & Secundus.	12. Paralipomenon Primus & Secundus.	12. Paralipomenon Primus & Secundus.	12. Paralipomenon Primus & Secundus.
13. Esdras Primus & Secundus.	13. Esdras Primus & Secundus.	13. Esdras Primus & Secundus.	13. Esdras Primus & Secundus.	13. Esdras Primus & Secundus.	13. Esdras Primus & Secundus.
14. Liber Psalmorum numero 150.	14. Liber Psalmorum numero 150.	14. Liber Psalmorum numero 150.	14. Liber Psalmorum numero 150.	14. Liber Psalmorum numero 150.	14. Liber Psalmorum numero 150.
15. Paræmia Salomonis.	15. Paræmia Salomonis.	15. Paræmia Salomonis.	15. Paræmia Salomonis.	15. Paræmia Salomonis.	15. Paræmia Salomonis.
16. Ecclesiastes.	16. Ecclesiastes.	16. Ecclesiastes.	16. Ecclesiastes.	16. Ecclesiastes.	16. Ecclesiastes.
17. Canticum Canticorum.	17. Canticum Canticorum.	17. Canticum Canticorum.	17. Canticum Canticorum.	17. Canticum Canticorum.	17. Canticum Canticorum.
18. Job.	18. Job.	18. Job.	18. Job.	18. Job.	18. Job.
19. Duodecim Prophetæ.	19. Duodecim Prophetæ.	19. Duodecim Prophetæ.	19. Duodecim Prophetæ.	19. Duodecim Prophetæ.	19. Duodecim Prophetæ.
20. Esajas.	20. Esajas.	20. Esajas.	20. Esajas.	20. Esajas.	20. Esajas.
21. Jeremias & Baruch. Lamentationes & Epistola.	21. Jeremias & Baruch.	21. Jeremias & Baruch.	21. Jeremias & Baruch.	21. Jeremias & Baruch.	21. Jeremias & Baruch.
22. Iezechiel.	22. Iezechiel.	22. Iezechiel.	22. Iezechiel.	22. Iezechiel.	22. Iezechiel.
23. Daniel.	23. Daniel.	23. Daniel.	23. Daniel.	23. Daniel.	23. Daniel.
24. Sapientia Salomonis.	24. Sapientia Salomonis.	24. Sapientia Salomonis.	24. Sapientia Salomonis.	24. Sapientia Salomonis.	24. Sapientia Salomonis.
25. Sapientia Iesu filii Sirach.	25. Sapientia Iesu filii Sirach.	25. Sapientia Iesu filii Sirach.	25. Sapientia Iesu filii Sirach.	25. Sapientia Iesu filii Sirach.	25. Sapientia Iesu filii Sirach.
26. Iudith.	26. Iudith.	26. Iudith.	26. Iudith.	26. Iudith.	26. Iudith.
27. Tobias seu Tobias.	27. Tobias.	27. Tobias.	27. Tobias.	27. Tobias.	27. Tobias.

Libri non Canonici (id est tunc adhuc dubii apud Ægyptios.)

23. Sapientia Salomonis.
24. Sapientia Iesu filii Sirach.
26. Iudith.
27. Tobias seu Tobias.

De Libris Canonicis & Apocryphis. 31
SYLLABUS LIBRORUM CANONICORUM NOVI TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.

Secundum Latinos.

Ex Concilio Laodiceo, anno 314. Can. 59. alias 60.	Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375.	Ex Canone Apostolorum lxxxv.	Ex Concilio Carthaginiensi 3. ann. 397. Can. 47.	Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.	Ex Concilio Tridentino, sess. 4. anno 1546.
1. Evangelia Quatuor, secundum Matthæum.	1. Libri Canonici.	1. Evangelia quatuor Matthei.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Quatuor Evangelia: secundum Matthæum.
2. Secundum Marcum.	2. Secundum Marcum.	2. Marci.	2. Marci.	2. Marci.	2. Secundum Marcum.
3. Secundum Lucam.	3. Secundum Lucam.	3. Lucæ.	3. Lucæ.	3. Lucæ.	3. Secundum Lucam.
4. Secundum Joannem.	4. Secundum Joannem.	4. Joannis.	4. Joannis.	4. Joannis.	4. Secundum Joannem.
5. Actus Apostolorum.	5. Acta Apostolorum.	5. Actus Apostolorum liber unus.	5. Actus Apostolorum liber unus.	5. Actus Apostolorum liber unus.	5. Actus Apostolorum liber unus.
6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.	6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.	6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.	6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.	6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.	6. Catholica Epistola septem: Jacobi una.
7. Petri dux.	7. Petri dux prior & posterior.	7. Petri dux prior & posterior.	7. Petri dux prior & posterior.	7. Petri dux prior & posterior.	7. Petri dux prior & posterior.
8. Joannis tres.	8. Joannistres.	8. Joannistres.	8. Joannistres.	8. Joannistres.	8. Joannistres.
9. Judæ una.	9. Judæ una.	9. Judæ una.	9. Judæ una.	9. Judæ una.	9. Judæ una.
10. Epistola Pauli ad Romanos una.	10. Epistola Pauli ad Romanos una.	10. Epistola Pauli ad Romanos una.	10. Epistola Pauli ad Romanos una.	10. Epistola Pauli ad Romanos una.	10. Epistola Pauli ad Romanos una.
11. Ad Corinthios dux.	11. Ad Corinthios dux prior & posterior.	11. Ad Corinthios dux prior & posterior.	11. Ad Corinthios dux prior & posterior.	11. Ad Corinthios dux prior & posterior.	11. Ad Corinthios dux prior & posterior.
12. Ad Galatas una.	12. Ad Galatas una.	12. Ad Galatas una.	12. Ad Galatas una.	12. Ad Galatas una.	12. Ad Galatas una.
13. Ad Ephesios una.	13. Ad Ephesios una.	13. Ad Ephesios una.	13. Ad Ephesios una.	13. Ad Ephesios una.	13. Ad Ephesios una.
14. Ad Philippenfes una.	14. Ad Philippenfes una.	14. Ad Philippenfes una.	14. Ad Philippenfes una.	14. Ad Philippenfes una.	14. Ad Philippenfes una.
15. Ad Colossenses una.	15. Ad Colossenses una.	15. Ad Colossenses una.	15. Ad Colossenses una.	15. Ad Colossenses una.	15. Ad Colossenses una.
16. Ad Thessalonicenses dux.	16. Ad Thessalonicenses dux.	16. Ad Thessalonicenses dux.	16. Ad Thessalonicenses dux.	16. Ad Thessalonicenses dux.	16. Ad Thessalonicenses dux.
17. Ad Hebræos una.	17. Ad Hebræos una.	17. Ad Hebræos una.	17. Ad Hebræos una.	17. Ad Hebræos una.	17. Ad Hebræos una.
18. Ad Timotheum dux.	18. Ad Timotheum dux prior & posterior.	18. Ad Timotheum dux prior & posterior.	18. Ad Timotheum dux prior & posterior.	18. Ad Timotheum dux prior & posterior.	18. Ad Timotheum dux prior & posterior.
19. Ad Titum una.	19. Ad Titum una.	19. Ad Titum una.	19. Ad Titum una.	19. Ad Titum una.	19. Ad Titum una.
20. Ad Philemonem una.	20. Ad Philemonem una.	20. Ad Philemonem una.	20. Ad Philemonem una.	20. Ad Philemonem una.	20. Ad Philemonem una.
21. Esajas.	21. Esajas.	21. Esajas.	21. Esajas.	21. Esajas.	21. Esajas.
22. Jeremias cum Baruch.	22. Jeremias cum Baruch.	22. Jeremias cum Baruch.	22. Jeremias cum Baruch.	22. Jeremias cum Baruch.	22. Jeremias cum Baruch.
23. Ezechiel.	23. Ezechiel.	23. Ezechiel.	23. Ezechiel.	23. Ezechiel.	23. Ezechiel.
24. Daniel.	24. Daniel.	24. Daniel.	24. Daniel.	24. Daniel.	24. Daniel.
25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.	25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.	25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.	25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.	25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.	25. Macchabæorum duo Primus & Secundus.
26. Sapientia.	26. Sapientia.	26. Sapientia.	26. Sapientia.	26. Sapientia.	26. Sapientia.
27. Ecclesiasticus.	27. Ecclesiasticus.	27. Ecclesiasticus.	27. Ecclesiasticus.	27. Ecclesiasticus.	27. Ecclesiasticus.
28. Iudith.	28. Iudith.	28. Iudith.	28. Iudith.	28. Iudith.	28. Iudith.
29. Tobias.	29. Tobias.	29. Tobias.	29. Tobias.	29. Tobias.	29. Tobias.

Inter Libros Canonicos à quibusdam recepta.
28. Apocalypsis Joannis Theologi.

10. Clementis Epistolæ dux.

2. Apocalypsis Joannis liber unus.

12. Apocalypsis Joannis.

27. Apocalypsis Joannis Apostoli.

De Partibus Sacrae Scripturae, ac Libris ejus in classes divisus.

1. Testamentum duplex. I. *Scriptura Sacra*, ut cunctis est notum, in duas primùm partes distinguitur, *Vetus ac Novum Testamentum*. Priore ii continentur libri, qui ad Mosaicam Legem & Synagogam spectant: Posteriore, qui ad Legem Christi Domini seu Evangelium, atque ad Ecclesiam pertinent. *Legis* porro nomine, licet propriè quinque Libri Mosis intelligantur, ea tamen appellatio ad universos porrigitur Veteris Testamenti Libros. Sic etiam *Evangelium* nomen, quod strictè de quatuor Evangelistarum libris dicitur; latiori tamen significatione totum complectitur Novi Testamenti corpus: uti ex Gratiano [a] colligi potest.

a In sum. dist. 1. 2. Veteris Testamenti divisiones variae juxta Hebræos. II. Veteris Testamenti maximè recepta apud Hebræos Divisio est in Libros duos & viginti, juxta numerum Literarum Hebraici Alphabeti: nimirum 1. Genesim. 2. Exodum. 3. Leviticum. 4. Numeros. 5. Deuteronomium. 6. Josue. 7. Judicum & Ruth. 8. Samuel. (id est apud nos Regum Primum & Secundum) 9. Regum (quo nomine eos Regum Libros intelligunt qui nobis sunt Tertius & Quartus) 10. Isaiam. 11. Hieremiam. 12. Ezechielem. 13. Duodecim Prophetas minores. 14. Librum Psalmorum. 15. Proverbia. 16. Job. 17. Danielelem. 18. Esdram. 19. Paralipomena. 20. Esther. 21. Ecclesiasten. 22. Canticum Canticorum. Aliquando in XXIV. dividunt; Libro Ruth à Libro Judicum, & Lamentationibus seu Threnis ab Hieremiæ prophetia sejunctis. Alias XXVII. volumina numerant; non adjectis, sed adhuc separatis Libris quatuor; Samuelis volumine in duo; Regum item posteriorum historia in duas partes divisa. Paralipomenon quoque opere in duos Libros distributo; Esdræ denique distinctis duobus Libris sub diversis titulis Esdræ, & Nehemiæ.

3. Divisio alia ex D. Hieronymo, &c. b Præfat. in lib. Reg. c Contra Apion. d Lib. 6. Etymol. e In prol. Galea. & alibi. III. D. Hieronymus [b], cum Josepho [c], & post utrumque Isidorus Hispalensis [d] primam illam agnoscunt veteris Testamenti, ex Hebræorum mente, Divisionem in duos & viginti Libros Canonicos: Hos autem Libros viginti duos D. Hieronymus [e] in tres dividit classes, in Legem nempe, Libros Propheticos, & Hagiographa. *Legis* nomine comprehendit quinque Mosis Libros: *Propheticos* numerat octo, Josue, Judicum (adjuncto Libro Ruth) Samuel, Regum; tres majores Prophetas Isaiam, Hieremiam, & Ezechielem; ac Librum duodecim Prophetarum minorum, qui in unum volumen conferuntur, *Hagiographa*, sive sancta scripta, recenset novem, Job, Psalterium, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, Danielelem (qui non totus extat Hebraicè) Paralipomenon seu Chronicorum; Esdram cum Nehemia; & Esther. Notat idem sanctus Doctor aliquos fuisse, qui Librum Ruth, & Librum Lamentationum à reliquis distinctos inter Hagiographa reponerent: ex quorum calculo efficiuntur XXIV. Libri, apud Hebræos pro Canonicis probati: unde fit ut illis Scriptura sacra dicatur עשרים וארבעה *Hesrim yearbaa*, seu *Viginti quatuor*. Cæterum *Tobiam & Judith*, quamvis Hebraicè extare asse-

asseret B. Hieronymus: à Judæis nihilominus inter Canonicos non numerari fatetur. Observat præterea, quemadmodum quinque sunt duplices apud Hebræos literæ, quæ scilicet aliter in principio ac medio dictionis, aliter in fine scribuntur; ita horum Librorum quinque duplices esse, eorum sententia, qui cum Alphabeti Hebraici Literis sacrorum Librorum numerum æquant; Samuel nimirum, Regum, Paralipomenon, Esdræ, & Hieremiæ. Sunt autem apud Hebræos literæ duplices hæc.

Initiales.

Finales.

Caph
Mem
Nun
Pe
Tsadeכ
מ
נ
פ
צך
ם
נ
ף
ץ

Eo exemplo Arabibus quoque Literæ quædam aliter in principio dictionum, aliter in medio, aliter in fine delineantur.

IV. Quod autem Prophetis Libris, ut & Hagiographis Historicorum nonnullos accenset Hieronymus: id mirum nemini videri debet, cum sacra omnia volumina divino impulsu conscripta, Prophetas autores habuisse dici possint. Hinc familiaris fuit apud Judæos veteris Testamenti divisio in *Legem & Prophetas*, Christo quoque ipsi usurpata: ita ut ad hæc duo summa capita cunctæ ipsius partes referri solerent. Sic apud Matthæum: *Hæc est enim Lex & prophetæ*: [f] & [g], *Ex his duobus universa Lex pendet, & Prophetæ*. Item apud Lucam [h], *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*.

V. Recentiores Judæi suum עשרים וארבעה *Hesrim yearbaa*, seu viginti quatuor Libros Testamenti Veteris, in quatuor partiuntur ordines, in תורה *Thorah*, sive כמישי תורה *Chamisha Chomsche Thorah*, id est, *quinque quinterniones*, id est quinque partes *Legis*, in Prophetas priores quatuor, נביאים ראשונים *Neviim Rischonim*, Josue nempe, Judicum, Samuel, Regum; Prophetas posteriores נביאים אחרונים *Neviim Acharonim*, quatuor Libris distinctos, nempe Isaiam, Hieremiam, Ezechielem, & duodecim Prophetas minores, qui ipsis תרי עשר *There asser*, id est duodecim: deinde Scripturas undecim Libris comprehensas sub generali appellatione כתובים *Chethuvim*; Psalterium, Proverbia, Job, Danielelem, Esdram, Paralipomena, Ruth, Esther, Ecclesiasten, Cantica Canticorum, Lamentationes.

VI. Gregorius Theologus, cui à paterno Nazianzi Episcopatu cognomen, Librorum Canonicorum ordines tres constituit, quorum nomina versibus Græcis inclusit. Primus ordo complectitur *Historicos* duodecim, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, Regum, (duabus partibus distinctum,) Paralipomena, & Esdram. Secundus ordo quinque *Poeticos*, seu carmine conscriptos continet; Job, David, Proverbia, Ecclesiasten, & Cantica. Tertius demum ordo totidem habet *Propheticos*, Librum scilicet xii. Prophetarum, Isaiam, Hieremiam, Ezechielem, ac Danielelem.

VII. S. Augustinus [i] dividit in *Historicos* xii. & *Propheticos* totidem. Prioris generis sunt quinque Libri Mosis, Josue, Judicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Job, Tobias, Esther, & Trina Christiana Judith, Esdræ duo, Machabæorum duo. Prophetici autem David, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias

Trænot. Canonic. Doujat.

C

cum

4. Alia divisio juxta veteres Indæos.

f Cap. 7. & 11. g Cap. 20.

h Cap. 16.

5. Juxta recentiores Indæos.

6. Juxta S. Greg. Nazianzenum.

7. Juxta S. Augustinum.

i Lib. 2. de doctrina Christiana.

8. *Iuxta Scholasticos.*

cum Threnis, *Ezechiel*, *Daniel*, *Osea*, & reliqui duodecim. VIII. Sed veteris Testamenti Canon, seu Librorum ab Ecclesia Catholica receptorum Ordo à recentioribus Latinis, Scholasticis præsertim, in Classes distinguitur quatuor. Prima continet libros Legis, sive Legales: altera *Historicos* seu *historiales*: *Propheticos* tertia: quarta denique *Paræneticos* vel *Sapientiales* sive *Morales*.

LEGALES sive *Lex* propriè dicta, & volumen Legis, Hebraicè, ut diximus, *תורה* *Thorah*, Græcè *Πεντάτευχος* vocatur, quasi dicas *Quinque libros*: quoniam quinque libris constat, quibus *lex* *Mosis* universa continetur, *Genesi*, *Exodo*, *Levitico*, libro *Numerorum*, *Deuteronomio*; quorum nominum rationem indicabimus capite proximè sequenti.

HISTORICI numero sunt septemdecim, sub undecim titulis; videlicet liber *Josue*, seu *Jesu Nave*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum* quatuor, quorum duo priores *Samuelis* quoque appellantur; *Paralipomenon* duo, *Primus* & *Secundus*; *Esdræ* quoque duo, quorum *Secundus* dicitur etiam, *Nehemias*, *Tobias*, *Judith*, *Esther*, *Job*, & duo *Maccabeorum*.

PROPHETICI octodecim erunt, si *Baruch* à *Hieremia* sejungatur, (cum quo ab aliquibus conjungitur) Hi sunt *Psalterium* *Davidis*, *Prophetiæ Isaiæ*, *Hieremiæ*, *Ezechielis*, *Danielis*; qui quatuor *Prophetae* *Majores* apud nos vocantur; deinde *Oseas*, & reliqui undecim, qui *Minores* *Prophetae* dicuntur, & *Baruch*.

SAPIENTIALES, qui ad *Morum* doctrinam referuntur, nonnisi quinque sunt, *Proverbia* nempe, seu *Parabolæ* *Salomonis*, *Ecclesiastes* ejusdem, *Canticum Canticorum* etiam ejusdem, tum *Sapientia*, & *Ecclesiasticus*.

9. *Novi Testamenti Partes, juxta S. August.*

IX. NOVI autem TESTAMENTI Libros *S. Augustinus* enumerat octo, *Evangeliorum* *Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, & *Joannis* libros quatuor; *Epistolarum* quatuordecim *Pauli* librum unum; *Apostolicorum Actuum* librum unum; *Catholicarum Epistolarum*, hoc est, duarum *Petri*, trium *Joannis*, *Jacobi* unius, & *Judæ* unius librum unum; *Apocalypseos* *Joannis* *Evangelistæ* librum unum.

10. *Ex S. Gregorio Nazianzeno.*

X. Eisdem quoque versibus incluserat, post *Amphilochium*, *Gregorius Nazianzenus*: præter *Apocalypsin*, quam plerique *Græcorum* adhuc in dubium revocabant, quemadmodum *Latinorum* plerique *Epistolam* ad *Hebræos*.

11. *Secundum Scholasticos.*

XI. Apud recentiores recepta est NOVI æquè ac Veteris fœderis divisio in Sacrorum Librorum ordines quatuor; LEGALES libri, quatuor censentur *Evangelia*: *Historicus* unus, *Acta* scilicet *Apostolorum*; *Sapientiales* viginti & unus, omnes nempe *Apostolorum* *Epistolæ*: *Propheticus* unus, videlicet *Joannis* *Apostoli* *Apocalypsis*.

12. *Numerantur Libri Canonici utriusque Testamenti.*13. *Decretorum suorum cap. 27. in Lib. de Doctr. Christ.*

XII. Libris sex & viginti Veteris, ac totidem Novi Testamenti, quos *Laodicensæ Synodi Patres*, & alii plerique antiquorum *Græcorum* inter *Canonicos* admittebant, alios septem adjiciunt ex mente Ecclesiæ Latinæ jam antelaudati *Præsules Concilii Carthaginensis* 3. anno 397. habiti [k] & Innocentius I. [l] sub finem *Epistolæ* ad *Exuperium Tolosanum Episcopum*; quos sequitur *Augustinus* [m], & *Gelasius Pontifex* in Concilio Romano lxx. *Episcoporum*. Hi sunt, quod attinet ad TESTAMENTUM VETUS, libri sub *Salomonis* nomine duo, *Sapientia* & *Ecclesiasticus*: ac præterea *Tobias*, *Judith*, & duo *Machabeorum*. Quod ad NOVUM TESTAMENTUM spectat, *Apocalypsis* *Joannis*: inde consurgunt veteris Testamenti volumina tria

na tria & triginta; Novi autem Fœderis Libri septem supra viginti: & sic sunt omnino libri Canonici utriusque Scripturæ sexaginta, qui enumerantur in Concilio Tridentino [n], atque à nobis sigillatim recensentur additis cujusque nominibus, Autore, tempore, & argumento.

XIII. Ad hæc omnia enucleanda non parum conferent Sacrorum Librorum indices columnis distincti, quos ad calcem superioris capitis adjeci. Si quis enim eos inter se comparet, in diverso eorum ordine, suis in unaquaque columna numeris indicato, eadem volumina reperiet. In diversis quoque Testamenti utriusque Scripturarum divisionibus eadem nomina sæpius, vel cum tadio referenda fuerunt, ut evidenter appareret, eorum Librorum qui nunc ab Ecclesia Romana pro Canonicis habentur, concordia Latinorum præsertim Conciliorum atque Pontificum consensu, perpetuam fuisse autoritatem, atque ita ab Occidentalibus populis omnibus absolutè recipiendam, ut qui ab Ecclesia Romana [o] fidem cuncti acceperint.

XIV. Caterùm in designandis cujusque Libri & rerum in eo comprehensarum temporibus, inter varias Chronologorum sententias, non meam sequar, cujus sæpius reddenda ratio esset, sed eam quæ communis ferè videri potest recentioribus Annalium Sacrorum Scriptoribus, *Torniello*, *Saliano*, eorumque abbreviatori *Spondano*.

13. *Horum omnium certa omnino autoritas.*14. *Innoc. I. Can. quis nesciat 11. dist. 11.*14. *Qua in his Chronologia usura sumus.*

CAPUT X.

De Pentateucho, seu quinque Legis libris.

PRIMUM inter Divinas Scripturas locum obtinet *Pentateuchus*, quinque Legis volumina complectens, quæ scripsit divinus Hebræorum Legislator *Moyse*, *Amrami* filius, nepos *Caathi*, *Levi* Patriarchæ pronepos. Is in *Egypto* natus anno mundi, ex *Spondani*, aliorumque rationibus, 2464. ex aliorum sententia octoginta ferme annis prius. Anno ætatis lxxx. Dei jussu regimen ac principatum populi sui suscepit: eoque ab *Egyptiaca* servitute liberato, obiit annos natus cxx. Hic doctissimus & antiquissimus est Autorum omnium, quorum ad nos monumenta pervenerunt: nec solum in omni sapientia *Egyptiorum* versatus, ut *D. Stephanus* ajebat [a], sed in omni omnino, quantam quidem humani ingenii vires in hac vita mortali capere possunt. Scripsit *Historiam* *Hebræorum*, in qua omnium ferè gentium originem refert; eamque ab orbe condito ad mortem ferè suam perduxit. Ejus vitæ seriem scripsere *Philo* ex *Judæis*, ex *Christianis* *Gregorius Nyssenus*. Quinque Libri Legis ab eo compositi apud *Græcos* & *Latinos*, ab argumento præcipuo de quo in cujusque potissimum initio agitur, denominationem acceperunt: *Hebræi* unumquemque patrio more à primis vocibus appellant.

II. Primus Legis ac veteris Testamenti Liber, *Genesis* est, *Hebræis* dictus *בְּרֵאשִׁית* *Bereschith*, hoc est in Principio: *Septuaginta* Interpretibus

1. *Pentateuchi autor Moyse.*2. *Act. 7.*2. *Pentateuchi Liber primus Genesis.*

bus *Genesis*, id est *Generatio*, quod rerum omnium natales, ac generis præsertim humani originem & propagationem, primorum hominum genealogiam ac res gestas contineat. In his eminent primi Parentis lapsus; Diluvium; Dei cum Abrahamo ejusque posteris fœdus, seu fidelis populi, cui danda lex erat, electio; Migratio denique Jacobi cum filiis in Ægyptum. Complectitur autem Historiam annorum, si Spondanum sequamur 2400. si Petavium, aliosque 2308. à mundo scilicet condito ad Josephi Patriarchæ obitum. Tertullianus à primo Dei cum hominibus fœdere, *Originale Testamentum nominavit.*

3. Exodus Pentateuchi Liber 2.

III. Sequitur Liber EXODI Hebræis dictus *וְיָצֵאתָ מִצְרָיִם* *Veelle schemoth*, id est, *Hæc sunt nomina*; Græcis *Ἔξοδος*, id est *Exitus*, quod in eo Israelitarum egressio ex Ægypto, atque ex servitute Pharaonis liberatio describatur. Continet gesta annorum 156. à morte Joseph ad Fœderis Tabernaculum in deserto erectum: memoratque plagas Ægyptiis divinitus inflictas; Decalogi traditionem, seu promulgationem Legis divinæ, cum mysticis Præceptis.

4. Leviticus 3. Liber Pentateuchi.

IV. Tertium volumen Hebræi *וַיִּקְרָא* *Vajikra* nominant, id est, *Et vocavit*: Græci *Ἀδίδακτα*, Latini accepto ab eis vocabulo LEVITICUM, quod præcepta potissimum complectatur ad divinum cultum spectantia, quæ *Ceremonialia* dicuntur: & quod Levitarum ac Sacerdotum officia, & sacrorum Ritus præscribat, quorum cura omnis atque administratio Leviticæ Tribui jure singulari attributa erat. Unius tantum mensis res narrat, ab erecto Tabernaculo ad censum usque Israelitarum.

5. Numeri Lib. 4. Pentateuchi.

V. Quartus Liber, Hebræis vocatur *וַיַּדְבֵּר* *Vajedaber*, id est, *Et locutus est*: Græcis *Ἀριθμοί*, nostris eodem sensu NUMERI, quod contineat Populi Israelitici Censum & Enumerationem, tam eorum qui profanæ, quam qui sacræ militiæ addicti erant; imò totius multitudinis per Tribus & familias digestæ: itemque Mansionum, seu stationum in deserto. Continet præterea hic Liber præcepta plurima, maximè quæ ad mutua Israelitarum inter se officia pertinebant. Narrationem autem Historicam habet annorum xxviii. mensium ix. & xx. dierum, à prima die secundi mensis anni ab exitu secundi, ad mansionem in campestribus Moab.

6. Deuteronomiū Pentateuchi Lib. 5.

VI. Quintus denique Liber vocatur Hebræicè *וְהִלַּח* *Elch had-devarim*, hoc est, *Hæc sunt verba*: Græcè *Δευτερονόμιον*, unde Latini DEUTERONOMIUM fecere, quasi secundam, vel repetitam Legem dixeris: quæ licet judicialia imprimis præcepta complectatur, habet tamen reverà totius Legis enarrationem, ac ferè repetitionem; qua superioribus Libris omissa suppleuntur, obscura verò dilucidantur. Memorat gesta mensium dumtaxat duorum supremi anni Mosis in campestribus Moab. Libri hujus versus octo ultimi qui sunt de morte Mosis, ab his verbis, *Et mortuus est Moses*, à Josue conscripti creduntur; idque tradit Talmud [a]. Licet alii apud Bellarminum [b] ab Esdra, aliove Propheta additos suspicentur.

a In Bababatra cap. 1.

b De Scriptor. Ecclesiast.

c Lib. 1. cap. 20. & seqq.

d Hæresi 33. & 63.

Legem Mosis, atque adeò universum veteris Testamenti opus, priscorum Hæreticorum nonnulli tanquam à malo Deo dictatum respuerunt: verum eorum deliria refellunt Irenæus [c], Epiphanius [d], aliique.

De Historicis veteris Testamenti Libris.

I. Liber JOSUE, Hebraicè *יְהוֹשֻׁעַ* *Jehoschuah*, Græcè *Ἰησοῦς* *I. Liber Josue*. *Navi*, à Josue seu Jesu filio Nun, sive Nave, nomen accepit, cuius stupenda prorsus gesta continet: Fuit is in Hebræorum Principatu successor Mosis, quo defuncto Judaicum populum *Judicis* titulo rexit annis xxvi. obiitque anno ætatis xc. ut libri hujus cap. ult. habetur; hoc est anno ab orbe condito (ex Spondani sententia) 2593. qui Usserio est 2591. etsi Petavius ad 2490. referat. Describitur in eo Israelitarum per medium & siccatum Jordanem transitus, ingressus in Chananæam, ipsorum parentibus à Deo promissam: Hierichuntis, edito post circumlatam septem diebus arcem tubarum clangore, & clamore militum, expugnatio; plurimumque in Palæstina regnorum everio: Victoria de Gabaonitis, immoto ad Josue jussu sole, reportata; ac debellatis uno & triginta Regibus: Divisio Terræ sanctæ inter Israeliticas Tribus, fœdusque cum Deo renovatum. De Libri hujus autore non satis constat. Nonnulli à Josue ipso conscriptum censent, post Isidorum Hispalensem [a], Petrum Comestorem, & alios: idque confirmari videtur his extremi capitis verbis, quæ de ipso sunt: *Scriptis quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini*: quæ licet referri possint ad verba fœderis cum Deo renovati, cuius ibi fit mentio; tamen inspecta Hebraica loquendi forma, de rebus quoque omnibus in hoc libro memoratis facillè intelligi possunt. Theodoretus [b] ab autore anonymo Libri Justorum scriptum hunc Josue Librum existimat; argumento petito ex eo quod capite x. dicitur Josue gesta descripta esse in Libro Justorum. Sed argumentum illud haud satis probabile videtur, cum in Libro illo Justorum scriptum dicatur miraculum duntaxat stantis jubente Josue solis: & præterea ejusdem hominis vitam scriptis mandari à pluribus nihil vetet. Alii non multò certiori ratione, non pauca in eo ab Esdra adjecta putant. Ad Finem verò quod attinet, dubium non est quin alium ab Josue habeat autorem, cum in eo mors ipsius narretur: hanc verò appendicem à Samuele adjectam communis fert opinio.

a Lib. 6. Orig. cap. 2.

b Lib. de quæst. in Josue.

II. JUDICUM Liber, qui Hebraicè dicitur *שִׁפְטִים* *Sciophetim*, (si quis Italarum more scribat: Galli & Germani *Schophetim* scriberent) Græcè *Κριταί*, eodem sensu. Gesta continet *Judicum* numero xviii. qui à Deo constituti, & diversis è Tribubus delecti, ab excessu Josue ad Heli summum Imperium, sive quantum ad militaria, sive quantum ad res politicas exercere, ut colligitur ex responso Gedeonis ad populum, quod habetur cap. 8. Hi fuere *Othoniel*, sive *Athniel* Calebi gener; *Abod* quem alii *Ehud*, alii *Ajod* pronunciant; *Samgar*; *Barach*, cum *Debora*; *Gedeon*, qui & *Jerobaal*; *Abimelech*, *Thola*, *Jair*, *Jephthe*; *Abesam*, sive *Ebzan*; *Abialon*, qui aliis *Elon*; *Abdon* & *Samson*: quo temporis intervallo Israelitæ peccantes in Deum, atque ab ejus cultu ad idolatriam desciscientes, sæpius vicinis gentibus, Mesopotamenis nempe, Moabitibus, Chananæis, Madianitis, Ammonitis, & Philistæis in servitutem traditi & quasi addicti; resipiscences autem, ab ea subinde liberati

Prænot. Canonic. Doujat.

berati fuerunt. Comprehenduntur hoc volumine res trecentorum ferme annorum, ab anno mundi 2594. ad 2900. ex Spondano: alii multo plures annos computant, ut Petavius, quia tempora servitutum separant à Judicium ipsorum temporibus, quæ alii conjungunt. Hujus libri, ut & Ruth, & primi Regum maxima ex parte, autorem tradit Isidorus [c] Samuelem; quod postremum palam traditur in sacris Codicibus [d], atque in hac sententia est alicubi Abulensis [e]: quamquam non desint qui Ezechiam, aut Efram Judicium Libri autores malint. Theodoretus [f] certe apud Sixtum Senensem, cum longè post Samuelis tempora collectum esse existimat ex antiquo illo libro Justorum, cujus in hoc ipso volumine mentio sit.

e Lib. Orig. 6. cap. 12.
d Paralip. lib. 1. cap. ult.
e In Josue, 15. post 4. q.
f Lib. 1. Bibliot. sac. 2.
3. Ruth.

III. Libro RUTH, Hebraicè רוּת, Græcè Ριθ, qui apud Hebræos primum inter Hagiographa obtinet locum, Moabitidis honestæ mulieris, qui hoc nomen Ruth, ab idololatria ad verum Dei cultum conversio, nuptiæque cum Booz affine suo memorantur. Hæc autem Judicium tempore contigerunt, ut constat ex Libri ipsius initio. Ab eam tunc præfuisse populo, ex eo conjici potest, quod hunc Judæi Booz quoque nominant. Vixit autem Judex ille circa mundi annum 2855. ex Spondano.

4. Regum Libri.

g. Loco supra citato.

h. Cap. ult.

i. Cap. 9.

IV. Libri REGUM apud nos quatuor sunt; quorum duo priores Hebræis סְמוּאֵל Scemuel, id est Samuelis; posteriores מְלָכִים Melachim, id est Regum, indigitantur: à Græcis verò dicuntur Libri Βασιλειῶν, hoc est Regnorum. Utrosque Hebræi Prophetis accensent. Horum primi pars prior, quæ gesta sub Heli, Samuele, Saule, ac Davide complectitur ad caput usque xxv. à Samuele ipso Propheta scripta creditur ex Isidoro [g] & Talmude: reliqua Davidis, quæ Libri ejusdem fine, totoque secundo Libro continentur, scripsere, ut iidem tradunt, Gad videns, & Nathan Propheta. Idque confirmari videtur ex Paralipomenon libro I. [h]. Sic enim ibi scribitur, *Gesta David priora & novissima scripta sunt in Libro Samuel videns, in Libro Nathan Propheta, & in volumine Gad videns*. Duo autem posteriores Libri REGUM ab Ahaja Silonite, & Addo scripti videntur, quantum ad priorem partem, quæ res Salomonis complectitur, ad caput XI. ut colligi potest ex Paralipomenon libro II. [i] Reliqua à Sacerdotibus, ac Prophetis illorum temporum. Procopius Gazæus ab Hieremia conscripta putat; quod in Talmude quoque traditur: alii ab Esdra. Et fortè probabiliter dicamus posteriores hos libros per compendium collectos esse, partim ex Nathan, aliorumque prædictorum scriptis, partim ex Libris dierum sive Annalibus Regum Judæ.

Priores comprehendunt historiam centum viginti & quatuor annorum, ab initio Heli ad Salomonis primordia & Templum conditum, id est ab anno mundi 2900. ad annum 3024. Posteriores, Regum, cum Judæ, tum Israelis facta continent per annos 422. à Templo condito ad captivitatem Babylonicam, sive ab anno 3024. ad 3446. Nihil autem refert Hebræorum, Latinorumque more, Regum Libros dixeris, an cum Græcis Libros Regnorum; nam & Regum facta in iis memorantur; & non unius, sed duorum Regnorum Judæ scilicet, atque Israel, sive Samariæ; quæ ex decem Tribuum à Judæ ac Benjamin Tribubus secessione exorta sunt, per Roboam sive imperitiam, sive sævitiam & Jeroboami perduellio-

Apud

Apud Judæos post Saulem, Davidem ac Salomonem Templi conditorem, regnarunt HIEROSOLYMIS viginti Reges annis 386. Roboam nempe, Abiam, Asa, Josaphat, Joram, Ochosias, Athalia vidua Jorami, Joas, Amasias, Azarias qui & Olias, Joathan vel Jotham, Achas, Ezechias, Manasses, Ammon, Josias, Joachas, Josakim sive Eliacim, Jechonias qui & Joachim, Sedechias. Hic direpto incensoque Templo, ac vastata civitate à Nabuchodonosor Rege Babylonis, excæcatus, & Babylonem captivus cum suis est abductus. Apud ISRAELITAS novemdecim Reges per annos circiter 254. regnarunt, Jeroboam, Nadab, Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab, Ochosias, Joram, Jehu, Joachas, Joas, Jeroboam eo nomine secundus, Zacharias, Sellum, Manahem, Phaceja, sive Pecaja, Phacee qui aliis Pezah, Osee, sive Hoseas; qui temporibus Ezechia regnavit, & cum Israelitis, sive decem Tribus in Assyriam translatus est, capta à Salmanasare Assyriorum Rege Samaria. Illi deserunt anno mundi 3446. ante Christum natum circiter 605. Hi circa annum mundi 3314. ante Christum ferè me 737.

V. PARALIPOMENON Libri duo Græcè Παράλειπον, sive Περιλειπον, id est, *Paralipomenon*, Hebræis דְּבָרֵי הַיָּמִים *Divre hajamim*, id est, *Verba dierum*, non terminorum, alii Libri Chronicorum. Multa quæ in Pentateucho, vel in Libris Josue, Judicium & Regum, aut omissa, aut non satis explicata fuerant, summam enarrant. Annorum numerum ferè 3520. ab Adamo ad Cyrum Persarum Regem complectuntur. Eorum Autor aliis Esdras putatur, aliis probabilis Hieremias. Glossa Talmudis [k] tradit Esdras scripsisse, præter librum suum, etiam Genealogias Libri Chronicorum usque ad locum ubi suam ipsius Genealogiam describit; primi scilicet Paralipomenon cap. 9. versu 11. vel secundum alios, usque ad libri 2. cap. 21. ejusque versum 2. à Nehemia Chachania filio librum eum absolutum.

VI. ESDRÆ, qui Hebraicè עֶזְרָא *Ezra*, Græcè Ἐσδρας, duo sunt Libri, Hebraicis literis & Chaldaico sermone scripti. Prior habet autorem Esdras Jarajæ filium ex Aaronis stirpe Sacerdotem magnum, ac sacre Scripturæ Instauratorem. Hic sub Artaxerxe Rege Persarum vixit, vel, ut vult glossa Talmudis, sub Dario secundo, qui post Astuerum regnavit. Continet Liber Primus res gestas Israelitarum in reditu à Babylonia, priusquam ad Templi ac murorum Hierosolymitanorum instaurationem Nehemias mitteretur, maxime reductionem populi sub Jesu filio Josedechi; & divinæ Legis novam velut promulgationem circa annum mundi 3610. ante Christum natum 440. aut. circiter. Secundum Esdræ librum censent quidam ab eodem conscriptum: quanquam à Nehemia compositum vulgaris ac probabilior sententia sit: unde & Nehemiæ liber sæpenumerò dicitur. Hic narrationem continet instauratorum murorum per Nehemiam filium Helchia Sacerdotem, qui Pincerna fuit Artaxerxis, & ab eodem Dux constitutus, atque Hierosolymam ea de causa missus, ut ei operi præesset.

Adjunguntur his Esdræ Libri Tertius & Quartus, qui tamen, cum in Canonem ab Ecclesia Catholica recepti non sint, sed inter apochryphos habeantur, in finem Bibliorum rejici solent. Dissident tamen hac in parte Græci à Latins: Nam qui à nobis Tertius Esdræ Liber inscribitur, eum illi in Canone receptum primum in ordine Librorum Esdræ collocant, quod quæ in eo narrantur, ea ordine temporum priora sunt iis quæ in

Primo à Latinis recepto habentur: qui verò apud nos Primus & Secundus Esdræ sunt, ab illis uterque in unum Esdræ Secundum volumen congiuntur.

7. Tobias.

VII. TOBIAS, Hebraicè *טוביה* *Tobiah*, id est *bonus Deus*, vel *bonus Dei*, Græcè *Θωβιτ* dicitur, Liber quem Tobias vir justus de vita sua conscripsit circa annum mundi 3350. cum apud Niniven ageret, quò à Salmanasare Assyriorum Rege abductus in captivitatem fuerat, anno Osee Regis Israel 9. Ezechiae Regis Juda 6. Scriptus est Chaldaicè sive Syriacè, quæ lingua uti coeperunt Israelitæ postquam per eas gentes dispersi sunt: ut docet Rabbi Azarias, & Joannes Benedictus, cum Sixto Senensi. Idque patet ex cap. 12. v. 21. ejusdem Libri. Ultimum caput addidisse creditur Tobias filius; nisi quòd finem, ubi de filii morte agitur, ab alio adjectum fuisse necesse est. Compositus videtur post mortem Sennacherib, quo tempore regnabat apud Judæos Manasses, vel certè apud Babylonios captivus erat. Maximis abundat hic liber vitæ moralis exemplis, ac monitis: eumque se ex Chaldaico in Latinum sermonem unius diei labore transtulisse testatur Hieronymus [1]. Cum sequentibus duobus inter Hagiographa secundi ordinis habetur, quæ non à Spiritu sancto per Prophetas; sed à filia vocis, ut loquuntur, profecta censent; id est à viris piis, divina quidem inspiratione, sed citrà Prophetiæ donum scripta. Inter Sacros & Canonicos Libros ab Ecclesia Catholica semper habitum Tobias hunc Librum patet ex Concilio Carthaginensi III. [m] & Innocentio I. [n] & ex Gelasio primo Pontifice [o], præterea ex Cypriano [p], Ambrosio [q], Augustino [r], Isidoro Hispalensi [s], Cassiodoro [t], & Conciliis Florentino ac Tridentino [u]: frustra itaque eum è numero Canonicorum Lutherani, & Calvinistæ expungunt.

Præfat. in hunc Librum.

m Can. 43.

n Ep. ad Exup.

o Tolos. Episc.

p In Decret.

q Conc. Rom. de

r Lib. sacris ab

s Eccl.

t In lib. de E-

u lecmofyna.

v In lib. de

w Tobias.

x 2. de Doctr.

y Christ. cap. 8.

z Lib. Etymol.

aa cap. 1.

ab Lib. 1. Divin.

ac leat.

ad Sess. 4.

ae 8. Judith.

af Lib. 1. con-

ag tra Appionem.

ah 7. Dict. Etymol.

ai lib. 6.

aj 7. Epist. 3.

ak

al

am

an

ao

ap

aq

ar

as

at

au

av

aw

ax

ay

az

ba

bb

VIII. Liber JUDITH, Hebraicè *יהודית*, Græcè *Ἰουδὴθ*, dicitur ab Hebræa hujus nominis muliere, quæ populum Israeliticum Bethulæ oppido inclusum, ab Assyriorum oppugnatione, Holoferne cæso, liberavit. Ejus autor, si fidem habemus Josepho [x], fuit Eliachim qui alias Joachim, Sacerdos magnus Hebræorum, medio inter duas captivitates Assyriacam & Babylonicam tempore, regnante apud Judæos Manasse; apud Assyrios Merodach Baladan filio, circa mundi annum 3323. Eliachim illius mentio fit libri ejusdem cap. 4. versu 15. quanquam id opus Jesu, qui pater Eliachim fuit, tribuat Rabbi Azarias supra laudatus. Sanctus autem Isidorus [y] incertum putat ejus autorem. Chaldaico sermone primum scriptus hic Liber fuit, autore Hieronymo [z]: licet Hebræi atque Hæretici hodierni illum rejiciant è Canone; à Concilio tamen Nicæno primo Oecumenico relatus est in numerum sacrorum Codicum, eodem Hieronymo teste; itemque à Conciliis & Pontificibus laudatis §. superiore.

IX. ESTHER, Hebraicè *חַסְתֵּר*, Græcè *Ἑσθέρ*, Liber est continens narrationem servati, per nobilissimam hoc nomine fœminam, Judaici populi, exitio jam damnati ab Assuero, insidiis Aman Macedonis; de quo sumptum deinde supplicium est ab eodem Assuero. In hujus conjugio Esther vixit circa annum mundi 3650. sicquidem Assuerus ille idem fuit cum Artaxerxe priore, ut vulgò creditur ex Josepho [a], Severo Sulpitio [b], Nicephoro Constantinopolitano [c]. Alii Artaxerxis patrem Xerxem interpretantur, qui & Oxyares dictus, vocabulo non abludente à nomine Assueri. Libri hujus autorem Isidorus [d], ex Philone Alexandrino, putat;

a Lib. 2. antiq.

b cap. 6.

c Lib. de sacr.

d Hist.

e In Chron.

f Lib. 6. Origin.

g c. 2.

h

i

j

k

putat, filium Jesu, summum Hebræorum Pontificem. Bellarminus [e] Mardochæum Esther ipsius patrum: alii ex Talmude, compositum hunc librum existimant à viris Synagogæ magnæ. Septem ejus postrema capita in Hebræo textu desiderantur: unde adulterina ea colligit D. Hieronymus [f], eumque sequuti alii non pauci Scriptores sacri: imo totum Librum extra Canonem censuerunt Asiani apud Eusebium [g], Athanasius [h], Gregorius Nazianzenus [i]. Verum reliqui omnes Ecclesiæ Patres Græci & Latini totum librum, qualis in Ecclesia Latina legitur, sacrum & canonicum esse fatentur post Concilium Laodicenum [k] itemque Carthaginense 3. [l] quibus tandem adjungi debet Tridentinum [m].

Septem verò illa capita quæ vulgata editio Latina in finem, alieno fortè loco, rejicit, probabile est aliquando in Hebræo extitisse & casu excidisse. Etenim Josephus idem [n] ostendit hunc Librum in Canone Hebræorum fuisse, dualque Epistolas Assueri & orationem Mardochæi historiæ suæ inseruit, quæ in his capitibus extant, etsi apud Hebræos hodie non habeantur: & tamen idem Autor [o] testatur se ex Hebræo narrationes suas nullo adjecto depromere. Aut certè fieri potest ut Hebraicè primum per compendium scripta hæc historia, deinde copiosius Græco sermone enarrata fuerit à Lyfimacho sub Ptolæmeo Epiphane Alexandrino Rege; quemadmodum indicatur hujus Libri capite 11. Quæ translatio Latinè versa ad nos pervenerit, cum prior Hebraicè hodie non super sit. His aliisque argumentis omnia quæ contra hujus Libri auctoritatem obijciuntur diluit Bellarminus [p].

X. Liber JOB, Hebraicè *יוֹב* *Job*, id est, *ululans*, Septuaginta *Ἰὼβ* dicitur: gesta continet viri justii ejus nominis, qui natus creditur Bostæ in Idumæa, & habitasse in terra Hus, quæ pars fuit Arabiæ. Eum cum Jobab abnepote Esau, cujus mentio fit Genesios cap. 37. plerique confundunt, maxime quòd in appendice ad finem Libri hujus adjecta in editione Septuaginta, dicatur Job fuisse de filiis Esau, & quintus ab Abrahamo. Sed hæc appendix textui Septuaginta addita videtur. Et S. Hieronymus [q] ex sententia Hebræorum putat à Nachor Abraham fratre oriundum Job, ac tertium ab eo. Diversum à Jobab fuisse conjicitur ex nominis utriusque, si Hebraicè scribantur, diversitate, atque ex ætate Jobi, qui ad 248. annum pervenit ex Isidoro [r], quanta ætas nulli tribuitur qui tempore Moïsi, aut sequentibus annis vixerit. Unde inferunt eum diu ante Moysen vixisse. Autorem Libri Isidorus [s] scribit fuisse Moysen, aut ipsum Job, vel certè aliquem Prophetarum. Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis priores sententias conciliat; ita ut velit à Job ærumnarum suarum historiam Arabicè (aut ut alii volunt Syriacè) scriptam esse; ex eo verò commentario librum, qualem habemus, à Moysen compositum. Glossa Talmudica geminas ea de re adducit Hebræorum sententias: Prima fert Job tempore Moïsi vixisse, qui & hunc librum conscripserit; altera eum vixisse eodem tempore quo Regina Saba, unde quidam Salomoni hoc opus tribuerunt, ducta conjectura ex eo quòd quædam ejus verba laudantur sub nomine Salomonis à Gregorio Nazianzeno [t]: quamvis facile fuerit virum sanctum hac in re memoria labi, & alicui Salomonis libro adscribere, quod in hoc volumine legisset. Philippus Codurcus, qui ante aliquot annos eruditum in illud opus commentarium edidit,

Isaia

e De Script. Eccles.

f In Præf. hujus Lib.

g Lib. 4. Hist. c. 26.

h In Synopsi.

i In Carm. de genuinis script.

k Can. 49.

l Can. 47.

m Sess. 4.

n Lib. 11. antiq. cap. 6. & 1. contra Appion.

o Lib. 10. antiq. c. 11.

p Lib. 1. de Verbo Dei c. 7.

q In quæst. Hebraicis.

r In lib. de vita & morte Patrum.

s Lib. 6. Orig. cap. 2.

t Oration. ad Julianum exact. tribut.

Isaia esse putat, duplici imprimis argumento, tum quod in Hebraico textu libri huius initium ejus ferè Prophetæ nomen habeat, tum quod multæ in eo voces, & loquendi figuræ occurrant Isaia peculiare, & quas nullo in alio sacri textus volumine invenire est. Narrantur in eo libro quæ ipsi B. Job contigerunt; in quibus inter miras ipsius virtutes, summa præsertim patientia elucet. Refertur disputatio etiam disertissima, quam vir ille sanctus cum amicis suis instituit; in qua non pauca de Ecclesiæ mysteriis, diaboliviribus, improborum in hac vita felicitate, proborum calamitatibus, partim indicantur, partim explicantur, aliaque habentur eximia de morum & naturæ rebus. Magnam libri partem à cap. 3. versu 3. ad cap. 32. versu 6. testatur D. Hieronymus versibus scriptam. Græci totum volumen dividunt in capita 32. Latini in 42.

11. Libri Machabæorum.

Ex cap. 15. Exodi.

In Chronico. 2. In editione Rom.

a De exhort. Martyr. cap. 11. lib. 1. epist. 3. ad Cornel.

b Lib. 1. de Jacob. & vita beat. c. 11. & 12. c Lib. 2. contra Epist. Gauden. c. 23. & lib. 1. de Civ. Dei c. 5.

c In serm. de iisu Machabæis.

XI. Libri MACHABÆORUM. Hebræis חשמונאי *Chasmonai*, sive *Hasamonai*, Græcis *Μακκαβαίων*, sic inscribuntur à Juda præsertim Hebræorum Duce, qui Machabæus est cognominatus, ex quatuor literis Hebræicis, quas suis vexillis, tesseriis-ve militaribus inscribere solitus erat, מִכְּמָבִי quæ vocem *Machabi* formant, suntque initiales totidem vocabulorum quibus constat hæc sententia מִי כְּמוֹתָ בְּאֵלֵים יְהוָה *mi chamocha Baelim Jehovah*, id est, *Quis similis tui in fortibus Domine?* quæ vox velut symbolum quoddam, ab eo ad ejus fratres, cum Machabæorum appellatione, manavit. Ejus familiæ præclara adversus Seleucidas Syriæ Reges, qui & Syro-Macedones dicti, pro tuenda religione facinora; Regnumque Judaicum propria ipsis virtute partum, in his Libris memorantur. Horum autem Librorum duo tantum in Ecclesia Catholica pro Canonicis sunt recepti. Tertius Græcus, ab Eusebio citatus [y] invenitur: Latine versus habetur à Flaminio Nobilio [z]. Quartus, extat Græcè Lugduni in Sancti Pagnini Bibliotheca, ubi à se visum asserit Sixtus Senensis. Verum hi duo posteriores inter apocryphos haud dubiè sunt habendi, cum à nullo Concilio sint recepti. Eorum verò qui inter Canonicos habentur, prior continet res gestas *Mathatæ*, ac trium ejus filiorum, *Judæ*, *Jonathæ*, *Simonis*, contra Antiochi Magni filium, Seleuci 4. Philopatoris fratrem, Antiochum Epiphanem, aliosque Reges Syriæ Græcos, ab anno circiter 3880. ab orbe condito ad annum 3919. Posteriore eandem Historiam paulò altius repetit, ab anno scilicet 3868. narratque insigne martyrium Eleazari, & septem puerorum Machabæorum, unà cum matre variis suppliciis peremptorum, regnante Epiphane. Collectorem hujus Libri Honorius Augustodunensis tradit Philonem: Bellarminus Joannem Hircanum fuisse conjicit, Simonis filium, qui rebus omnibus interfuit, ac post Patrem summo Sacerdotio functus est. Secundus ex quinque Libris Jasonis Cyrenæi de rebus Judæ & fratrum ejus fusiis editis excerptus innuitur capite 2. ipsius libri, num. 24. Continent hi duo Libri res Judæas, annorum ferè 52. ab anno mundi 3868. ante Christum 184. ad annum ab orbe condito 3919. ante Christum circiter 133. Ambos agnoverunt Græci quàm Latini, in quibus Cyprianus [a], Ambrosius [b], Augustinus [c], S. item Leo [d], ac ceteri Latini præsertim Patres, semperque pro Canonicis, quicquid hodierni Hæretici contra conentur, eos agnovit Ecclesia, ut perspicuum est ex Conciliis antè laudatis, 3. Carthaginensi & Tridentino, ex Epistola Innocentii I. ad Exuperium, ex

ex Decreto Gelasii Pontificis de Scriptoribus sacris. Rabbi Azarias [e] ante Josephum autorem rerum Judaicarum scriptos fuisse tradidit, eumque inde multa hausisse. e Lib. Imre Bi-nah.

CAPUT XII.

De Prophetis veteris Testamenti Libris, ac primum de Psalterio, & Poesi Hebraica.

I. PSALMORUM Liber inter Propheticos primo loco numeratur. 1. Libri Psalmorum nomina.

Hebræi סֵפֶר תְּהִלִּים *sepher Thebillim*, id est, *Librum Hymnorum*, sive *Laudum*: Græci *Ψαλτήριον*. & post eos Latini *Psalterium* vocant, à verbo *psallo*, quod utroque sermone idem est ac canere, cythara imprimis, aliòve musico instrumento: unde *Psalteri* nomen instrumenti ipsi inditum est, quo David frequenter in concinendis Psalmis usus fertur. Fuit autem illud instrumentum chordis decem instructum, ut patet ex Psalmo 32. sonumque edebat à superiore parte, in quo à cythara lyraque distabat.

II. De Psalmorum autore duplex est sententia: alii quidem, ut S. Athanasius [a], S. Hilarius [b], S. Hieronymus [c], volunt non ab uno Davide, sed à pluribus Autoribus scriptos, ab iis nempe qui in cuiusque Psalmi epigraphe nominantur; & Davidis quidem esse eos, qui David tribuuntur, ceteros Moysis, Salomonis, Asaph, filiorum Core, cæterorumque quorum nomina præferunt. Alii, in quibus Chrysostomus, Theodoretus, Cassiodorus [d], atque Augustinus [e] existimant totum Librum centum quinquaginta Psalmorum à Davide solo compositum esse; quorum sententiam probabiliorem putat Bellarminus [f]. Id confirmari videtur 2. Paralipomenon cap. 5. ubi dicitur *Cantores ordinatos fuisse, ut canerent Psalmos quos fecit David*; itemque ex eo quod Christus Librum Psalmorum ei tribuere absolute videtur [g], *Et ipse David dixit in Libro Psalmorum*; ac denique ex eo quod satis constat Asaph, Idithun, Ethan, Core, & alios, quorum nominibus Psalmi non pauci prænotantur, Cantores, non Prophetas fuisse. Hinc verisimile fit; ideò tantum eorum nomina aliquibus Psalmis fuisse præposita, quod illi hi Psalmi canendi darentur; idque ex eo præsertim intelligi potest, quod in eodem titulo jungitur aliquando nomen David cum nomine Idithun. Et verò Psalmos omnes esse Davidis indicat Talmud [h]; ait enim David scripsisse Librum Psalmorum per manus decem seniorum, sive per manus primi hominis, Melchisedeci, Abrahami, Moysis, itemque per manus Heman, Idithun, Asaph, & trium filiorum Corah; quæ sic explicat glossa inscripta Masoreth ad Talmud, ut velit à Davide scripta esse in hoc Libro cum suis canticis, ea quæ protulerunt tam seniores, qui scilicet illius ævum præcesserant, quàm nonnulli qui ipsius ætate vivebant. Rabbi verò Kimchi vult à senioribus illis pronunciatos esse Psalmos eorum nomine inscriptos, v. g. Psalmum 92. qui inscribitur *Canticum in diem sabbati*, à primo homi-

2. Autor.

a In Synopsi.

b Prologo in Psalmos.

c In epist. ad Sophronium & ad Cyprianum.

d Suis in hunc lib. præfationib. e Lib. 6. de Civ. Dei c. 14.

f Præfat. Comment. suor. in hunc lib. g Lucæ 20.

h Libri Babatra cap. 1.

¹ In Præfat. comment. in Psal. ² Act. 4. ³ m Epist. ad c. 4. Hebr.

homine dictum fuisse, postmodum quam creatus fuerit. Bellarminus [i], tam eos omnes qui titulo carent, quam eos qui David palam adscribuntur, sive dicantur *Psalmi Davidis*, sive *Psalmi Davidi*, censet Davidis esse. Psalmi sanè 2. & 94. qui apud Hebræos titulo carent, ab Apostolis asseruntur Davidi; ille quidem à Petro [i], hic verò à Paulo [m]: & in genere Psalmi qui in Hebræo codice titulo destituuntur, è septuaginta Interpretibus tribuuntur Davidi. Falli ergo Hebræos, qui existimant Psalmos titulo carentes eundem autorem habere, cuius nomen priori Psalmo præscribitur, cum ex dictis, tum ex eo apparet, quòd Psalmus 87. Mosi ascribitur, & sequentes decem titulum non habeant; unde 98. ex eadem regula Mosi tribuendus esset, qui tamen Samuelis mentionem facit quarto post Mosem sæculo nati. Eos quoque qui Davidi inscribuntur, non ab alio huic Regi oblatos, sed ab ipso conscriptos, ipsi habet.

³ A quo digesti in ordinem Psal. ⁴ In Synopsi. ⁵ In Prol. Psal.

III. Non tamen à Davide digesti Psalmi putantur; sed vel ab Esdra, censet S. Hilarius [o]. Nec verò juxta seriem temporis, quo scripti sunt dispositi censi debent. Constat enim Psalmum 3. scriptum esse cum David Absalonis filii persecutionem fugeret: Psalmum 50. paulò post cædem Uriæ & adulterium cum Bethsabæe, quando scilicet David à Nathan Propheta increpitus est: Psalmum 141. cum David inspelunca ob Saulis metum delitesceret: 143. devicto Goliath, in quibus omnibus inversus temporum ordo apparet: denique Psalmus 71. in medio ferè libri collocatus omnium postremò est scriptus: quandoquidem in Salomonem iam regnare incipientem compositus est, & post eum additur defecisse orationes sive Laudes David filii Jesse. Hunc verò servatum à Digestore ordinem quidam existimant, ut quinquaginta primi, quorum ultimus est *Miserere mei Deus*, ad poenitentes pertineant: medii quinquaginta qui desinunt in Psalmo *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*, ad iustos proficientes: quinquaginta postremi, quos concludit Psalmus, *Laudate Dominum in sanctis eius*, ad perfectos.

⁴ De Psalterii divisionibus & ordine. ⁵ Præfat. in lib. Regum. ⁶ Luc. 20. ⁷ Act. 1.

IV. Observat autem Rabbi David Kimchi, quemadmodum Moses Legem in Quinque Libros divisit, sic divisum esse Psalterium à Davide in Quinque Libros: quod licet verum esse non possit ex supradictis, quantum ad ejus divisionis autorem; certum tamen est librum Psalmorum apud Hebræos Quinque incisionibus comprehendi, ut loquitur D. Hieronymus [p], id est volumen Psalmorum, licet unicum sit, & sub unius libri nomine à Christo Domino [q], atque à D. Petro [r] laudetur; tamen ab Hebræis in Quinque Libros distingui: non dispari ratione ac in corpore juris Pontificii, Sextus Liber Decretalium, in minores libros quinquè subdividitur. Hanc autem Psalterii divisionem testatur cum D. Hieronymo [f], Epiphanius [t]. Ubi cumque enim ad finem Psalmi scribitur *Amen, amen*, sive *Fiat, fiat*, ibi terminari Librum unum existimant. Primum quidem ad finem Psalmi XL. Secundum ad finem Psalmi LXXI. Tertium ad calcem Psalmi LXXXVIII. Quartum ad finem CV. Quintum denique ad finem Psalmi CL.

⁵ De numero Psalmorum.

V. Numerus Psalmorum apud omnes est CL. Sed in designandis Psalmorum aliquot numeris, differunt Judæi à Græcis & Latinis, & aliquando unum

unum in duos dividunt, aliquando contrà, duos in unum conjungunt. Et primo quidem Psalmum IX. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo* &c. in duos secant, & à versu 22. *Ut quid Domine recessisti longè*, Psalmum 10. inchoant: Unde fit ut Psalmus *In Domino confido*, qui apud Septuaginta Interpretes & in nostra Vulgata versione X. est, apud Hebræos XI. numeretur, & sic diversa sit Psalmorum sequentium computatio.

VI. An metro scripti sint Psalmi, quanquam plerique omnes affirmant, non desunt tamen qui dubitent. D. Hieronymo [y] David *Simonides noster*, dicitur, *Pindarus & Alcæus*, Flaccus quoque, Catullus, mi, & de Poësi atque Serenus Christum *Lyra personans*, & in decachordo Psalterio ab *in-Hebraicæ ex-feris excitans resurgentem*. Idem præfatione in Chronicon Eusebii, *Psalm. Mercero*. *terium*, ait, *in morem Flacci & Pindari*, nunc *Jambo Alchaico*, nunc *Sapphico tumet*, nunc *semipede ingreditur*. His consonat quod Josephus ⁶ Lib. 7. antiqu. c. 12. & 15. Comment. in Joan. c. 3. ⁷ In epist. ad Paulin. de lib. sacr. Script.

[z] affirmat hymnos vario metro à Davide compositos, qui & trimetros fuisse alios Psalmos, alios pentametros observat. Doctissimus Mercerus [a] tradit Franciscum Vatablum Regium Hebraicarum literarum Professore[m] versuum omnium Jobi & Psalterii ordinem intellexisse; quosdam etiam Canones ad eorum rationem facilius percipiendam præscripsisse; seque ipsum profiteretur, cum Jobi versus dimensos esset, plerosque hexametros invenisse; sed ita ut pro dactylo & spondeo passim alii pedes juxta linguæ idioma occurrant, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum, ut Hieronymus loquitur [b]. At Franciscus Gomarus [c] tradit instituta poetica analysi Psalmorum alphabeticorum 25. 34. 37. 111. 113. 119. (qui apud Latinos est 118. & 145.) aliorumque scripturæ Canticorum, se reperisse illa omnia prisca Hebræorum poemata variis ac promiscuis carminum generibus constare, qualia sunt Pindari in singulis strophis, & Lyrica apud Sophoclem plurima, *ἀντακτα* scilicet, & sibi invicem haud satis respondentia: ita ut metro quidem scripta sint, nullam verò habeant inter se consonantiam, sive revolutionem; qualis in odis Græcis, Latinisque servari solet, si strophe una alteri comparatur. Existimat itaque idem Gomarus [d], novem omnino carminum generibus, sive puris, si-
⁸ Cap. 3. & seq. de Poësi Hebraicæ.

VII. Verùm Josephus Scaliger [e] contendit in psalterio nullum canticum esse metricis legibus adstrictum, sed merè solutam orationem, charactere seu stylo poetico duntaxat animatam, qualis in Isaia, aliorumque Prophetarum scriptis apparet; negatque absolute in Hebraico idiomate aliisque orientalibus ullam metri speciem concipi posse. Et verò Josephus de Voisin [f] ex Isaaco Abarbanel, secundum autorem Cosri in cap. 5. Isaia, tradit Canticum Moyses, atque ejus generis alia, magis vocis modulamine, quam ipsis dictionibus differre ab aliis scriptis. Ipse nihilominus Scaliger in eo Cantico, ut & in Proverbiis Salomonis, & libro Job, rythmum agnoscit, fateturque in iis versus ut plurimum constare duobus dimetris jambicis, aliquando tribus dipodiis; sed aliquando miram esse inæqua-

⁷ Aliorum de Poësi Hebraicæ opinio. ⁸ Initio observat. in Eusebii. ⁹ Cap. 34. de Lege divina.

42. *Prænotionum Canoniarum Lib. I. Cap. XII.*

litate. Hinc illud saltem constat Poësim apud Hebræos, si non metricam, saltem rhythmicam, juxta ejus sententiam, reperiri. His congruit quod & apud supradictum Josephum de Voisin Rabbi Azarias jam sæpè laudatus [g] certos esse pedes ac mensuras sacrorum Canticorum refert: quæ tamen non pendeant à numero syllabarum; sed additæ sint numero rerum, & partium suarum, quæ constant subiecto, prædicato, & adjuncto in unaquaque sententia. Igitur ex ejus opinione in quibusdam sententia constat dimetro, & cum altera ipsi adjuncta efficit tetrametrum: in quibusdam trimetro constat sententia, ita ut cum altera existat hexametrum. Ex quo fit ut Psalmi aliaque Cantica Hebræorum veterum, etiam in aliam linguam translata, suam modulationem quodammodo servant: quod non contingit in poeticis reliquarum linguarum scriptis. Horum quippe prosodia à brevibus longisque syllabis pendet: qualem etiam posteriores Judæi ab Arabica lingua sunt mutuati, ex prædicti Azariæ sententia. Quæ si vera omnino est, minus probabilis videbitur conjectura Merceri, existimantis metra plerumque à fine versuum, prout ab Hebræis distincti sunt, incipere; ac proinde sensum à dimensione differre. Quidquid sit, facile potest Hieronymi sententia stare, licet falsa penitus non pronuntietur Scaligeri opinio; si cum Alstedio [h] dixerimus, licet verum sit Hebraico sermone effingi Græcorum Latinorumque more carmina non posse propter longarum breviumque syllabarum inæqualem situm; tamen in sacris Bibliis revera carmina esse permulta, non tantum styli sublimitate à reliquo sermone diversa, sed etiam rhythmiconformitate: quin & metrorum instar in iis reperiri, quæ hexametra, iambica, spondaica dici possint, etsi non eadem profus forma, quæ apud Græcos & Latinos observatur: atque ita cantica Hebraica, si non vera metra, at certe rhythmos censenda; & Poësim illam Hebraicam in Libris Job & Proverbiorum, itemque in Cantico Moysis [i] contractiorem sive exactiorem esse: in Psalmis & Canticis Canticorum liberiolem.

VIII. Psalmis præfiguntur Tituli, qui sua difficultate legentes remorantur. Non erit itaque extra rem, si eos strictim explicemus. Epigraphe sic concepta, *in finem*, significat Psalmum esse utilissimum, atque adeo usque in finem, seu perpetuò canendum, legendumve, quales ferè Christum respiciunt. *Pro ea quæ hereditatem consequetur*, sive *pro hereditatibus*, indicat Psalmum in persona Ecclesiæ compositum esse, quæ æternæ salutis hereditatem quotidie in membris suis consequitur, atque in fine mundi tota consequetur. *Pro Octava*, vel *super Octavam*, intelligitur in literalis sensu de genere aliquo cytharæ octo chordis instructæ: in sensu autem mystico explicari solet de ultimi judicii die; quæ Octava nimirum, post sex dies laborum hujus vitæ, & post septimam quietis animarum sequetur: conveniuntque hi Psalmi Peccatoribus divinum judicium timentibus. Titulo *Pro torcularibus*, significari vulgò credunt Christi crucem, pretiosique ipsius sanguinis, instar vini fluentis, effusionem. Bellarminus sic inscriptos conjicit Psalmos affectuum plenos, quod aptissimi sint ad eliciendum è fidelium cordibus divinum amorem; vel quod cum lætitia canendi sint, qualem ostendunt cantibus & tripudiis qui tempore vindemiæ ingentem vini copiam de torcularibus exprimunt. *Pro occultis*, sive *arcanis*, alias

De Prophetis veteris Testamenti Libris, &c. 47

pro morte, referri videtur ad mysteria Christi Domini, qui in carne humana mortem vicit; aut etiam ad liberationem Ecclesiæ à tyrannorum persecutionibus. *Tituli inscriptio*, vel, *in Tituli inscriptionem*, Græcè *ἐπιγραφὴ*, est quasi trophæum & monumentum Christi victoriæ, aut beneficii alicujus divini, in corde, tanquam columna, incidendum. *Pro susceptione matutina*, alias *pro cerva vel pro stella matutina*, significat Psalmum pertinere ad Christi resurrectionem. *Prima sabbati*, *secunda sabbati*, &c. ostendit Psalmum die Dominica quæ prima est hebdomadæ, aut die sequenti recitandum, vel de prima mundi creatione agentem. *In consummatione*, vel *in exitu Tabernaculi*, indicat Psalmum compositum esse eo tempore quo David perfecit Tabernaculum, & in eo collocavit Arcam Domini: mysticè intelligitur de prædicatione Evangelii, qua sci licet novum Tabernaculum perficitur. *Psalmus cantici* denotat Psalmum, licet novum Tabernaculum perficitur. *Psalmus cantici* denotat Psalmum, qui & voce & instrumentis musicis canendus esset. *Intellectus*, vel *ad intellectum*, significat resipiscentiam peccatoris, intelligentis quantum deliquerit. *In rememorationem de sabbato*, pertinet ad penitentiam, quæ in memoriam revocatur quies, sive per peccatum amissa, sive promissa in resurrectione Justorum. *Idithun*, est vel instrumentum musicum quo canebatur Psalmus, vel nomen Cantoris, cui decantandus dabatur; ut & *Asaph*, & filii *Core*. *Pro iis qui commutabuntur*, designat fideles populos per justificationem mutandos, & gloriam æternam adepturos. *Pro delicto* significat Christum ipsum Redemptorem. *In confessione*, adhortatio est ad celebrandas Dei laudes.

IX. Psalterium inter Libros Propheticos numerandum, primumque ejus autorem Spiritum sanctum esse, cum multa alia loca demonstrant, tum quod ipse David 2. Regum cap. 23. dixit, *Spiritus Domini locutus est per me*, & sermo ejus per linguam meam: quod testimonio quoque D. Petri [1], & D. Pauli [m] confirmatur.

X. Hoc Libro Historiæ sacre, Legum Divinarum, ac veræ Theologiæ, moralis quoque ac naturalis Philosophiæ præclara monumenta; deque Christo Davidi promisso multa vaticinia continentur, ut epitome ac summatotius veteris Testamenti dici possit: adeoque eleganti loquendi genere usus est autor; sic animos in Dei amorem & laudem rapit, ut nihil suavius, aut quod magis ad salutem conducatur, cani, audiri possit. Quapropter S. Basilii rectè scribit Hymnos sacros vel lapideo è pectore posse lachrymas elicere. Sanctus verò Joannes Chrysostomus, eos qui Psalmis rectè canendis dant operam, cum Angelis choreas ducere affirmat, & de celebrandis ejus laudibus, & amore in Deum concipiendo, propè cum illis contendere.

XI. David hujus operis saltem præcipuus autor, filius fuit Isai, sive Jesse Bethlehemitæ, ex Tribu Juda; Rex Hebræorum & Propheta, ac Poeta eximius: regnare cœpit post Saulem in Hebron circa annum mundi 2980. ante Christum 1072. ac septennio post Hierosolymis: regnavitque annos omnino quadraginta.

9. Psalterium inter Libros Propheticos.

11. Auctor. in ad Hebr. 10. Quid Psalterio contineatur.

11. David, quis?

C A P U T XIII.

*De reliquis Libris Prophetis.*1. *Prophetarum in genere, Tempora, & divisio.*2. *Majorum Prophetarum primus Isaias.*a *Lib. de vita & morte Prophet.*3. *Hieremias.*

I. **PROPHETÆ**, tam Majores quam Minores, sub Regibus Juda & Israel, post regni Hebræorum divisionem floruerunt. Majores dicuntur, quorum longiora opera sunt, & quorum unumquodque volumen suum conficit: Minores quorum opera breviora, uno cuncta volumine apud Hebræos continentur.

II. Inter Prophetas Majores primus occurrit ISAIAS, seu Esaias, Hebraicè יֵשַׁעְיָהוּ *Jesciabjahu*, id est, *Domini salus*, Græcè Ἰσαίας. Fuit is regis stirpis, atque Osia ni fallor fratris filius. Prophetavit ejus primum tempore, deinde Joathan, Achaz, & Ezechia temporibus, in Judæa, & Hierosolymis præsertim: ac tandem jussu impii Regis Manassis in duas partes serra lignea dissectus interiit, ut Judæi tradunt, scribitque Epiphanius [a], & cum eo Suidas, ac Cedrenus: quod circa annum mundi 3340. essetque centenarius major. Ejus sepulchrum Deus miraculis gloriosum reddidit. Primus hujus Prophetæ scopus fuit, teste Hieronymo, ut ad diceret: tantaque claritate de Christi Domini adventu, nativitate ex Virgine, vita, prædicatione, passione, morte, sepultura & resurrectione differit, ut rem gestam narrare potius quam futura vaticinari videatur; & Davide ipso melius, Evangelistæ magis quam Prophetæ partes implere. Nec verò minus venustate sermonis & urbanæ dictionis elegantia, quam splendore natalium, atque ætate, reliquis majoribus Prophetis præstare censendus est. Totius Libri narratio soluta, sed florida oratione constat, exceptis tribus canticis, Vinæ nempe, urbis Sion, & Ezechia Regis, quæ una cum Isaiæ ipsius Oratione, hexametris & pentametris versibus incedere Isidorus testatur. Talmudici Doctores Hieremiæ atque Ezechielis Prophetias prius collocant, statim post Libros Regum, propter quandam argumenti consonantiam; quod scilicet Libri Regum desinant in vastitatem, de quatuor Hieremias agit; & à qua incipit Ezechiel, qui tamen in consolationem desinit.

III. **HIEREMIAS**, Hebraicè יֵרֵמְיָהוּ *Irmejahu*, id est *Excelsus Dei*, vel *Extollens Deum*, Græcè Ἱερემίας, filius Helciæ Sacerdotis magni, ex Tribu Levitica, & vico Anathoth in terra Benjamin, tribus ab urbe Hierosolyma milliariis, natus sub Josia anno ejus 7. mundi 3402. circiter, ante Christum 651. Invenit in Templo Librum Divinæ Legis, multos jam annos, superiorum Regum incuria, latentem; ut constat ex 4. Regum cap. 22. Ab anno itaque prædicto ad undecimum Sedecia, & ultimum Regni Judaici, hoc est mundi 3446. ante Christum 606. vaticinatus est, civitati Hierosolymitanæ prænuncians siccitatem futuram, atque adventum Babylonii Regis, imminensque ab eo Templi atque urbis excidium; nec pauca designavit de Christo & futura Ecclesia; populumque Judaicum ad poenitentiam hortatus est, excipiente ipsius dictata Baruch Neria filio, Tandem cum in Ægyptum;

una

una cum reliquiis populi post captivitatem Babylonicam se recepisset, lapidibus à popularibus suis in Urbe Taphni obrutus est, ut refert Hieronymus [b]: licet alii aliter referant. Præter Prophetiæ Librum qui Lib. 2. contra Jovinianum. III. capitibus absolvitur, scripsit etiam Librum *Lamentationum*: Græcis dicuntur ὀπλῶν, sive planctus, Hebræis eodem sensu קִנּוּיִם *Kinnoth*, vel à prima voce אֵיכָה *Echah*, id est, *quomodo*. Hoc opusculum in Hebræo versibus scriptum est, quorum singuli incipiunt à singulis per ordinem alphabeti Hebraici literis. In eo Urbis ac Templi ruinam, gentisque Judaicæ captivitatem deplorat: quas Lamentationes fama est ab eo scriptas esse in spelunca quadam, non procul Hierosolymis, quæ fovea Hieremiæ inde dicta est. Addidit denique epistolam ad populum Babylone captivum, qua eos hortatur ad fidem vero Deo constanter servandam, vitandumque idolorum cultum: quam epistolam Baruch extremum suo Libro inseruit.

IV. **EZECHIEL**, Hebraicè יְחֶזְקִאל *Iechezhel*, id est *robur*, sive *imperium Dei*; Græcè Ἰεζεκιήλ, filius Buzi Sacerdotis. Prophetare coepit, ut ipse testatur [c] anno 5. à translatione Jechoniæ Regis, mundi 3440. idque in Chaldæa inter captivos degens, atque ipsos ad virtutem adhortans, eodem tempore quo Hieremias Hierosolymis vaticinabatur: sed mercedis loco ab ipso populi Principe, quod ejus idololatricam argueret, obruncatus est, referente Epiphanio [d], qui sepulchrum memorat apud Assyrios in monumento Sem, atque Arphaxad progenitorum Abraham. Prædixit autem reversionem Israelitarum in Palæstinam; nonnulla etiam, sed paulò obscurius, de adventu Christi Domini, de Baptismo, aliisque mysteriis. Ejus opus tantis difficultatibus involutum est, ut D. Hieronymus, qui omnium primus commentarium perpetuum in hunc Librum composuit, Labyrintho comparet; atque ex Rabbiorum traditione, vetitum Judæis sit, primum, & octo postrema ejus capita legere aut interpretari, donec trigessimus ætatis annum quis impleverit.

V. **DANIEL**, Hebraicè דָּנִיֵּאל id est *Judicium*, seu *Judicatum Dei*; Græcè Δανιήλ, à Chaldæis mutato nomine Balthasar dictus, quartus ex majoribus Prophetis, adhuc puer in Babyloniā captivus ductus est, in qua vixit ad Cyrum usque, id est ad finem captivitatis. Fuit è Tribu Juda, & regio genere, ac sapientia non minus quam nobilitate illustris: eaque de causa Regibus Babylonicis charus, atque ab eis, præsertim à Dario Medo, maximis honoribus cultus. Isidorus putat eum ad annum vitæ centesimum ac decimum pervenisse. Hieronymus Spadonem fuisse refert, quamquam Epiphanius non verè Spadonem, sed ob castitatis studium à Chaldæis Spadonem creditum asserit. Prophetare coepit anno secundo Nabuchodonosor Regis, qui annus computari debet, vel à morte Patris ipsius, quæ incidit in annum mundi 3429. vel ex Bellarmino à Monarchia ipsius post devastatam Ægyptum, quæ incidit in annum 3452. Multa scripsit de Christi adventu, & morte, deque Judæorum execratione: item de Antichristo, atque ejus præliis: prædixit etiam progressum quatuor principum Regnorum, Babylonicum nempe, Persici, Græci; ac Romani, & bella, tum inter Persas & Græcos, tum inter Alexandri Magni successores, tum inter Persas & Græcos, ut fuerint qui multò post scripta censerent.

Prænot. Canonic. Doujat.

D

ferent. Hic Liber partim Hebraicè, partim Chaldaicè scriptus est, atque ab Hebræis inter Hagiographa, non inter Propheticos numeratur; quia (ut Rabbi Moses Maimonides in morte Nevochim [e] notat) Daniel ipse visiones suas, sive Angeli à se visi sermones somnia vocat, etiam ubi eos narrat. Unde putant loquutum motu Spiritus sancti tantum, qui secundus est Prophetiæ gradus; non autem ex vera visione quæ integris sensibus fit, aut vero Angeli colloquentis sermone, qualem experti sunt reliqui Prophetæ; qui licet aliquando dicant se ex somnio prophetasse, tamen cum rem visam scribunt, non vocant amplius somnium; sed discretè prophetiam pronunciant.

VI. Judæi ac Porphyrius, teste D. Hieronymo [f], cum quibus sentiunt non modò Anabaptistæ, aliique Hæretici, sed & Catholici quidam, in quibus Desiderius Erasmus, capita, sive partes aliquot hujus Prophetæ, pro apocryphis habent, Orationem scilicet Azariæ, atque Hymnum trium puerorum qui refertur cap. 3. Susannæ historiam, quæ cap. 13. narratur; itemque Belis idoli everfi, ac draconis à Daniele interfecti, qua de re cap. 14. agitur. Eusebius hanc Græcam appendicem existimat partem esse cujusdam historiæ, quam de alio Daniele Sacerdote filio Abdæ, scripserit Abacuc diversus à Propheta: quod confirmat ex titulo historiæ Belis apud Septuaginta. Concilium tamen Tridentinum [g] absolute Daniëlem inter Libros sacros recenset, quos recipi jubet cum omnibus partibus suis, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt: & ex consequenti ea quoque capita probat, cum in Missa ac Divino

Officio, ea suo quæque tempore legantur, lectaque semper fuerint. Et verò B. Ignatius [h], & Tertullianus [i] Susannæ historiam citant: Cyprianus [j] hymnum trium puerorum laudat sub nomine Scripturæ sacræ; citat [m] etiam historiam Draconis, itemque [n] historiam prandii ab Abacuc allati ad Daniëlem. His consentit Origenes [o], atque inter Græcos Patres D. Athanasius [p], Basilus, Epiphanius, Chrysostomus, Theodoretus; inter Latinos Ambrosius, Augustinus, aliique. Denique Concilia verè Laodicenum & Carthaginense 3. cum Græca septuaginta Interpretum editione uterentur, in qua habentur hæc omnia, Daniëlem absque ulla exceptione in numerum sacrarum Literarum retulerunt. Præterea autor Libri Jucazim Susannæ historiam pro vera agnoscit; quam Sedeciæ tempore, Chelechiæ filiam, Joachimi uxorem, tradit à senioribus accusatam, à Daniele liberatam. Quæ contra opponi solent diluit Bellarminus [q].

VII. BARUCH, Hebraicè ברוך, id est *Benedictus*, Græcè quoque Βερεχ. Neræ filius, antequam spiritu prophetiæ donaretur, Hieremiæ affecit, & amanuensis fuit, ut ex cap. 36. Hieremiæ colligitur: unde & ejus Prophetia tanquam appendix Hieremiæ habetur apud Hebræos, eodemque Libro continetur. Vaticinatus autem est populo in Babylonia captivo, invocationem divini nominis suadens, & spem afferens futuræ liberationis ac restaurationis Hierosolymorum; idque tempore Jechoniæ Regis, ut ipse initio Libri sui testatur, id est circa annum ab orbe condito 3440. Prædixit apertissime Verbi divini humano in corpore futurum adventum. Quamvis autem hic Liber à veteribus Conciliis inter canonicos expressè non numeretur, habendus est nihilominus pro canonico ex Concilii Tridentini sess. 4. Citatur quippe passim à Patri-

Patribus, partim sub Hieremiæ nomine, partim etiam sub nomine Baruch, velut à S. Cypriano [r], & à sancto Cyrillo [s]. Rabbi Azarias [t] Librum Baruch præferre videtur Libris Judith & Tobia, utpote Chaldaico sermone post captivitatem Babylonicam scriptis; cum Baruch discipulus fuerit Hieremiæ stante adhuc Templo, atque Hebraicè scripserit. Is ab Hieremia Legem in Babylonia didicit duodecim annis post exilium, ex autore Libri Jucazim; ibique mortuus est: nec nisi post ejus mortem, in Palæstinam ascendit Esdras ipsius Discipulus, quippe qui superstitem deferere nefas duceret.

VIII. OSEE, Hebraicè הושע Hoscheab, id est *salutem præstans*, sive *salvans*, Græcè Ὀση, primum locum tenet inter duodecim Prophetas Minores, qui in unum volumen coniecti sunt à viris Synagogæ magnæ, propter scriptorum brevitatem; cum priores quatuor suum quisque Librum absolvant. Filius fuit Bechri de Tribu Issachar, ex Epiphanio: prophetare cœpit circa annum Osæ Regis Judæ 18. & 33. Jeroboam secundi eo nomine Regis Israel, id est, mundi 3243. ante Christum 809. vixitque ad Ezechia tempora: unde si ætatem spectemus, primus erit omnium, majorum simul, minorumque Prophetarum. Is Christi figuram gerens, qui ex Gentium fornicatione sibi Ecclesiam assumpturus erat, fornicariam Dei jussu duxit uxorem. Id alii factum volunt, ut populi per idololatriam à Deo fornicatio significaretur, propter quod peccatum decem primò Tribuum, ac deinde reliquarum etiam duarum captivitatem prænunciat. Brevi opusculo, elocutione varia, multa complexus est, quæ multiplici affectu explicat: unde & interdum obscurius loquitur.

IX. JOEL, Hebraicè יואל Joel, id est, *inchoans*, aut ut ait Hieronymus [u], *Dominus Deus*, è Tribu Ruben, prophetavit Tribui Judæ & Hierusalem circa annum Osæ 33. mundi 3259. & sub insequentibus Regibus: primum de divina comminatione, & futura per Palæstinam fame; itemque de captivitate Babylonica: postea de promissione Regni Christi, & effusione Spiritus sancti in servos Dei; denique de futuro Judicio: quare homines hortatur ad poenitentiam. Demum, ut observavit Possévinus, in agro Betron, qui aliis Bether, unde oriundus erat, obdormivit in Domino.

X. AMOS, Hebraicè עמוס Amos, id est, *portans*, vel *populus arvensis*, ut ait Hieronymus [x]. Ex oppido Techme, sex millibus passuum à Bethlehem ad meridionalem plagam, è Tribu Juda ortus; vitæ consuetudine simplici atque horrida, minusque ingenio ac scientia excultus, lingua etiam tardus, à pascendis bobus abstractus à Deo, ut magnis de rebus legatus mitteretur in Samariam, atque ad Gentes: Tempore Osæ, & Hieroboam prædictorum, prænuñciavit iram Dei, & captivitatem decem Tribuum, aliaque gravia flagella. Tandem gravissimè in scelera invecit, à filio Amasæ Sacerdotis fuisse inter tempora percussus, interiit, ut testis est Epiphanius [y]. Post Oseam à Græcis ponitur, inter eum & Joëlem medius, cum huic à Latinis Hebræis que postponatur. Verum cum tres hi Prophetæ eodem tempore vixerint, res est exigui momenti. Videtur tamen Amos post Joëlem scripsisse, cum Prophetiam suam ab eo ipso versu inchoet, quo suam Joel con-

52 *Prænotionum Canoniarum Lib. I. Cap. XIII.*

XI. ABDIAS, Hebraicè *עבדיה* *Hobadjah*, id est *servus Domini*, Græcè *Ὀβδίας*, natus est in oppido Sichem, quod est in agro Ethacmar, teste Epiphanio. Coartaneum Oseæ, Joelis, & Amos scribit Hieronymus [z]: Idem tamen alibi dicit Abdiam cum esse qui dispensator domus Achab fuisse memoratur [a], & centum Prophetas in speluncis abditos aluisse. Verum cum Achab centum annis prius regnaverit, id à D. Hieronymo prolatum Bellarminus putat, non ex propria mente, sed ex traditione aliqua Judæorum, quam sequitur Eusebius in Chronico; quæque sola nominis similitudine nititur. Hanc verò rationem licet amplexi communiter fuerint Hebræorum Doctores, velintque ideò postpositum hunc Libram superioribus, quòd Abdias, quamvis tempore prior, profelytus tamen fuerit ex Idumæa, non Judaicæ stirpis: nihilominus ea sententia rejicitur à Rabbi Aben Esra, quòd dicto Regum loco Abdias cognominetur *timens Deum*: quod elogium minis convenire videtur Prophetæ, cum Prophetæ titulus præstantior sit. Epiphanius existimat Abdiam Prophetam eundem fuisse cum ejus nominis quinquagenario militum Duce sub Ocholia filio Achab, cui Elias his omnibus censent, quòd de captivitate Babylonica, tanquam præterita, loquatur. Sed minus validum est hoc argumentum, quandoquidem Prophetarum more futura pro præteritis habere potuit. Prophetavit contra Idumæos hostesque alios Israelitarum de futuris eorum calamitatibus, anno Oseæ 22.

XII. JONAS, Hebraicè *יוֹנָתָן* *Jonah*, id est, *columba*, Græcè *Ἰωνᾶς*. Natus est in vico Geth, quo nomine duo loca fuere in Palæstina, aliud versùs Tiberiadem in Tribu Aser, aliud in Tribu Dan; atque ex hoc ortum duxisse putat Epiphanius, qui cum Hebræis eum viduæ Sareptanæ filium existimat, ab Elia suscitatum. Sed hujus traditionis certa ratio non apparet, nec tempora satis congruunt: cum Jonas prophetaverit adversum Ninivitas quibus exitium prænuñciavit, quod diu post Eliam contigit. Itaque eodem tempore vixit Jonas quo superiores Prophetæ, ex Hieronymo [c], Eusebio, & aliis. Hebræi prophetasse volunt tempore Jeroboami filii Joas Regis Israel, qui regnare cœpit ab orbe condito 3211. idque eruunt ex secundo Regum cap. 14. At hæc sententia superiorem non evertit, cum tempora satis convenient. Quamvis autem Ninivitis Deus pepercit post Jonæ comminationem, quòd nimirum poenitentiam egerint: postea tamen ad iniquitatem reversis, exitium quod Jonas prædixerat, immisit: ut habetur Tobia cap. 12. Ac licet in nostro Tobia libro non extet expressè nomen Jonæ; is tamen nominabatur in exemplo, ex quo verba Tobia refert Hieronymus [d].

XIII. MICHÆAS, Hebraicè *מִיכָה* *Michah*, id est, *quis sicut*, vel, ut explicat Hieronymus, *humilitas*; Græcè *Μιχαῆας*: natus est in vico Moraltite juxta Eleutheropolin, in Tribu Ephraim; aut ut vult Jonathan Chaldaus, in urbe Maresa, quæ est in Tribu Juda. Prophetavit paulò post supradictos, turbulentis Joathan & Achaz, ac duris Ezechia temporibus: nam diutissime vixit. Brevi, sed perutili libello, prænuñciavit adventum Salvatoris in Bethlehem nascituri, conversionem Gentium ad Ecclesiam, captivitatem utramque & Hierusalem & Samariam;

riæ: monitis præterea atque adhortationibus Judaicum & Israeliticum populum ad poenitentiam revocare conatus est.

XIV. NAHUM, *נָחֻם* *Nachum*, id est, *Consolator*, ut Hieronymus interpretatur; Græcè *Ναῦμ*: natus in oppido Elceses, ex Tribu Simeon, quæ pars est Galilee. Prophetavit Assyriis, & præcipuè Ninivitis, quibus excidium per Chaldaeos, & Regis interitum prædixit, eò quòd regnum Israeliticum populati, decem Tribus deportassent: Judæis autem pollicitus est fore ut Assyriis Hierosolyma non succumberet, quantumvis Samaria succubuisset. Itaque Prophetæ ejus prodiit post abductas in captivitatem à Salmanasare Rege Assyriorum decem Tribus, tempore Ezechia Regis Juda, autoribus Hieronymo, Theodoreto, & Theophylacto; vel, ut docet Sedar Olam, sub Manasse, cujus imperio interfectum non ambigitur.

XV. HABACUC, Hebraicè *חֲבַקּוּק* *Havakkuk*, id est, *amplexans*, sive *luctans*, quòd quasi in certamen cum Deo veniat, ubi de prosperitate impiorum queritur. Græcè *Ἀββακούμ*. Natus est à Tribu Simeon in agro Bazochar: vaticinia sua protulit contra Babylonem, & Nabuchodonosor, de adventu Domini, & Regni Babylonici everfione, circa annum Manasse 37. mundi 3375. suamque Prophetiam jussu Domini scripsit ante duarum Tribuum captivitatem; quam prædixit una cum primo Christi adventu, passione, resurrectione, ac secundo etiam ejusdem glorioso adventu. Nabuchodonosoris quoque interitum ob vastatum ab eo Regnum Hierosolymitanum, deportatosque in Chaldaeam Judæos; & parem vastitatem à Medis & Persis minatur Babylonis. Hunc Prophetam alium fuisse ab eo qui Danieli in lacu leonum cœnam attulit, ostendit imprimis Ribera [e]. Eundem tamen fuisse credebant D. Hieronymus & Theodoretus, ideoque post captivitatem Babylonicam eum scripsisse tradiderunt. Verum huic sententiæ repugnat omnino usus Prophetarum, quorum non est præterita tanquam futura annunciare, cum ea citra Prophetiam narrare quisque possit.

XVI. SOPHONIAS, Hebraicè *צְפַנְיָה* *Tsephanjah*, id est, *arca Domini*, Græcè *Σοφονίας*, è progenie Simeon, & monte Sarabatha; filius fuit Chusi, Godolia nepos, pronepos Amaria: prophetavitque Hierosolymis atque in universa Judæa, de idolorum destructione, divinæ justitiæ severitate; Palæstinorum, Moabitarum, Ammonitarum, Æthiopum, Assyriorumque excidio; de conversione Gentium, Christi resurrectione, Judæorum excœcatione, ultimoque exitio, atque Ecclesiæ gloria; idque sub Josia Regis, vel initium, vel certè anno 20. qui cadit in annum mundi 3414.

XVII. AGGÆUS, Hebraicè *אֶגְגָּי* *Haggai*, id est, *festivus*, seu *festum solenne*: Græcè *Ἀγγαῖος*, ad Prophetiæ munus in juventute vocatus, concionatus est Hebræis in Judæam reversis ex captivitate, quos ad instaurandum Templum sapius hortatur; graviter increpans quòd diligentius privatas domos, quam Templum Dei ædificarent, atque ornarent. Fuit nempe hic Prophetæ, quemadmodum & sequentes, in diebus, ut Hebræi loquuntur, visitationis Templi secundi, sive post instauratum Templum: quod multò gloriosius priore futurum prædixit; non quidem structuræ magnificentia, sed, ut explicat Augustinus [g], ob Christi præsentiam. Scripsit autem anno 2. Darii Nothi Persarum

14. Nahum.

15. Habacuc.

e Prælod. 2. comment. in min. Proph.

16. Sophonias.

17. Aggæus.

g D. Civito. D. i.

x1. Abdias.

2 In cap. 1. Oseæ. 3. Regum 18.

De quo Reg. 4. c. 1.

12. Jonas.

In ejus Prologo.

d In Prologo illius libri.

13. Michæas.

farum Regis, id est, anno mundi 3630. quanquam hæc alii ad regnum Darii prioris referunt.

18. *Zacharias.* XVIII. ZACHARIAS, Hebraicè זכריה *Zecharjah*, id est, *memoria Domini*, Græcè Ζαχαρίας, filius fuit Barachia, nepos Addo Prophetæ, & terra Chaldaeorum. Prophetavit duobus post Aggæum mensibus, eidem populo Judaico, longiori paulo & obscuriori libro, sed iisdem de rebus scripto. Hortabatur nimirum Judæos ad ædificandum denuò Templum, ad Dei timorem & mandatorum ejus observationem; multa quoque prædixit per varias allegorias de Ecclesiæ Christianæ felicitate, & ultimo Judæorum excidio.

19. *Malachias.* XIX. MALACHIAS, Hebraicè מלאכי *Malachi*, id est, *Nuncius*, five *Angelus meus*, ut Cyrillus ait: ab officio nomen sortitus; Græcè Μαλαχίας. Natus est, Epiphanio teste, in loco cui nomen Sopha in Tribu Zabulon: tantaque vitæ sanctimonia præditus fuit, ut Angelus ideò dictus putetur: imò Angelum eum in hominis specie Origenes existimat, conjecturâ ex nomine ducta, quam refellit S. Hieronymus [h]. Hebræolum nonnulli voluerunt Malachiam eundem fuisse cum Esdra, qui Angelus a sapientia morumque puritate cognominatus fuit: quod non reprobatur omnino S. Hieronymus. Communis tamen sententia S. Augustini [i], S. Cyrilli [1], & aliorum, eum diversum facit ab Esdra. Prophetavit mundi 3650. de abolendis Judæorum sacrificiis, novo instituendo; de ultimo judicio, Eliæ reditu ad convertendas Israelitarum reliquias, ac præter ejusmodi vaticinia, vehementer invehit in vitia Sacerdotum, ac Judæorum reliquorum, eos maxime arguens, quod alienigenas uxores duxissent: tandem adhuc juvenis in pace, ex Epiphanio, quævit.

CAPUT XIV.

De Libris Sapientialibus seu Moralibus veteris Fæderis.

1. *Moralium Librorum autor præcipuus Salomon.* I. HORUM Librorum tres priores Salomoni ab omnibus ferè adscribuntur, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, & *Canticum Canticorum*: reliquos duos eidem Regi nonnulli assignant. Is Davidis filius fuit, ac Hierosolymis regnare coepit anno mundi 3020. ante Christum natum 1052. regnavitque annis 40. primum quidem sapientiæ cœlitis infusæ illustre, ut ita dicam, prodigium: sed humanæ fragilitatis tremendum deinde exemplum. Quarto Regni anno magnificentissimi Templi fundamenta jecit, quod undecimo anno perfectum dicavit; aliaque quamplurima præclara egit, de quibus Reg. lib. 3. differitur.

2. *Proverbia.* II. PROVERBIA, Hebraicè משלי שלמה *Mischle Scielomoh*, id est *similitudines*, five *Parabolæ Salomonis*; Græcè Παροιμίαι Σαλωμώντος, ut Septuaginta inscripserunt. Liber est in quo Salomon, ut Hieronymus ait [a], parvulum de variis vitæ officiis erudiens, Adagia, Parabolas Sententiasque colligit, quæ ad mores rectè instituendos pertinent. Continet versus 915. quibus

quibustria circiter millia parabolarum comprehenduntur. Quæ a capite 25. ad finem habentur, collecta sunt à Sobna & reliquis Ezechiaë scribis, qui aliis è voluminibus ea in unum contulerunt.

3. ECCLESIASTES, Hebraicè קהלת *Kohleth*, Græcis Ἐκκλησιαστής, id est, *Concionator*, Salomoni quoque tribuitur, nisi quod autores Talmudis, Ezechiaë, ejusque familiaribus adscribunt. In eo mundi vanitas, per multiplices rerum creaturarum qualitates ostenditur: ut caduca esse intelligamus quæcumque contra rectæ rationis præscripta appeti solent. Describit corruptos hominum mores, Deique in iis puniendis clementiam simul ac providentiam exaggerat; omnibus animantibus moriendum, solum hominis animum immortalem docet, ut divinum judicium timere, ac divinæ Legi parere assuescamus. Vide Phil. Codurci in hunc librum notas.

IV. CANTICUM Canticorum, Hebræis שיר השירים *Schir hachirim*, id est *Excellent Canticum*, Græcis Ὕμνος ἀσμάτων, Salomoni ab omnibus assignatur; quamvis incertum sit an ante, an post lapsum, ab eo scriptus hic Liber fuerit: quorum posterius tradidit glossa Masoreth Hattalmud. Is metrica & figurata oratione, per dialogum in morem Eclogarum, Hebraicè compositus est: eoque carmine sub persona sponsi, & sponsæ descripti creduntur; in sensu allegorico Christi erga Ecclesiam affectus. Propter arcanos sensus ea in veneratione habebatur à veteribus Hebræis, ex Hieronymo [b], ut nonnisi post trigesimum ætatis annum legi soleret. Ex hoc Libro Drama elegans, suisque partibus constans, Gallico carmine confecit, difficiliaque loca notis exposuit V. Cl. Car. Cotinus Abbas de Montfronchel, è quadraginta Academicorum Francicorum Collegio.

V. Sunt qui existiment horum trium Librorum Sententias ex variis Proverbiorum & Canticorum Libris, quales Salomon magno numero dictavit, divino instinctu collectas. Ea quemadmodum ex Josepho & Hieronymo affirmat Isidorus, hexametris & pentametris versibus decurrunt: nisi quod extrema pars Libri Proverbiorum concluditur alphabeto, quod trimetro jambico supputatur.

VI. Liber SAPIENTIÆ, Græcis Σοφία, qui & *Panaretos* cognominatur, quasi omnium virtutum doctrinam continens, utrum Salomonis sit ambigitur, quod in Hebraicis Codicibus non habeatur, sed solum in Græcis. Unde nonnulli, teste sancto Hieronymo [c], Philoni Judæo tribuunt, ei qui pro gente sua Legatus ad Cajum Imperatorem fuit, multaque alia Græcè scripsit: quamquam alii vetustiori alteri Philoni adjudicant, qui 160. circiter ante Christum annis sub Onia Pontifice floruerit. Theodoretus autorem ejus voluit esse Sirach, ipsius filium Augustinus [d]: qui tamen sententiam postea mutavit [e]. Sed hæc omnia non omnino pugnant inter se. Nam Sententiæ hujus Libri, quamvis reverà Salomonis fuerint, colligi tamen ab alio, & Græcis verbis exprimi potuerunt; quemadmodum Parabolæ ejusdem Salomonis [f] translata dicuntur in unum librum à viris Ezechiaë Regis Judæ; cum antea fortè in schedis haberentur. Certè Philonis aut privati alterius non esse hoc opus constat ex cap. 9. ubi autor se Regem à Deo electum, & Templum ædificasse testatur. Judæi quoque ipsi hunc librum, ut authenticum commendant, ejusque autorem putant Salomonem, im-

^g In prologo comment. sui in Legem. primis Rabbi Moses Nahmanides [g], qui se hunc Librum vidisse refert Chaldaicè scriptum sub titulo Sapientiae magnae Salomonis. Id etiam scribit Rabbi Azarias in Libro *Imre Binah* cap. 47. Et verò, licet ab Hæreticis inter apocrypha numeretur, tamen Concilium Sardicense epistola ad omnes Episcopos apud Theodoretum [h], & Concilium Toletanum XI. in confessione fidei, ejus autoritate utuntur: Cyprianus, Cyrillus, autor libri de divinis nominibus [i], alique à Bellarmino laudati, canonicis accensent; & præter Tridentinam Synodum, Concilium Carthaginense 3. [1], Lateranense 4. Gelasius Pontifex, imò & plurimi Patrum Salomoni ascribunt. Continet hic Liber Doctrinam justitiæ, seu vitæ recte instituendæ, & præcepta ad pravorum hominum conversionem ac bonorum institutionem pertinentia. Cap. 6. exhortationem habet ad Justitiam: à 7. usque ad 10. explicat Sapientiae originem: hinc ad finem usque, utriusque virtutis effectus delineat.

^{7.} Ecclesiasticus.

^m Tit. 4. fidei orthodoxæ.

ⁿ Lib. de pond. & mensuris.

VII. ECCLESIASTICUS, Græcis *Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σαραχ*, quod à Jesu filio Sirach Hierosolymitano conscriptus existimetur, quem ejus Nepos eodem cum Avo nomine dictus, ut ex ipsius prologo colligitur, & tradit Beatus Joannes Damascenus [m], ex Hebræo in Græcum vertit, tempore Ptolamæi Evergetæ, cujus initio in Ægyptum venit, paulò post mundi annum 3804. Clemens tamen & Cyprianus, alique Salomoni ascribunt. Atque hæc sententiæ ita conciliantur à Bellarmino, ut Salomonis scripta à Jesu Siracide collecta, & in unum volumen redacta sint. Hunc sacrum Librum Hæretici recentiores contemnunt: sed Canonicum agnoscunt prisci Patres, qui vel sub nomine Scripturæ eum laudant, vel inter sacros Libros disertè nominant. Quod autem Epiphanius [n] hos Libros non esse receptos ait, hoc ex sententia Judæorum intelligi debet: nec tamen omnium, cum inter Hagiographa numerentur à Judæo autore *Semach David*, in Chronologia ad annum 3448. laudetur à Gemara, & aliis à quibus vocatur Liber *Ben-sira*. In prima parte continet encomia Sapientiae: in altera, tam de ea, quam de aliis virtutibus sententias seniorum ad 44. caput: in tertia exempla refert Sapientum à capite 44. ad finem. Hactenus de sacris veteris Testamenti Codicibus. Nunc ad Novi Fœderis Libros veniamus.

C A P U T XV.

De Libris Novi Fœderis Legalibus, sive Evangelicis.

^{1.} De nomine Evangelii. I. EVANGELII nomen ab eodem fonte manat, à quo Angeli appellatio, à verbo scilicet Græco *ἀγγέλω*, quod nunciare significat: unde est *Ἀγγέλω*, Nuncius, & *εὖς*, bonus, compositumque ex eo *εὐαγγέλιον*, bonum nuncium. Eaque vox non modò apud Homerum [a], sed & apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, in multitudinis numero, sumitur pro præmio quod latum nuncium afferenti dari solet, O *Suaves*, inquit, *epistolas duas, quibus Evangelia deberis fateor!* [b] quod etiam [c] probant Ulpiani Jurisconsulti verba: *Quid ergo si* Evan-

Evangelia quæ dicunt, petat? ubi tamen alii *ἀποθήκη* legunt, id est mercedem pro rei inventæ, seu repertæ nuncio. Alii *μίσθω* malunt, id est præmia indicii, de quibus Budæus. Accipiuntur item Evangelia apud Plutarchum [d] pro sacrificiis & supplicationibus quæ ob jucundum nuncium decerni consueverant. Christiana Ecclesia hoc vocabulo Historiam significat Annuntiata per Christum vitæ ac salutis æternæ (quod Evangelium Regni apud Matthæum dicitur) itemque sermonem quo Dominus peccata nostra suo adventu, suæque morte delevisse prædicatur. Sed quoties Evangelium secundum Matthæum, &c. dicimus, historia intelligitur qua Salvatoris ac Domini nostri Jesu Christi faustum hominibus salutis nuncium afferentis gesta describuntur: qualia Evangelia, licet plures contextere sint conati; tamen, quia id plerique sine divino Spiritu susceperunt, omnes ab Ecclesia rejecti sunt, præter quatuor qui Evangelistæ vulgò vocantur.

II. Primus inter eos qui sacram Christi Historiam, quæ Christianæ quoque Legis præcepta continentur, scripsere, *Matthæus* fuit, ex Publicano Apostolus, Levi prius dictus; à quo τὸ κτὶ Ματθαῖον εὐαγγέλιον appellatur. Æthiopibus Christum prædicavit: inde reversus, apud Parthos in civitate Hiera obiit. In lingua patria id est Hebraica scripsit, testibus Epiphanio [e], Eusebio [f], Irenæo [g], & Hieronymo [h]; qui se illud Evangelium vidisse, ac descripsisse testatur lingua Hebraica scriptum. Hebraicum sanè hodieque sub ejus nomine Evangelium Parisiis superiore, in Germania verò etiam corrente seculo, typis mandatum habemus; sed an illud verè sit, quod scripserat S. Matthæus, non sine causa ab eruditis dubitatur. Epiphanius [i] appellat *Ἑβραϊκὸν εὐαγγέλιον*, quod malè vertit interpretes Hebraicam Genealogiam; cum significet Hebraicum germen, sive fœtum: notatque scriptum fuisse *Ἑβραϊσὶ καὶ Ἑβραϊοῖς γράμματα*, hoc est Hebraica lingua, & literis Hebraicis. Verùm D. Hieronymus [l] asserit scriptum fuisse Chaldaico Syroque sermone, sed Hebraicis Literis: quod facillè cum superioribus conciliatur, si meminerimus linguam Chaldaicam sive Syriacam ex Chaldaica derivatam, nec multum ab Hebraica diversam, sæpè post captivitatem Babylonicam Hebraicæ nomine intelligi, quod Hebræis tunc in usu esset. *Matthæus*, ut ait Isidorus [m], *scripsit Evangelium literis Hebraicis & sermonibus, in Judæa*. Eusebius [n] tradit Pantænum Evangelii prædicandi causa in Indiam missum, apud quosdam ejus regionis populos Matthæi Evangelium reperisse, quod eis D. Bartholomæus Apostolus Hebraicis scriptum literis reliquerat. Cedrenus quoque inventum in Cypro narrat S. Matthæi Evangelium juxta sacras B. Barnabæ reliquias, hujus manu descriptum: inde à Zenone Imperatore sublatum, atque in Palatio repositum.

III. Cur Hebraico sermone scripserit D. Matthæus, cum reliqui novæ legis Scriptores Græcum amplexi fuerint, ratio hæc affertur à D. Joanne Chrysostomo [o] & Eusebio, quòd in Judæa & Judæorum causa illud composuerit, rogantibus iis, qui jam Christo crediderant, & à quibus discessurus erat, ut ad alias gentes proficisceretur. Id verò ad Olympiadem 204. & Christi annum 41. refert idem Eusebius; ad annum verò 15. post ascensum Christi Nicephorus & autor Chronici Alexandrini.

IV. Proprium sanè argumentum Matthæus sibi sumpsit, ut Judæis, Mes-

² Evangelium Matthæi.

^e Hæresi 29. quæ est Nazæorum. ^f Hist. Eccl. lib. 3. c. 28.

^g Lib. 3. c. 1. ^h Tum præf. in Matth. tum lib. de Script. Eccl. ⁱ Hæresi 30. num. 3. ^l Dialogo 3. contra Pelagium.

^m Lib. 6. Orig. cap. 24. ⁿ Hist. lib. 5. c. 10.

³ Cur Hebraicè & quando scriptum Matthæi Evangelium. ^o In opere imperfecto, tom. 1.

⁴ Scopus Matthæi.

Messiam seu Christum expectantibus, demonstraret Jesum esse Messiam, ex Abrahami & Davidis stirpe ortum, & sic Messiam jam venisse.

V. Dividitur Evangelium Matthæi apud Latinos recentiores in 28. capita, apud Græcos in 68.

VI. Aliud ab hoc Matthæi Evangelio est Evangelium quod dicitur *secundum Hebræos*, in quo asluta sunt multa quæ non extant in Evangelio secundum Matthæum: ut historia de adultera, quam à Joanne relata habemus, de qua apud Eusebium [q]; & alia quæ apud Hieronymum [r], Ignatium [s], Origenem [t], & Clementem Alexandrinum [u] leguntur.

VII. MARCUS Israelita fuit ex Tribu Levi, Petri Apostolorum principis discipulus & interpret, quem gravissimi autores eundem faciunt cum Marco Barnabæ consobрино. Sed alium esse constat ex Martyrologio Romano, quod Evangelistæ quidem festum habet ad diem xxv. Aprilis; alterius autem ad xxvii. Septembris. Perperam quoque cum quidam tradunt, Episcopalis, ac Sacerdotalis gradus vitandi causa, sibi pollicem præcidisse; quod à Marco Anachoreta factum Baronius aliique demonstrant. Romæ, sive fidelium precibus Evangelista adductus, sive Petri ipsius jussu, ut vult Irenæus, anno ab ascensione Domini decimo, (vel potius decimo septimo) gesta ejus scriptis mandavit, composito brevi EVANGELIO, quod Græcis dicitur τὸ 2^{ον} Μάρκον Εὐαγγέλιον. In eo plura, utpote à Matthæo jam memorata, prætermisit. In præceptis morum, atque in iis quæ ad doctrinam pertinent enarrandis brevior, in aliquibus factis, factorumve adjunctis & administrandis accuratior. Hoc autem Evangelium B. Petrus à se lectum probavit, atque Ecclesiæ legendum tradidit. Scriptum Latino primum sermone, quo ille utebantur maximè quorum causa scribebatur, autor est Damasus Pontifex, sive quis alius autor vitæ Pontificum Romanorum, in vita sancti Petri, & Syriacæ textus indicat, cum ad calcem ejus Evangelii adjicit desinere Evangelium Marci, quod locutus est & evangelizavit Romæ, Romanè: eamque sententiam Baronius etiam sequitur: quamvis Divi Hieronymus [x], & Augustinus aliter sentiant. Creditur tamen B. Marcus, cum Aquilejam à Petro missus fuisset, ibi Evangelium lingua Græca enarrasse; cujus codicem adhuc in ea civitate cum sella Marci eburnea ostendi ferunt. Quod autem nunc Latinum habemus ejus Evangelium, id ex Græco ab alio interprete redditum est, ut censet Lucas Brugensis [y], & plerique alii rerum Ecclesiasticarum Scriptores. Proprium scopum Marcus habuit ut Christum Regem esse demonstraret, cui parere cunctæ potestates debeant. Passus est anno Neronis 8. Christi 61. Ultimum ejus Evangelii caput, propter inserta quædam verba apocrypha, ab omnibus pro Canonico receptum non fuisse constat ex epistola D. Hieronymi ad Hedibiam: sed cum & reliqui Patres illud agnoscant, & in Ecclesia legatur, recipiendum est haud dubiè ex præscripto Concilii Tridentini [z]. Nostri hoc opus in 16. Græci in 48. capita partiuntur.

VIII. LUCAS Syrus, Antiochiæ natus, professione medicus fuit, ut in epist. ad Colossenses [a] testatur D. Paulus, cujus ille individuum comes fuit. Ab Epiphanio inter 1xxi. Christi Discipulos numeratur; eumque nonnulli apud Theophylactum alterum fuisse putant ex duobus discipulis quibus Emmaus proficiscentibus Christus Dominus post resurrectionem apparuit. Aegyptiis & Pentapolitanis Christum prædicavit. Græci sermonis peritus fuit; unde & Græcis autoribus utitur magis, quam Hebræis. Fertur is primum Christi & Mariæ Matris ejus, ac Principis Apostolorum effigiem pictura delineasse, teste Nicephoro [b]. Post Christi Ascensionem anno xv. vel xviii. id est à Christo nato xlviii. aut li. sub Claudio Cæsare EVANGELIUM scripsit: Græcè τὸ 3^{ον} Ἀσκαὶ Εὐαγγέλιον. Id autem Græca lingua compositum est, sive, ut Syri in titulo ipsius notant, Jonicè, in urbe Alexandria. Hieronymus tamen in Achaia & Bæotia regionibus scriptum probabilius existimat. Prolixius historico stylo plura nobis gestorum Domini miracula revelavit, ut loquitur Ambrosius; ceterum D. Marcus Sacerdotalem Domini stirpem ac dignitatem ceteris exactius prosecutus est: unde per Vitulum significatur, quod vitulus præcipua esset in Sacrificiis victima. Lucas ex factis præsertim D. Pauli colloquiis & concionibus, Evangelium suum collegit. Cælebs vixit ad annum ætatis 84. Naturali morte defunctum innunt Hieronymus, Isidorus, & Metaphrastes; martyrio coronatum affirmant Nazianzenus, Paulinus, Nicephorus: qua de re videndus Baronius [c].

IX. Ex capite xxi. hujus Evangelii partem illam, ubi narratur Christus Dominus sudorem sanguineum fudisse, atque Angeli consolatione re-creatus esse, nonnulli revocabant in dubium; eamque è suis codicibus delebant, ne Christo infirmitatem nimis tribuere viderentur, testibus Hieronymo, atque Hilario. Verum cum apud alios Evangelistas & flevisse, & alia quasi affectuum humanorum genera expertus fuisse Dominus dicatur; cumque Athanasius [d] anathema dicat iis, qui Christum sanguinem sudasse negant; denique cum Epiphanius [e], & Augustinus [f] hunc Lucæ locum ut Evangelicum agnoscant, nulla superesse videtur dubitationis causa. Ejus Evangelium Latini recentiores in 24. capita secant, Græci in 63.

X. JOANNES Apostolus, Jacobi frater, filius Zebedæi, Bethsaidæ in Galilæa natus, arte piscator, à Christo præ ceteris dilectus; qui in cruce moriens, Matrem ei suam novo adoptionis genere commendavit. Discedentibus in varias orbis terrarum partes Apostolis, Ephesum, cum prædicta sanctissima Matre Domini nostri Maria profectus est, ut Baronius probat. Inde Domitiano Imperatore in vinculis missus est Romam, & in dolium ferventis olei injectus: è quo illæsus cum exisset, relegatus est in insulam Pathmon, ubi vidit & scripsit ea quæ in Apocalypsi ab eo narrantur. Ab exilio liberatus Imperatore Nerva, Ephesum rediit, ubi paulo post, expleto (ut ait Epiphanius) vitæ suæ anno xc. rogatus ab Asiæ Episcopis, EVANGELIUM suum Græcè composuit, τὸ 4^{ον} Ἰωάννου Εὐαγγέλιον, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maximè Ebionitas, qui negabant Christum ante Mariam fuisse. Græcè quoque scripsit Epistolas suas canonicas tres, de quibus suo loco. Cumque tres alii Evangelistæ de Salvatoris maximè Humanitate differuissent, ipse divino actus spiritu proprium habuit argumentum de Divina Christi natura plura enarrare, & ab eodem antequam Joannes Baptista in carcerem mitteretur, gesta, atque à prioribus prætermissa, exponere. Hoc Evangelium nostri 21. capitibus distinguunt: Græci 18. non numerato capite quod nobis vii. est. Pervenit S. Joannes, testibus Eusebio & Hieronymo, usque ad tempora Trajani Imperatoris: & Ephesi 68. post passionem Domini anno, qui erat

b Hist. Eccles. lib. 2. c. 43.

c In Martyrol. Romano.

d Afferitur caput Marci 22. de sudore Christi sanguine.

e Lib. 6. de Beatitud. filii Dei.

f In Ancorato.

g Lib. 3. de consensu Evangelist.

10. Evangelium secundum Joannem.

5. Ejus Evangelii in capita diviso.

6. De Evangelio secundum Hebræos.

q Lib. 3. c. 25. & ult. hist. Eccl.

r In cap. 12. Matth.

s In epist. ad Smyrnæos.

t In Matth. c. 8.

u Lib. 2. Stromatum.

x 7. Evangelium secundum Marcum.

y In Præfat. ad Damasum.

z Lib. de consensu Evangelist.

a Sess. 4.

8. Evangelium secundum Lucam.

a Cap. 4.

erat ab eodem nativitatis 100. vel 101. in pace quievit, ætatis suæ anno
 g Bar. ann. 101. xciv. [g].

11. Tollitur du-
 bitatio de hujus
 Evangelii c. 8.
 h In annot. ad
 hunc locum.

XI. INITIUM capitis VIII. Evangelii ab eo conscripti quo Adul-
 teræ historia continetur, non fuisse olim certæ fidei Erasmus docet [h] ex
 Eusebio, ubi sic ait: *Historiam quandam subjungit de muliere adulte-
 ra, quæ accusata est à Judæis apud Dominum. Habetur autem in Evangelio,
 quod dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola.* Quibus verbis aperte in-
 dicat se non vidisse eam historiam in Evangelio Joannis, & sibi non tam hi-
 storiam, quam parabolam videri. Initio non extitisse in multis Græcorum,
 & Latinorum Codicibus fatetur D. Hieronymus [i]. Nihilominus tamen du-
 bium esse non debet, quin ea Historia sit, eaque Evangelica. Cum & in
 Ecclesia legatur Sabbato post Dominicam III. Quadragesimæ; & eam
 agnoscant gravissimi Patres Græci ac Latini Athanasius [k], Chrysostomus
 [l], Ambrosius [m], Hieronymus [n], Augustinus [o]. Eam historiam ab
 inimicis veræ fidei erasam fuisse de nonnullis codicibus notat. Neque huic
 causæ officit, sed prodest potius, quod Eusebius scribit, Papiam Joannis di-
 scipulum hujus historiæ meminisse. Papias quippe Hierapolitanus Episco-
 pus, sanctorum Polycarpi & Ignatii æqualis, tum antiquitate tum sacra-
 rum Literarum peritia celebris, nisi dubitanter prolaturus credi non potest,
 quod non pro vero habuisset. Quod autem eam Eusebius in suo Evangelii
 volumine non habuerit, parum refert: nam & in quibusdam veterum libris
 desideratam fuisse eam narrationem probabile jam ex Hieronymo obser-
 vavimus; & Eusebium non de hac adulteræ Historia loqui, sed de alia verè
 apocrypha, quæ non tantum adulterii, sed plurium criminum rea diceba-
 tur. Certè in textu Græco Eusebii non de adultera agitur, sed *περὶ γυναικὸς
 ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις διαβλυνθείσης.*

12. De aliis E-
 vangelis.

XII. Circumferebantur olim Evangelia aliorum Apostolorum nomine,
 ut Petri, Thomæ, Philippi, Mathiæ. Sed quoniam ab Hæreticis, aut conficta,
 aut corrupta omnino fuerant, Ecclesiæ judicio rejecta sunt. Evangelium
 Jacobi quod secundum Hebræos dicitur, de quo supra, videtur ex-
 positio Evangelii à Matthæo conscripti, cujus meminit D. Athanasius.
 Verum illud primis tantum sæculis notum. De his Evangelis post
 Athanasium, sive autorem Græcum libri de sacris Scripturis, & Eu-
 sebius, videndi ex Neotericis, Sixtus Senensis [p], Covarruvias,
 Dartis.

CAPUT XVI.

*De Historico novi Testamenti Libro, Actibus nempe
 Apostolorum.*

1. Actus Apo-
 stolorum quid
 contineant.

I. Liber ACTUUM APOSTOLORUM, sive *Acta Apostolo-
 rum*, Græcè *Πράξεις τῶν ἀγίων Ἀποστόλων*, Historicum est volumen
 quod tamen magna ex parte Pauli dumtaxat gesta commemorat; de aliis
 tamen Apostoli multa, eaque gravissima tradit: & quia Actuum, ut & An-
 naliū,

nalium, nomine comprehenduntur etiam quæ docentur, ac præcipiuntur;
 hinc fit ut Apostolorum conciones quoque ad duas & viginti, in hoc libro
 referantur.

II. Syrus interpres hunc præfixit Titulum, *Liber Actuum, hoc autem est
 Historia Beatorum Apostolorum, quam collegit S. Dominus meus Lucas Evan-
 gelista.* Scriptus est lingua Græca nitidè & eleganter, quippe quam per se
 D. Lucas callebat, & stylo historico.

III. Pervenit, ut ait Hieronymus, usque ad biennium Romæ commoran-
 tis Pauli, id est usque ad 4. Neronis annum: ex quo intelligi potest in eadem
 urbe hunc librum esse conscriptum, idque ut ait Baronius anno 61. à Chri-
 sto nato, qui fuit Neronis 5. Quoniam autem Lucas non semper ita indivi-
 duus fuit Pauli comes, quin interdum ab eo abfuerit: idè plura non exigui
 momenti prætermittens, aut strictim attingens, ea tantum quibus interfuit
 distinctè atque integrè sibi narranda suscepit. Est autem hæc Apostolorum
 historia cum Evangelica summè connexa. Ibi cœlestis frumenti granum de-
 scribitur quasi terræ commendatum; hic verò jam enatum & suam paulatim
 frugem proferens. Apud Græcos distinguitur hoc volumen in 40. apud Lati-
 nos in 28. capita.

CAPUT XVII.

*De Moralibus Libris Novi Fæderis, sive Pauli aliorum-
 que Apostolorum Epistolis.*

I. PAULUS Apostolus, qui ante conversionem Saulus dicebatur, Ju-
 dæus ex Tribu Benjamin, Tarsi in Cilicia natus, à parentibus Hier-
 osolymam missus, ut Legi operam daret, in ea à Gamaliele est eruditus
 ac deinde in Phariseorum sectam cooptatus, scenopegiam seu conficien-
 dorum tentorium artem didicit. Cum autem paternarum traditionum
 studio arderet, Christianos capitali odio persecutus, persecutusque est:
 donec secundo post Domini in cœlum ascensionem anno, cum ea ipsa de
 causa Damascum proficisceretur, eo in itinere per miraculum à Christo
 Domino cœlitus vocatus, & conversus, ipsum publicè prædicare cœpit.
 Pro quo ter virgis cæsus, naufragium passus, ut ipse testatur, tandem simul
 cum B. Petro anno Christi 69. ætatis 68. Romæ sub Nerone martyrii laurea
 decoratus est.

II. Epistolas reliquit quatuordecim, omnes Græca lingua, quæ tum ma-
 ximè trita erat: præter Epistolam ad Hebræos, quam Hebraicè scriptam
 probabiliter plerique censent, ac deinde in Græcum sermonem trans-
 latam.

III. Meminit & cap. 4. ad Colossenses, Epistolæ Laodicensem,
 quasi a se ad Laodicenses missa, quam ab iis, quæ extant, diversam non-
 nulli putant; unam tamen eandemque esse cum ea, quæ Laodicea ad
 Timotheum per Tychicum Diaconum missa est, communi fert senten-
 tia. Et verò eo loco epistolæ ad Colossenses, illam, non epistolam
 ad Laodicenses vocat, sed *τὴν Laodικήν* quasi dicas Laodicenam, si-
 ve ut Vatablus vertit, quæ scripta est ex Laodicea. Epistola verò ad
 Laodi-

Laodicenses quæ extra canonem invenitur, nihil quidquam continet præter ea, quæ fufius in Epistola ad Colossenses habentur; unde inutilis propterea fuisse. Idem censendum de Epistola ad Corinthios, quam antè adeosdem missas aliqui scriptam affirmant, ex eo quod 1. Corinth. 5. dicitur, *Scripti vobis in Epistola ne commisceamini fornicariis*: iis enim verbis illa ipsa prima ad Corinthios Epistola indicatur, in cuius prior parte id scriptum invenitur. Feruntur & quædam breves epistolæ tanquam sancti Pauli ad Senecam, quas D. Hieronymus [a] non omnino rejecisse videtur; sed cum à Catholica Ecclesia receptæ non sint, nec sancti Pauli sunt censendæ.

a Lib. de Scrip-
tor. Eccles.

4. Epistola ad
Romanos.
b Tom. 1.
c Præfat. in
epist. Pauli.

IV. Primam juxta Scripturarum ordinem Epistolam ad Romanos scripsit Paulus Corintho anno Christi 58. ætatis 57. ex Baronio [b], eamque per Phœben ministram Cenchreenfis Ecclesiæ misit. Hæc Epistola, Græcis Παῦλος τῷ Ἀποστόλῳ ἡ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή, licet ut Theodoretus [c] docet ultima sit earum quæ ex Orientalibus & transmarinis regionibus à D. Paulo scriptæ sunt; ac, si tempus spectetur, septimum tantum locum sibi vindicare debeat: attamen quia & dignitate ac gravitate alias superat, & prima Christianæ institutionis rudimenta continet, utpote quæ de Fide, Gratia, Christique Meritis multa tractet, primo loco posita est. Niritur in ea Paulus Romanos ex Judæis ac Gentilibus nuper conversos, deque meritis eorum qui ad Religionem Christianam aut etiam ad Ecclesiastica munia admittendi essent, inter se contententes, ad mutuam concordiam revocare. Est ea omnium difficillima, tum ob argumenti sublimitatem, tum ob loquendi figuras, quæ alicubi minus perspicuæ sunt. Dividitur hæc Epistola apud Græcos in capit. 20. apud recentiores Latinos in 16.

5. Ad Corin-
thios prima.

d In Præfat.
Epist. ad Rom.

6. Ad Corin-
thios secunda.

V. *Ad Corinthios*, Christianam nempe religionem Corinthi amplexos, quæ Achajæ ac totius Græciæ primaria civitas erat, duæ extant Pauli Epistolæ: Prior Epheso scripta est, anno Christi 57. & per Stephanum ac Fortunatum missa, sedandis Corinthiorum dissidiis, quæ à nonnullis qui sapientiores videri volebant, excitata fuerant circa Evangelii præsertim præcones & Sacramenta. Ideo autem postposita Epistola ad Romanos dicitur à sancto Anselmo [d], quoniam eos, qui fidem jam acceperant, in bono opere instruit. Habet apud Græcos capit. novem, apud Juniores Latinos sedecim.

VI. *Posteriorem ad Corinthios* Epistolam anno insequenti, id est Christi 58. per Titum & Lucam Nicopoli misit, qua fideles Corinthi agentes, propter dignam bonorum operum frugem collaudans, ad meliora hortatur; monetque ut bonis Evangelii ministris adhæreant, rejectis malis. Distinguitur in capita decem à Græcis, à Latinis neotericis in tredecim.

7. Epistola ad
Galatas.

e In ejus epist.
argumento.

VII. *Ad Galatas*, sive Gallo-Græcos, vel potius advenas, qui in Galatia provincia commorabantur, scripta Epheso anno Christi 55. vel 56. (ut ostendit Baronius) Epistola, quæ quarto loco posita est, ob maximam quam cum superioribus habet affinitatem; quemadmodum ait D. Anselmus [e]. Hæc Epistola graviter Galatas objurgat, quod obliti Evangelicæ libertatis, quam adepti fuerant, in Legis Mosaicæ servitutem relapsi essent. Continet cap. duodecim apud Græcos, sex apud Latinos.

8. Epistola ad
Ephesios.

VIII. Quæ quinto loco numeratur Epistola ad Ephesios ex Romano carcere per Tychicum missa est anno Christi 59. ad fideles Ephesi degentes, quæ Metro-

Metropolis est Asiæ. Quemadmodum autem in proximè superiore Galatæ ad Fidem revocantur, sic per hanc Ephesii confirmantur in fide, ex Anselmo; ut prætermisiss carnalibus Legis observationibus, veram vitam Christianæ formam, quam fidem jam edocti à Paulo flagitaverant, accipiant & sequantur. Habet apud Græcos decem capita, apud Latinos sex.

IX. *Ad Philippenses*, Philipporum in Macedonia Cives, sextam Epistolam Romæ in vinculis scripsit, ac per Epaphroditum misit. In ea Clericos præsertim hortatur ad concordiam, atque ad fidei veritatem tuendam adversus Pseudo-apostolos schisma per Judæismi commendationem molientes. Græci dividunt in octo capita, Latini in quatuor.

9. Epistola ad
Philippenses.

X. Colossæ civitas est Phrygiæ; ad cujus incolas septimam in vinculis quoque Romæ agens Paulus scripsit Epistolam; ac per Tychicum jam laudatum, anno Christi 60. transmisit: qua eos Judaicis Græcisque superstitionibus adhuc involutos, ab iis avocat, ostendens non nisi per Christum patere ad Deum accessum. Apud Græcos in capita decem distribuitur, apud Latinos in quatuor.

10. Epistola ad
Colossenses.

XI. *Ad Thessalonicenses*, quæ civitas est Macedonia Metropolis, duæ extant Epistolæ. Prima, quæ octavo inter reliquas loco collocata habetur, Corinthi præsertim Timotheo, scripta anno 52. & per Tychicum missa: singularem eorum in fide constantiam laudat: deinde hortatur eosdem ut mortuorum certam expectent resurrectionem, atque ut persecutiones pro Christo alacriter perferant: monet præterea, ne in Domini adventu investigando nimis curiosi sint. Hæc habet apud Græcos septem, apud Latinos quinque capita.

11. Epistola ad
Thessalonicenses
prima.

XII. Altera quæ nona censetur, anno insequenti eodem ex loco missa, ejusdem ferè argumenti est cum priore. Habet capita apud Græcos quinque, apud Latinos tria.

12. Ad Thessalo-
nicenses secunda.

XIII. *Ad Timotheum* Ephesiorum Episcopum, Lystris in Isauriæ, ac Lycaoniæ confinio, patre Atheniensi, matre Judæanatum, duas conscripsit Epistolæ: prior in Biblico ordine decima legitur: estque ex Macedonia per Tychicum eundem anno Christi 57. missa, eamque, ut officium Pastoris, & constituendorum sacrorum Ecclesiæ ministrorum rationem eum doceret. Constat ex Græcorum calculo octodecim, secundum Latinos sex dumtaxat capitibus.

13. Ad Timothei
Epistola.

XIV. Undecima Roma ex carcere missa est anno 59. Eundem Timotheum adversus falsos Prædicatores, & persecutionum procellas confirmans, omnem veritatis regulam tradens; deque iis, quæ ultimis temporibus futura sunt, admonens. Græci hanc partiuntur in capita novem, Latini in quatuor.

14. Ad Timo-
theum secunda.

XV. *Ad Titum* Cretæ Insulæ Episcopum anno Christi 58. Nicopoli Macedonia, alias Epiri civitate, scripta est, quæ in ordine Bibliorum habetur duodecima: qua docet præsertim quæ Episcopali dignitati atque administrationi, sive statui Ecclesiastico conveniant; quosdam etiam ex Judaica religione conversos accusat, qui salutarem prædicationem corrumpere conabantur: ac denique divinæ dispensationis causas ostendit. Hujus sunt capita quatuor in Græcis codicibus, in Latinis tria.

15. Epistola ad
Titum.

XVI. Decimatertia numeratur, quam Romæ in vinculis anno 60. dedidit ad Philemonem moribus & genere nobilem Phrygium, per ejusdem servum

16. Epistola ad
Philemonem.

17. *Epistola ad
Hebræos.*

18. De eadubi-
zatum initio.
f In lib. de Scri-
ptor. Eccles.

19. Sed & Pau-
li & Canonica
est hæc Epistola.

g Lib. I. de ver-
bo Dei.
20. *Aliorum*
Apostolorum E-
pistolæ, cur Ca-
tholicæ dictæ.

21. Epistola san-
cti Iacobi.

h Lib. de Script.
Ecclesiast.

2 In lib. contra
Helvidium.

2 In lib. contra
Helvidium.

l De Viris Illu-
 stribus.
 m Serm. 7. in
 psalm. 118.
 n Lib. 2. de do-
 ctr. Christ.
 o Lib. 6. etymol.
 cap. 1.
 p 1. Can. 7.
 q Lib. 1. de Ver-
 bo Dei c. 18.
 22. S. Petri E-
 pistola 1.

23. Petri 2. Epistola.

24. Epistola
Ioannis I.
r Quæst. Evang.
lib. 2. c. 39.

25. Ioannis 2. &
3.

is, 26. Epistola
da.

is, 26. Epistola
da.

E

prædi-

prædicavit; ubi & martyrium passus est: quamquam Beryti in Phœnicia
occisum Hippolytus & Dorotheus autores sunt. Hanc *ultimam* inter Ca-
tholicas Epistolam, ad eos, qui jam crediderant, de fide viriliter tuen-
da, & fugiendis seductoribus scripsit. Eam, quod ex Libro Enoch apo-
crypho testimonium adduceret, atque Historiam Angeli Michaelis de
Mosis corpore cum Diabolo contententis contineret, veterum plerique,
testibus Eusebio & Hieronymo, è Canone reiiciebant. Autoritatem ta-
men vetustate meruit, & à suprâ memoratis Synodis ac Patribus, Hierony-
mo imprimis, & Augustino, inter sanctas Scripturas est connumerata. Gra-
eci in tria capita distinguunt; apud Latinos concluditur uno capite.

C A P U T XVIII.

De Prophetico novi Fæderis Libro, Apocalypsi.

1. Apocalypsis
ubi & quando
scripta, quid
contineat.

2. Germanum
S. Ioannis Evan-
gelistæ opus.

3. Inducantur
auctores qui de
sacra Scriptura
plenius scripse-
runt.

1. **SUPEREST** *B. Joannis Apostoli APOCALYPSIS*, id est *Revelatio*, plenus mysteriorum Liber; & qui tot habet Sacramenta, quot verba (ut inquit Hieronymus ad Paulinum.) Scripta putatur in Insula Pathmo, anno Domitiani 14. ab ortu Christi 95. & missa ad septem Asiae Ecclesias, quas Evangelii prædicatione erudierat: ubi describens varia persecutionum genera, quas Ecclesia, à prima origine ad mundi finem pertulit, perferetive, fideles adversus Hæreticos & persecutores confirmat; additis & quæ Hierosolymorum excidium, ac Judæorum abjectionem respicere videntur.

II. Veterum Græcorum Patrum quidam hunc Librum tanquam alienum à sancti Joannis Evangelistæ dictione, Joanni alteri Ephesino Presbytero assignabant: nec in Canone recipiebant. Sed inter germana B. Joannis Apostoli scripta numerarunt Dionysius Areopagita, sive quis alius antiquissimus certè sub eo nomine scriptor, Justinus, Irenæus, Basiliius, Epiphanius, Gregorius Theologus, cum omnibus ferè Occidentis Patribus, & Conciliis, tam priscis, quàm recentioribus. Apud Latinos capita duo supra viginti continet; apud Græcos Andreas Casareæ in Cappadocia Archiepiscopus pro numero Seniorum, quorum in hoc Libro frequens mentio, in quatuor & viginti partes secuit: & earum quamlibet in sanctissimæ Triadis honorem tribus discrevit capitibus; unde confurgit summa omnium capitum septuaginta duorum.

III. Hactenus de sacris utriusque fœderis voluminibus, de quibus qui in genere plura volet, consulere inter cæteros poterit Bibliothecarii Sanctam Sixti Senensis, Roberti Bellarmini libros de Verbo Dei, & de Scripturibus Ecclesiasticis, atque in hunc dissertationes Philippi Labbei & Fabiani Justiniani Commentarium de sacra Scriptura; cumque his Joannis Driedonisiagogicos de sacris Scripturis, & Melchioris Cani de locis Theologicis libros.

De Textu Hebraico veteris Testamenti.

I. **Q**UONIAM Scriptura Sacra variis Linguis composita est, atque edita, quarum maximè nobiles sunt, Hebraica, Græca, & Latina; & Textus à Versionibus, & ipsæ inter se Versiones distinguendæ sunt.

Hebraicum veteris Testamenti genuinum Textum integrum incorruptumque ad nos pervenisse non convenit inter omnes; & qui de illius fide dubitant, in diversas abeunt sententias. Alii omnino corruptum esse contendunt, & in universum depravatum, quæ sententia est Jacobi de Valentia Christopholitani Episcopi [a], Melchioris Cani Episcopi Canariensis [b], & Leonis [c]. Sed huic sententiæ Catholici plerique omnes adversantur, in quibus Pius II. Papa, Joannes Driedo Novariensis Doctor [d], Sixtus Senensis Dominicanus [e], Robertus Bellarminus [f]. Et revera Mahometanos aut Anabaptistas, qui post Manichæos hanc opinionem sectatoribus suis insinuarunt, ea sententia, magis quam Catholicis decet.

II. Alii Textum Hebraicum, licet non omnino corruptum; à Judæis tamen censent esse depravatum, odio Christianæ Religionis: quò scilicet ejus mysteriis tenebras offunderent. Ita Alphonsus Salmeron Societatis Jesu Presbyter [g], Jacobus Gordonus ejusdem Societatis [h], aliique nonnulli ex recentioribus Theologis; inter quos Joannes etiam Morinus Blesensis, Oratorii Presbyter [i], eique adstipulati deinde Guido Michael le Jay [l], & Abrahamus Ecchellenfis [m]. Sed Morino quidem contraxit Simeon de Muis, Linguae sanctæ Professor Regius [n]. Jaii vero & Abrahami Ecchellenfis scriptis refellendis egregiè operam dedit Cl. vir, Collega quondam noster, Valerianus de Flavigny Doctor ac socius Sorbonicus Rectorum Professorum Decanus [o] repugnante acriter Capelano ex eadem Sorbona.

III. Alii deinde sunt qui velint Textum Hebræum, non data quidem opera, sed temporum injuria, & Rabbinorum atque Amanuensium imperitia aut oscitantia, vitii quid contraxisse, maximè in apponendis punctis, quæ vocalium loco sunt apud Hebræos, & in iis literis, quæ ali-
quam inter se figuræ similitudinem, aut etiam soni cognationem habent, exscribendis; unde fit ut nullibi facilius quam in lingua Hebraica errores accidere possint. Etenim unius sive literæ, sive puncti mutatione, quantumvis levissima, in diversissimos sensus eadem voces detorquentur. Exemplo fit illud Psalmi 21. quod in vulgata versione sic legitur, *foderunt manus meas & pedes meos*, cujus si primum vocabulum Hebraicè, ut debuit, scribatur כר *Caru*, efficit *foderunt*; si ut est hodiè in Hebræo sic efformetur כרי *Cari*, erit, *sicut leo*. Puncta autem vocalia initio nulla erant: sed quinto demum post Christum sæculo, paulò post S. Hieronymi tem-
pora, à Masoretis seu Judæis Doctoribus Tiberiade (quæ est urbs Palæsti-
næ) inventa esse notum est; idque ut constaret deinceps, de cujusque voca-
buli lectione, quæ antea, deficientibus vocalibus, incerta videri poterat, præsertim linguæ sanctæ minùs peritis. Hæc itaque sententia de Textu Hebraico nonnullis in locis ex ignorantia scribentium corrupto, maximè recepta est; eamque post Hebræorum Doctorum primores tuentur ex recentio-

2 Tom. 1. con- tribus Driedo, & Bellarminus [p], Amandus etiam Polanus [q], & Petrus Ce-
troverf. lib. 2. vallerius [r]. Imò eò quoque revertitur ipse Morinus: qui tamen inde
cap. 1.2.3. Textui Hebraico auctoritatem abrogat, contra eorum opinionem, cum
9 In Syntagm. quibus sentit. Totum autem hoc argumentum pertractat Lud. Capellus Sal-
7 In Grammat. muriensis Professor heterodoxus integro volumine cui titulus *Critica sacra*;
f In brevi & a- mica disquisit. contra quem scripsit Joannes Buxtorfius etiam heterodoxus Professor Basi-
ad Mart. Gran- liensis, & Flavignius ante memoratus [f]. Videndus Buxtorfii patris thesau-
dinum, & in rus Grammaticus, & Tiberias, ac Buxtorfii filii tractatus varii eam in rem
exercit. Theol. editi. Hi textum Hebraicum ad nos purum & integrum pervenisse conten-
3 Lib. 3. cap. 25. dunt post Irenæum [t], Origenem [u], Chrysostomum [x], Tertullianum [y],
4 Lib. 8. in Esa. Hilarium [z], Hieronymum [a], Cajetanum Cardinalem, Augustinum Steu-
5 Hom. 8. in ep. chum, Sancten Pagninum, & Benedictum Ariam Montanum [b].
ad Hebræos. IV. Si nostrarum esset partium iudicium hic nostrum interponere, me-
7 De habitu mulierum. diam viam tutissimam existimarem; facileque in eorum iremus senten-
2 Præfat. in tiam, qui Hebraicos Libros, maxima saltem ex parte incorruptos, uti à
Psal. Moyse, & antiquis olim Prophetis conscripti fuere, adhuc etiam exsta-
a In Prolog. re putant; ac licet tempore captivitatis Babylonicæ vastata civitate,
Galeato. b In Apparatu Temploque (ubi sacra volumina asservabantur) incenso absumptoque,
Biblico. publica hæc monumenta periisse dicantur, quæ verò apud privatos erant,
4. Media via tu- magna ex parte credantur abolita fuisse: ab Esdra tamen ea fuisse restau-
rior, maximam rata; non ita ut Spiritu sancto iterum afflante, Esdras quinque viris per
partem esse in- quadraginta dies scribentibus dictaret, ut refertur lib. 4. cap. 14. Esdræ (qui
corruptum. liber inter apocryphos censetur) sed ut, quemadmodum innuitur cap. 8.
lib. 2. ejusdem Esdræ (qui inter Canonicos est receptus) magna cura is
ea scripta conquifiverit, & in ordinem redacta, fortè & collatis Codic-
ibus, propriaque industria, præeunte tamen Spiritu sancto, emendata,
cum populo communicaverit: ab illius deinde sæculo ad nostra usque
tempora, potuerint quidem menda aliqua in libros sacros irrepere, & re-
vera irreperint librorum præsertim errore, aut incuria: at illa à Mafo-
retis non vulgari sagacitate animadversa correctaque; aut si quid eorum
superfit, non ita magni momenti credendum, ut ex eo detrahi sua sacro
Textui auctoritas debeat. Quamvis igitur non eò declinem, ut cum iis sen-
tiam qui Hebraico textui plus æquo tribuentes, omnia ad ejus fidem e-
xaminanda contendunt: in universum tamen illud Hieronymi amplecten-
dum puto, quod B. Augustino perperam adscribitur [c] ut veterum li-
brorum fides (hoc est veteris Testamenti) de Hebræis voluminibus exa-
minanda sit.

V. Chaldaica lingua sacrorum Codicum nonnulli scripti sunt, libri nem-
pe Tobiae ac Judith, & ex parte libri Esdræ, ac Danielis, ut docet S. Hier-
onymus [d].
Syriaca lingua, quæ ex Hebræorum Babylone in captivitate degentium
cum Chaldaeis permixtione orta putatur, nullus extat ab autore suo scrip-
tus veteris Testamenti liber; nisi fortè tertius Macchabæorum & Ecclesia-
sticus; quorum utrumque se vidisse testatur B. Hieronymus [e]. Hebraica
autem lingua vulgaris, diversa à veteri sic propriè dicta, eadem est cum
Syriaca. Inter novi Testamenti libros Evangelium S. Matthæi, & Episto-
lam D. Pauli ad Hebræos, Syriacè scriptam esse efficacissimis argumentis
probari videtur.

VI. Textus Samaritanus duplex à Joanne Morino, nuper editus
& ma-

& magnorum Bibliorum Parisiensium editioni fuit insertus. Primus est He-
bræo-Samaritanus; hoc est Hebræo quidem sermone, sed Samaritanis cha-
racteribus: & hunc purum Mosis Pentateuchon censet esse idem Morinus in
suis exercitationibus; quem refellunt ex D. Hieronymo præsertim Muftius [f],
atque ex professo Valerianus Flavignius, de quo jam diximus [g]. Idque
his præsertim argumentis, quòd passim interpolatus sit ex editione Hebrai-
ca, vulgata versione Latina, & Septuaginta Seniorum Græca interpreta-
tione; multis etiam additis ab homine imperito non minis quàm auda-
ce, uti planum facit Ottingerus Professor Basiliensis [h]. Secunda Sa-
maritana editio, versio quædam, seu potius Paraphrasis est Samaritano
sermone & caractere; sed quam suo textu longè impuriorem esse, adeo-
que nullam fidem atque auctoritatem mereri, probare nititur idem Otting-
erus.

VII. Quod ad characteres attinet, Samaritanis usos initio Hebræos
fuisse ex eo apparet, quòd Hieronymus [i] asserit Esdræ novas literas
Hebraicas invenisse & Judæis tradidisse, antiquas reliquisse Samaritanis.
Novas autem eas esse quibus etiam nunc utimur, inde probari vide-
tur, quòd (ut idem Hieronymus [l] tradit) antiqui Hebræorum al-
phabeti postrema litera, Thau nimirum, similis erat T Græcorum, &
figuram Crucis referebat, quoniam scilicet finis legis Christus est crucifi-
xus. Nunc verò postrema Hebraici alphabeti litera Π eam Crucis figu-
ram non ita retinet. Sed hanc Hieronymi conjecturam non admittunt
qui sciunt ex inspectione characterum Samaritanorum, nobis nuper à
Morino in magnis Bibliis Parisiensibus exhibitorum, literam Thau Sama-
ritanam, nullam habere cum litera T Græcorum similitudinem. Viden-
dus tamen Vvaltonus de Numismatibus Hebraicis.

CAPUT XX.

De Græcis Translationibus in genere.

I. GRÆCÆ Bibliorum editiones decem omnino circumferuntur,
quas ferè recensent Eusebius [a], Athanasius [b], Epiphanius [c];
& quarum cum eodem Epiphanio [d] meminerunt etiam, B. Augustinus
[e], & Hieronymus [f].
Prima omnium numeratur Septuaginta Interpretum Transla-
tio.

Secunda Aquilæ Pontici ex Christiano Judæi, anno Hadriani Impera-
toris 12. Christi 124. conscripta.

Tertia Theodotionis, ex Catholico, ac deinde Marcionista hæretico,
profelyti Judæorum, sub Commodò circa annum Christi 180.

Quarta Symmachi, ex Samaritano aut hæretico Ebionita, in Judaismum
regressi, sub Severo circa annum 208.

Quinta, quæ à nonnullis Vulgata dicta est inter Græcas, anonymi auto-
ris fuit, Hierichunte non procul Hierosolymis in doliis quibusdam inventa,
anno 7. Antonini Caracallæ, Christi 117.

Prænot. Canonic. Doujat.

E 3

Sex-

Pentateuchi
Textus duplex.

f In suis asser-
tionibus & cen-
saris.

g In suis Epi-
stolis & exerci-
tat. Theolog.

h In suis exerci-
tat. Antimori-
nians, Basileæ
nuper editis.

7. De characteri-
bus Hebraicis.

i In prologo
Galeato.

l In cap. 9. Eze-
chielis.

1. Editiones
Græcæ decem.

a Lib. 6. hist.

b In Synopli.

c Lib. de mens-
sur. & ponder.

d Hæresi 63.

e Lib. 18. de Ci-
vit. Dei.

f Præfat. in Job
& Ilijam atque
alibi.

e In Can. 6.
dist. 2.

5. Pars sacra
veteris Scriptu-
re Chaldaicæ
scripta.

d In prologo
Tobie aliorum-
que suprad. li-
brorum.

e In Prologo
Galeato, & in
prologo Pro-
verbiorum.

6. Samaritanus

Sexta Anonymi quoque, & dolio inclusa apud Nicopolim juxta Actium promontorium in Epiro, sub Alexandro Mamææ, circa Christi annum 230. reperta.

Septima Origenis, qui circa annum 245. interpretationem Septuaginta Seniorum emendavit: ita ut multa ex Theodotione, fortè & aliis ex versionibus, addiderit, alia rescaverit: Et ea quidem quæ suppleverat, asterisco sive signo stellæ radiantis indicavit; superflua verò obelo, id est, veru transfixit. Quam editionem communem appellari solitam scribit Hieronymus. [g]

Octava editio est S. Luciani Antiocheni Presbyteri & martyris, tempore Diocletiani, circa annum 300. conscripta, & in pariete sub Constantino deinde inventa, quæ emendatio quoque fuit editionis Septuaginta Interpretum.

Nona Hesychii, qui eandem Septuaginta Seniorum versionem adhuc correxerat, atque Egypti Ecclesiis tradidit. De posterioribus his tribus editionibus, sic Hieronymus loquitur [n]. *Alexandria & Egyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat autorem; Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria laudat; mediæ inter has provincie Palestinas codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgarunt.*

Decima & postrema sancti Hieronymi, nisi potius Sophronii fuit: nam B. Hieronymus, ut ipse autor est [o], novum quidem Testamentum Græcæ fidei reddidit. Vetus autem ex Hebræo in Latinum transulit, quod Græco idiomati statim reddidit Sophronius. De hoc opere vide Augustinum [p].

II. Ex prioribus sex editionibus, illas, quæ dicebantur Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Nam primò quidem singulas paginas divisit in quatuor columnas, quarum singulæ singulas continebant Græcas versiones, quatuor scilicet priores, sibi invicem respondentes. Deinde paginas suas distinxit in columnas sex; atque in prima columna descripsit Hebraicum textum characteribus Hebraicis; in II. eundem Hebraicum textum Græcis literis exaravit; in III. adjunxit Aquilæ interpretationem, in IV. translationem Symmachi, in V. Septuaginta Seniorum, in VI. Theodotionis. Atque hæc volumina propter sex columnas Hexapla dicebantur, ut priora à quatuor columnis Tetrapla. His deinde duas addidit columnas, in quibus Quintam, & Sextam versiones, Hierichuntinam & Nicopolitanam inseruit: eaque volumina Octapla nominavit.

III. Sed cum ingentia illa volumina non nisi magno pretio comparari possent, separatim Septuaginta Interpretum Translationem ita edidit, ut ejus textui sub asteriscis insereret quæ textus Hebræus addebat; atque horum interpretationem è versione Theodotionis mutuatus erat, quod ipsius stylus & verba ad versionem Septuaginta, proximè accederent. Obelo autem seu veru notaverat quæ Septuaginta Interpretes textui Hebræo adiciebant. Quod non ideo ab eo factum, quasi illa deesse, hæc superesse arbitraretur: sed ut ostenderet, quid Judæi, cum quibus certandum erat, in Christianorum textu deficere, aut abundare dicerent: uti ex ejus ad Jul. Africanum epistola refert B. Hieronymus [q]. Adhibuit etiam Origenes lemniscos & hypolemniscos, quorum usum & formas tradit Epiphanius. [r] Vide Morinum l. I. exercit. 4. c. 1. de Hebr. & Græcè text. sincerit.

De Septuaginta Interpretum Versione.

I. QUONIAM celeberrima omnium habetur Septuaginta Seniorum Translatio, de ea paulò uberius, quàm de cæteris est differendum. Eam conscribi curavit ex communi sententia Ptolemæus Philadelphus, II. gentis Macedonicæ Rex Egyptiorum; qui cum amplissimam Bibliothecam Alexandria instruxisset, eique Demetrium Phalereum præfecisset; ab hoc monitus extare apud Judæos multa Hebraicè scripta volumina, quibus ejus populi leges atque instituta continerentur, quæ regia Bibliotheca, & cognitione digna essent. Inde eorum desiderio accensus Ptolemæus Eleazarum Hebræorum Pontificem scriptis literis rogatus dicitur, ut ea monumenta ex Hebræo in Græcum sermonem transferri curaret. Hic autem senos per singulas tribus Seniores delegit, tum in Scripturarum interpretatione maximè versatos, tum utriusque linguæ peritos, & probitate conspicuos; eosque ad Ptolemæum misit, ut apud eum huic operi incumberent.

II. Hos duos & septuaginta legis peritos Ptolemæus benignè suscepit; atque, ut testatur D. Augustinus [a], quò eorum fidem exploraret (suggerente divino Numine, ut majoris autoritatis esset omnique suspicione careret eorum interpretatio) singulos singulis in cellulis apud Insulam Pharon seorsim collocavit. Traditur porro tam stupendum planèque divinum in eorum verbis fuisse consensum, ut in nullo verbo, quod idem significaret & tantumdem valeret, vel in verborum ordine quisquam differreperet; sed quasi unus esset Interpres, ita quod omnes interpretati sunt, unum erat. Ejus rei meminerunt Justinus Martyr [b], Cyrillus [c], Clementis Alexandrinus [d], & quodammodo Theodoretus [e], ac Justinianus Imperator [f], qui unum in iis omnibus Septuaginta spiritum fuisse ait. Huius quidem separationis nec Josephus [g] meminit, nec Aristæas qui reliquam historiam tradidit [h]: inò Hieronymus [i], non solum id in dubium revocat, sed falsitatis & mendacii arguit [l]: & nescio, inquit, quis primus autor Septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo construxerit, cum Aristæas ejusdem Ptolemæi copiamis, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerit; sed in una Basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Verum quia id omitti ab iis potuit, ne quid fortasse libris Hebraicis detrahi videretur; & non tantum alii Patres, sed & ipse Hieronymus, [m], agnoscit Septuaginta Seniores Spiritu sancto plenos, quæ vera fuerant translationem, tum antiquioribus, tum neotericis Judæis divinam prorsus haberi, atque ita censuisse Talmudicos demonstrat Morinus [n].

III. Licet autem ab eis Pentateuchum dumtaxat in Græcam linguam versum innuere videatur idem Hieronymus [o]: tamen & ipse locis supra indicatis, & Patres reliqui, ab iis veteris Testamenti libros omnes translatos esse confirmant; idque fusè probant Leo de Castro [p], ac Baronius Cardinalis [q], ex eo liquere quòd Apostoli & Evangelistæ Prophetarum testimonia fere semper juxta eorumdem Septuaginta versionem citaverint, eamque Ecclesiæ legendam tradiderint. Quamobrem, quamdiu sincera sit

1. Quomodo concinnata hæc interpretatio dicatur.

2. An separatim inclusi interpretationem suam conscripserint.

a Lib. 18. de Civ. Dei ca. 19.

b In orat. exhortatoria.

c Catechesi 4.

d Lib. 5. Strom.

e Præfat. in Psalms.

f Nov. 146.

g Lib. 12. Ant. cap. 2. & lib. 2. cont. Appionem.

h In historia de Septuag. Interpretum.

i Sua in Pentateuch. præfat.

m Præfat. in lib. Parap.

n Lib. 1. de Hebræi Græcique textus sinceritate exercit. 8.

cap. 1.

3. An totum Testamentum vetus interpretati fuerint.

o In cap. 2. Michæ.

p Disp. de translatione Script.

cap. 15. & 16.

q Tom. annal. 2. ad ann. Christi 131.

remanſit, communis inter Græcos eſt habita, tam Chriſtianos, quàm Judæos; qui & à Juſtiniano Imperatore conſtitutionem impetrarunt, qua eam in Synagogis ſuis, ut prius factum fuerat, legi caveret, ab iis apud quos ſacræ literæ Græcè recitarentur. Sed quoniam, ſive fraude, ſive incuria librarium, corrupta in multis ea editio progreſſu temporis fuit: ideo ſapius expurgari debuit, ab Origene, Luciano, Heſychio, Hieronymo; ac tandem Gregorii XIII. & Sixti V. Pontificum juſſu: quorum hic vetuit ne quis impoſterum quicquam ex illa, vel addendo, vel demendo immutare auderet, quibus de rebus Spondanus quoque diſſerit [r].

IV. Inſtituta eſt hæc Translatio ex Epiphanio [r], anno Ptolemæi Philadelphi 17. qui eſt Olympiadis 128. ann. 1. ante Chriſtum natum circiter 265. Obſervat autem S. Hieronymus [t] nonnulla ad Trinitatis atque Incarnationis myſterium pertinentia, quæ Hebraico in Codice legebantur, partim ab iis prætermiſſa, partim ſub ænigmate translata; ne ſcilicet Ptolemæus in eam adduceretur opinio, quaſi plures Deos Hebræi colerent. Quod autem idem ſanctus vir ſacras Scripturas ex Hebreo in Latinum convertit, non, ut B. Auguſtinus ſuadebat [u], ex Græco Septuaginta Interpretum, id non eorum odio aut contemptu à ſe factum Hier. prædicat [x]; ſed quòd ea Verſio pura omnino non inveniretur. Ea editio Septuaginta dicitur Interpretum rotundioris numeri cauſa, cum ſexies duodeni, id eſt duo & ſeptuaginta Interpretes eſſent.

V. Joſephus Scaliger [y] primus in dubium totam Septuaginta Interpretum hiftoriam revocavit, contenditque conſectam à Judæis qui Alexandria commorabantur, & quos Helleniſtas vulgo appellant, quoniam propter conſuetudinem Græcorum, Græcè ut plurimum loquebantur, & ſic Hebraicam linguam dedicebant. Ab iis effectum putat, ut Lex in Græcum fermonem converſa fuerit per viros doctos qui Alexandria degerent; atque ut autoritas Græcæ huic translationi conciliaretur, eaque in Synagogas loco Hebraici textus inſinuaretur, conſcriptam ab iis Ariſteæ nomine fabulaſam epiftolam, ex qua Joſephus, Philo, ac cæteri deinde falſam illam narrationem hauſerint. Id autem contigiſſe vult invitis Palæſtiniſ Judæis, qui Alexandrinos propter audax hoc facinus implacabili odio ſint proſecuti.

VI. Hujus opinionis præcipuæ rationes ex eo petuntur primò quòd Demetrius Phalereus, qui hujus Verſionis inſtigatorem fuiſſe fertur, ſcribit Diogenes Laertius non tantum in flagrantiffima apud Ptholomæum Philadelphum gratia non fuiſſe, ſed contra ipſi exoſum, atque ab eo pulſum in exilium, cujuſtædio mortem ſibi conſciverit. Deinde quòd non extarent ea ætate duodecim Tribus, ex quibus hi lxxii. Seniores delecti memorantur: cum primò quidem decem Tribus, ac poſtea duæ reliquæ in Mediæ & Babyloniam, diu ante illa tempora eſſent abductæ; earumque loco miſſi externæ gentis homines, qui eam regionem incolerent, quique Samaritani dicti ſunt: ut patet ex lib. 4. Regum cap. 17. & 18. Nec verò leguntur eæ tribus præter Leviticam, Judaicam & Beniaminiticam rediſſe in Palæſtinam, ſed earum ſedes à Samaritanis alienigenis ſemper occupatæ, uti videre eſt apud Joſephum [z].

Tertiò quòd diverſæ admodum ſint epiftolæ, quæ tanquam à Ptolemæo ad Eleazarum Pontificem, & vice verſa ab Eleazaro ad Ptolemæum, hinc apud Ariſteam, inde apud Epiphanium, hæc de re ſcriptæ referuntur; quæ

quæ diſcrepantia videtur univerſam narrationem falſi convincere. Denique quòd Rabbinorum libri imprecationibus & maledictionibus pleni ſint adverſus Alexandrinos, tanquam ejus Verſionis autores; tantuſque hinc dolor à cæteris Judæis conceptus ſit, ut in eorum Calendario, Translationis ejus cauſa, tanquam rei nefandæ ac lugendæ, jejunium celebrari quotannis jubeatur; idque die 8. menſis Thevet, qui reſpondet noſtro Decembri.

VII. Sed, quod ad primum attinet, reſponderi poteſt non deſſe graves autores qui Translationem hanc factam referant ad tempus primi Ptolemæi, qui Lagi filius dicitur; cui haud dubiè in deliciis fuit Demetrius ille Phalereus. Ita ſanè cenſet D. Irenæus [a]: Clemens autem Alexandrinus [b], & Anatolius [c], ſub utroque Ptolemæo, filio nempe, in regni conſortium à patre adhuc ſuperſtite adſcito, id contigiſſe memorant. Præterea à probatis autoribus confirmatur Phalereum Philadelphi ipſius Bibliothecæ præpoſitum fuiſſe, in quibus ſunt Cicero [d], Aelianus [e], Joſephus [f], Philo Judæus [g]. Imò Her-mippus apud Suidam in voce Διονύσιος, ex quo præcipuum eruitur contrariæ ſententiæ adminiculum, non id præciſe reſert, quod vertit Latinus Interpres, miſſum fuiſſe Demetrium in exilium; ſed Διονύσιος, dignum ſcilicet fuiſſe viſum, qui in exilium mitteretur; quia nimirum Ptolemæo patri autor fuerat, ut non Ptolemæum Philadelphum, ex Berenice genitum; ſed ex priore uxore Eurydice procreatos filios in regnum cooptaret. Potuit autem poſt mortem Ptolemæi patris, vel eo adhuc in vivis agente, virtutis ac literarum nomine conciliari Philadelpho Demetrius.

Ad ſecundum argumentum reponi poteſt non ſolùm cum decem Tribus abducerentur, remanſiſſe non paucos ex ignobilioribus Iſraelitis in Palæſtina, ut patet ex libro 4. Regum, cap. 6. & nonnullos ex Aſſyria progreſſu temporis in Palæſtinam migrari, commeatu inter utramque Provinciam libero, ut colligere eſt ex Tobie cap. 10. ſed & cum Eſdra rediſſe aliarum tribuum, quàm ſupradictarum, Judæos, & cum aliis promiſcuè habitari, ut perſpicuum fiet Joſephus legenti [h]. Quod etiam confirmatur ex Luca cap. 2. ubi notatur Anna Prophetiſſa fuiſſe ex Tribu Aſer; itemque ex Tertulliani Apologetico, Joanne Chryſoſtomo [i], aliſque Patribus, qui Phariſæos exiſtimant Chriſti ævo ex omnibus tribubus fuiſſe. Quinetiam ſi hæc cuncta negarentur (quod gratis & nulla certa ratione fieret) potuit Eleazarus ex Aſſyria & Babylonia peritos legis accerſere, ex ſingulis decem tribubus, quos cum Palæſtiniſ conjunctos in Aegyptum mitteret.

Tertium argumentum facile conſutabitur, ſi dicamus vel plures ſcriptas fuiſſe epiftolas, tam à Ptolemæo quàm ab Eleazaro, quarum alias Ariſteas, alias Epiphanius referant; vel Ariſteam qui nunc extat ſuppoſitum eſſe, quod plerique exiſtimant; & ſic à vero diverſum quo ulus fuerit Epiphanius.

Quantum ad jejunium die viii. menſis Thevet indictum, atque execrationes Judæorum; hæc aliis ex cauſis orto Palæſtinorum in Alexandrinos odio imputari poſſunt; cujuſ veſtigia in Actibus etiam Apoſtolorum reperiuntur: & illud jejunium inſtitutum à Rabbinis, præterquam quod univerſale non erat, ſed Orientalium Synagogarum proprium, & nullibi

* Ad ann. 60. nu. 19. atque ad ann. 183. nu. 5. 4. Tempus hujus interpretationis in qua cur omiſſa quædam dicantur à Septuaginta.

† In lib. de menſuris.

‡ Ante memorata præfat. in Pentateuch. 2. aliſque locis.

§ Ep. 8.

¶ Præfat. in Pentateuch. & Paralip. itemque Apolog. 1. contra Ruſſin.

‡ In dubium à Scaligero revocatur tota hujus verſionis hiftoria.

‡ In obſervat. Euseb. & in duab. epist. quæ extant inter cæteras nuper editas.

6. Ejus rationes.

‡ Lib. 11. orig. Judaic. c. 1. & 8.

7. Scaligeri rationes diluuntur.

‡ Lib. 2. adverſ. hæref. c. 25.

‡ Lib. 1. Strom. c. In Canon. Paſchalibus.

‡ Lib. 5. de ſignificat. libris.

‡ Lib. 3. variæ hiftoriæ.

‡ Lib. 12. orig. Judaic. cap. 2.

‡ Lib. 2. de vita Moſis.

‡ Lib. 11. Judaic. antiq. c. 5. & Hom. 25. in Matthæum.

nullibi hodie à Judæis observatur, aut in eorum fastis deprehenditur; post Christi tempora cœpit in usu esse, non alia de causa, quam quòd ad ejus fidem multi Judæi per Bibliorum Græcorum lectionem transire crederentur. Ut enim observat Genebrardus, Septuaginta Seniores à sensu Grammatico non raro discesserunt, quòd allegoricum sequerentur, & evidentiis quæ de Christo erant pronunciata patefacerent. Et verò Scaliger [l] ipse, & Buxtorfius [m], utrumque Talmud, ubi tractatus de illo jejuniò continetur, pluribus post Christum sæculis emisse tradunt, quòd & ab aliis demonstratum est. Quin & Rabbi Azarias, qui ante octoginta aut nonaginta annos scripsit, incidisse se fatetur in manu scriptum ejus Tractatus Codicem, in quo nulla de hujusmodi jejuniò mentio fieret; existimatque triduanas tenebras quæ in prædicto tractatu memorantur, nihil fuisse aliud, quam voluntarias Judæorum afflictiones, quæ non hujus incœpti execratione susceptæ fuerint, sed ne infanti quid selectis illis septuaginta duobus Magistris contingeret; quæ vera ratio fuit indicendi jejunii, exemplo ejus quòd tempore Esther, in summo Judææ gentis periculo indictum fuerat, atque ejus quòd celebratum est cum à Judæis Alexandrinis Philo Roman ad Caligulam genti suæ placandum legaretur. De hoc jejuniò vide Morinum [n], apud quem multi sunt etiam inter Rabbinos qui Septuaginta Seniorum versionem velut sanctam commendant, atque omni veneratione prosequendam fatentur.

VIII. Volebat Jacobus Usserus Armachanus duas fuisse Versiones Septuaginta Interpretum, alteram veram & tempore Ptolemæi Philadelphi, alteram spuriam Alexandriæ elaboratam post annum 4. Ptolemæi Physconis. Dissentit Valesius noster, pluribusque eam sententiam refellit [o].

IX. Sunt nonnulli qui hanc Græcam Bibliorum Interpretationem existiment non primam omnium fuisse: in his Clemens Alexandrinus [p], qui Pentateuchi saltem translationem ante Alexandrum Magnum, jam tempore Manassæ Regis Juda conscriptam asseverat, ejusque inde cognitionem ad Græcos sapientes pervenisse, Pythagoram, Platonem, & reliquos: unde à Numenio Pythagorico Plato dictus sit Moses Ἀρχιζών, Atticè loquens: Qua in sententia sunt Genebrardus [q], & Serarius [r]. Verior tamen videtur contraria opinio Baronii [s], & Vittakeri [t], ad Ptolemæi tempora primam in Græcum sermonem versionem referentium. Si enim ante Ptolemæum Philadelphum Græca extitisset eorum librorum versio, nihil fuisset causæ, cur is tanta sollicitudine de nova instituenda laboraret. Græci autem Philosophi Mosaicam sapientiam, non minus ex colloquio cum eruditioribus Judæorum in Ægypto degentium, ac Græcæ linguæ peritorum, aut ex Hebraici sermonis cognitione ab ipsis accepta, quam ex aliqua Græca versione haurire poterunt.

X. Verum hanc Translationem, quæ sub nomine LXX. Interpretum ad nos pervenit, puram omnino non esse, sed aliis permixtam, maxime Theodotionis, docent post D. Hieronymum [u], Bellarminus [x], Baronius [y], Serarius [z], & Joannes Mariana [a], qui rem exemplis confirmant, petitis ex Psalmo 44. vers. 11. & Psalm. 75. vers. 9. aliisque locis permixtis. Certè vitiosam esse editionem, quam præ ma-

nibus habemus, cum alia multa suadent, tum illud Jonæ cap. 3. vers. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*: in ea quippe versione legitur *adhuc tres dies*, contra Hebraicam & Chaldaicam fidem, & contra auctoritatem tum Latinæ editionis vulgatæ, tum etiam Justinii martyris [b]. Et verò in emendationibus Græcis Codicibus scriptum fuisse *adhuc quadraginta tres dies*; verum errore librarii omisso numero quadragenario, ternarium tantum appositum esse observat Theodoretus [c], itemque S. Augustinus [d]. Depravatos sanè Codices Græcos esse Morinus ostendit [e]; sed cum variæ sint editiones Translationis Septuaginta, earum proculdubio emendatissima est Romana, quam Sixtus V. curavit: uti demonstrat idem Morinus [f]. De hac porro versione, præter jam laudatos scripsere Vossius, & Seldenus.

b In Dialog. cont. Tryphon.

c In exam. hujus loci.

d Lib. 18. de Civ. Dei c. 44.

e Lib. 1. exercit. 2.

f Exercit. 9.

CAPUT XXII.

De Novi Testamenti Græco Textu, deque Scriptura Latinis Editionibus in universum.

I. NOVUM Testamentum, licet Græcè ferè scriptum sit, agnoscunt tamen Doctores, atque adductis aliquot exemplis probant Græcos Codices non esse usquequaque incorruptos. Bellarminus [a] inter cætera exempla adducit illud 1. ad Corinth. cap. 15. ubi legendum est proculdubio, quemadmodum fert Latina editio, *Primus homo de terra terrenus; secundus homo de cælo cælestis*; Græci tamen constanter legunt, *ὁ ἄρρεν ἀνδρῶν κύριος ἐξ ἁπλῶς*, *Secundus homo Domini è cælo*: quæ depravatio ex Marcionis corruptione remansit, ut indicat Tertullianus [b].

1. Græci novi fœderis Codices alicubi depravati.

a Lib. 2. de Verbo Dei c. 7.

II. Latinas sacræ Scripturæ editiones propè innumeras olim fuisse testantur B. Augustinus [c], & B. Hieronymus [d]. Qui ex Hebræa lingua, inquit ille, *sacras Scripturas in Græcum verterunt, numerari possunt; Latini autem nullo modo: ut enim cuique primis fidei temporibus, in manus venit Codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibimet utriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari*. Hujus autem hæc sunt verba: *Apud Latinos tot sunt exemplaria, quot Codices: cum unusquisque pro arbitrio, vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est*.

b Lib. 5. in Marcionem.

c Bibliorum versiones. Latine olim innumera.

d Lib. 2. de doctr. Christi c. 11.

e Præfat. in Josue.

III. Attamen iidem Patres, tum Augustinus, tum Hieronymus [e], & cum illis Gregorius [f], docent *Vulgatam veterem, quam Italiam & cum illis Gregorius [f], docent Vulgatam veterem, quam Italiam & cum illis Gregorius [f], docent Vulgatam veterem, quam Italiam* vocant, magis communem fuisse ac cæteris anteponendam; utpote quæ, ut loquitur Augustinus, *verborum tenacior sit, cum perspicuitate sententiæ*. Vulgatam certè versionem trecentis ferè in locis ex Evangeliorum & Actuum Apostolorum codice Græco admirandæ vetustatis confirmari ostendit Joan. Morinus [g]. Quia tamen Librariorum errore, ac temeritate menda non pauca in eam irrepsert, D. Hieronymus ei admovendam manum putavit. Et Novum quidem Testamentum ex Græco emendavit, ut ipse profitetur [h]: Vetus autem Testamentum bis transtulit in Latinam linguam: primo ex Græca versione Septuaginta; quem-

3. Præcipua Italæ.

e In cap. 14. & 49 Isaie.

f Præfat. in lib. Moral. cap. 5.

g Lib. 1. de Hebræi Græcique text. sincer.

h Ep. 89. quæ est inter epistolas August. 7.

quemadmodum intelligi potest ex libro ejus contra Rufinum, & præfatione in Job atque ex Epistola 10. S. Augustini. Deinde iterum ex Hebræo, ut ipsemet testatur extremo de Viris illustribus libro, & in præfationibus suis singulorum librorum, quos Latinos fecit. Eaque interpretatio studio Damasi, ac sequentium Pontificum, in Occidentali Ecclesia recepta est, & merito reliquis anteposita ex Isidoro Hispalensi [1]; qui jam suo tempore omnes Ecclesias ea versione uti esse testatur, quod veracior esset in sententiis, & clarior in verbis.

1. Lib. 6. etymolog. cap. 3. & lib. 1. de off. Eccl. cap. 12.

CAPUT XXIII.

De Vulgata Editione speciatim, ejusque Autoritate.

I. VULGATAM sacræ Scripturæ Editionem, quam nunc habemus à sancta Ecclesia Catholica approbatam, & quam Tridentina Synodus [a] authenticam pronunciavit, ex S. Hieronymi interpretatione maximam partem esse, Augustini Eugubini, Joannis Pici Mirandulani, Bellarmini, doctissimorumque aliorum virorum communis sententia est. Eam tamen Sanctes Pagninus, alique nonnulli ex prisca, & Hieronymiana mixtam contendunt.

II. Psalterium quidem Editionis Vulgatæ aliud est haud dubiè ab eo quod D. Hieronymus ex Hebræo transtulit, & quod inter ejus opera habetur, à vulgari non parùm diversum, seu sensum spectes, seu verba; sed illud esse putant quod ex Editione Græca S. Luciani martyris, versum ab ignoto autore, Hieronymus emendavit. Hoc enim, ut Ecclesiasticis viris jam familiare, & in sacro officio, cantuque per Occidentis Ecclesias dudum receptum, retinere satius est visum, ipsi etiam Hieronymo.

III. De Libris Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum dubitant eruditi, an & ipsi sint ex Hieronymi versione, atque in his Bellarminus [b], duabus potissimum de causis; quod scilicet ipse Hieronymus [c] eos libros inter apocryphos ab Hebræis censi fateatur; & quia præterea nullæ extant ipsius in hos libros præfatiunculæ, quales tamen in Epistola ad Augustinum singulis libris à se translatis se apposuisse affirmat. Verùm dici potest, alios quoque rejectos ab Hebræis libros, ut Tobie, Esther, Judith, ab Hieronymo versos esse. Præfationes autem, iis dumtaxat libris appositæ, quos ex Hebræo transtulerit, non iis quos emendavit ex Græco; in quorum numero hi sunt habendi. His ac similibus rationibus permoti Liranus, Dionysius Carthusianus, Ximenius, Arias Montanus hos quoque libros ex Hieronymi interpretatione ad nos venisse existimant.

IV. Hujus autem Vulgatæ Editionis quanta sit autoritas docent Joannes Driedo [d], Franciscus Titelmanus [e], Andreas Vega [f], Melchior Canus [g], alique, Bellarminus præsertim [h]: qui ostendunt in ea nihil omnino fidei aut moribus Christianis repugnans reperiri, omniaque ad salutem necessaria abundè tradi. Denique quoties illa ab Hebræa

bræa Græcave editionibus discedit, ita ut in concordiam cum iis adduci nequeat, illas plerumque ex hac potius corrigendas esse, quàm hanc ex illis.

Hæc quantum ad Novum præsertim Testamentum plenè confirmat Joannes Morinus superiori capite laudatus [i]. Porro admodum notatu dignum est quod advertit Vir. Cl. Claudius Capellanus Doctor ac Socius Sorbonicus, & nunc dignissimus sacrarum Literarum post Flavianum Professor Regius [1], causam præcipuam cur Buxtorfius Ludovico Capello veterum diversas ab hodierno textu Hebræico lectiones in sacris Scripturis demonstranti, Anticriticam suam opposuerit, hanc fuisse, quod nihil ea demonstratione validius esse pervideret ad asserendam atque omnino comprobendam Vulgatæ Versionis autoritatem: persuasumque haberet, admissis Capelli argumentis nullum in posterum superesse, Vulgatam nostram (convincendis hæreticorum erroribus imprimis idoneam, atque ideo sibi cæterisque heterodoxis tantoperè exosam) rejiciendi locum: sed eam à cunctis pro Authentica, secundum Tridentinæ Synodi Decretum, prorsus esse admittendam. Ac ne quis de hac Buxtorfii confessione dubitare possit, proferuntur hic ipsa ejus verba eam in rem scripta; quæ sanè valdè notanda sunt. Sed hoc observet Lector, inquit Buxtorfius, nullum unquam majorem patronum fuisse Vulgatæ Versionis, & qui fortius argumentum suppeditaverit ad ejus authenticam asserendam, quàm malè sanus iste Criticus (Capellum intelligit.) Quod si enim semel admittatur, ubi Interpres ille aliter tulit quàm Hebræa sonant, & aliqua mutatio, vel additio, vel detractio deprehenditur, neque librarii aliquod vitium intervenit, ibi non vitium esse ab interprete, sed ex varia lectione Codicis Hebræi quo usus est, speciosus habetur prætextus omnes ejus errores non solum excusandi, & Codici illi Hebræico imputandi; sed & authenticos faciendi, utpote qui ex Codice Hebræo sunt orti & profecti; & sic vicerunt illi, qui statuunt nullos esse in ea errores Interpretis. Qui de Tridentini Concilii autoritate pro stabilienda Authentica Vulgatæ Versionis gloriantur, jactabunt se vicisse; & non sine causa hanc dignitatem illi attributam esse; quippe quæ accuratè ad Codicis Hebræi Archetypum, quo scilicet iste Interpres usus est, sit confecta. Præferendum dicent Codicem illum Hebræicum quo usus est vulgatus Interpres, Codicibus nostris, qui Judaici, Rabbinici, Massoretici vulgò à Critico audiunt, hoc est corrupti, depravati, mutati, & mutilati fuerunt. Hactenus ex Pontificiis ipsis, qui ad Codicem nostrum Hebræum exegerunt & exigendam judicarunt Vulgatam Versionem, sicubi ab eo deflexit; illi jam vel sponte deferent hanc sententiam, & agnoscent Hebræum textum æquè ex Vulgatæ versione, aut fortè multò magis, esse corrigendum, aut ni ultro id fecerint, ab aliis explodentur.

Hæc Buxtorfio extorsit vis veritatis; ex quibus revera ipsorum adversariorum judicio confici apparet, quod antea indicavimus, Vulgatam reliquis editionibus saltem non esse inferiorem.

Exerc. Biblic. lib. 1. exerc. 2. cap. 3.

In mari Rabbinico parte 2. c. 1.

CAPUT XXIV.

De Recentiorum Versionibus.

<sup>1. Enumerantur
præcipue Versio-
nes ab orthodo-
xis composite.</sup> I. RECENTIORES interpretationes Latinæ Catholicorum ex Hebræo plures sunt: in iis eminent editiones Santis Pagnini, Benedicti Ariæ Montani, Francisci Vatabli, Tigurina, & Isidori Clari.

<sup>2. Santis Pa-
gnini.</sup> II. Santes Pagninus Lucensis, Ordinis Predicatorum, Vetus Testamentum ex Hebræo, Novum ex Græco de verbo ad verbum transtulit, circa annum Christi 1530. & opus suum Clementi VII. Pontifici dicavit.

<sup>3. Ben. Aria
Montani.</sup> III. Verum quoniam non omnia exactè ab eo translata videbantur, Benedictus Arias Montanus Hispalensis, adhibitis variis ejus editionibus, partim ex ipsius Interpretatione, partim ex diligenti Hebraicæ locutionis observatione, novam quodammodo confecit, quæ Hebraicis Græcisque vocibus Latinas interlineares superponit, & quæ ab ipso immutata fuerant, ab iis quæ Pagnini erant, diverso charactere distinguit.

<sup>4. Francisci Va-
tabli.</sup> IV. Alteram Interpretationem eodem ferè tempore Parisiis edidit, vel dictavit potius, Regius Linguae Sanctæ Professor Franciscus Vatablus ex Hebræo & Græco; quam & scholiis locupletavit, ex Rabbiorum maximè penu depromptis. Sed cum ea non paucis erroribus à Roberto Stephano Typographo aspersa diceretur, Catholicorum Theologorum diligentia & pietate, in Hispania purgata est, ac Salmanticæ anno 1584. correctius edita.

^{5. Tigurina.} V. Tigurina sic dicta est quod Clero Tigurino in Helvetia dicata fuerit, à Leone ejus urbis Præsule primum suscepta, deinde à Theodoro Bibliandro & Conrado Pellicano, quod attinet ad Vetus Testamentum; ab Erasmo quantum ad Novum, adjunctis ab eorum unoquoque annotationibus, perfecta.

<sup>6. Cholini &
Galveri in vetus
Testamentum.</sup> VI. Novum deinde Testamentum Petrus Cholinus, & Robertus Galverius cum veritate Græca contulerunt, & mendis expurgarunt: sed hæc Versio, nonnisi editionis primæ, à Catholicis probatur; posteriores ab hæreticis corruptæ sunt.

^{7. Isidori Clari.} VII. Isidorus Clarus Brixienfis, ex Cassinensi Monacho Fulginensis Episcopus, aliam adornavit, quæ cum ejusdem annotationibus Venetiis apud Juntas prodiit, & à viris doctis plurimi fit.

<sup>8. Regula in his
servanda.</sup> VIII. Quantum ad has privatorum Translationes servanda est hæc Regula, ut admittantur ad majorem Vulgatæ Textum Hebraici, & Græci, veterumque Versionum dilucidationem, non ut quidquam ipsis detrudere possint.

<sup>9. Heterodoxo-
rum versiones.</sup> IX. Heterodoxorum recentiorum Latinæ Versiones multæ prodierunt: in pretio apud suos sunt imprimis, tum quam Franciscus Junius & Emmanuel Tremellius concinnarunt, tanquam quæ ad fidem textus Hebraici maximè accedant: tum quam elaboravit Castalio, tanquam purissimæ Latinitatis.

<sup>10. De Vulga-
ribus servenda
regula.</sup> X. Nec minori numero sunt quæ Vulgaribus Linguis circumferuntur, in quibus id à Catholicis Prælatibus observari solet, ut earum Versionum lectionem iis permittant, qui ex ea non damnum, sed fidei ac pietatis augmen-

augmentum capere possunt. Cur autem non omnibus passim ab Ecclesia Romana concedatur ipsarum usus, causam non unam tradit Bellarminus lib. 2. de Verbo Dei [i]. Inter Gallicas Lovaniensem probabant Patres Cap. 15. & 16. nostri: nunc elucubrata à Viro Cl. Isaaco Magistro, alias de Sassy, elegantia palmam haud dubiè apud eruditos feret.

CAPUT XXV.

De Variis Veteris & Novi Testamenti Versionibus & Paraphrasibus Chaldaicis, Syriacis, Arabicis.

I. <sup>1. Chaldaicas
Paraphrases seu
Targumin qui
scripserint.
a In tractat.
de Chaldaicis
Script. para-
phras.</sup> **U**niversa Scriptura sacra ex Hebræo sermone in Chaldaicum Paraphrastice versa est, ut post alios fusè tradit Franciscus Lucas Brugensis [a]. Pentateuchum, itemque Prophetas priores, Josue, Judicum, Regumque libros transtulit Rabbi Aquila, seu potius Onkelos, qui à Judæis vixisse dicitur paulò post Christum. Posteriores autem Prophetas Rabbi Jonathan filius Urielis, quem in Synagoga veteri ante Christum natum floruisse volunt: Hagiographa, id est Psalmos, Job, Ruth, Esther, & Salomonis opera, vertit Josephus cæcus, ex magis recepta opinione: Historicos Anonymus. Hæ Paraphrasticæ translationes vulgo *Targumin*, id est *Interpretationes* dictæ; quia apud Hebræos magnæ sunt autoritatis, & Judæis convincendis inservire possunt; nobis quoque utiles sunt. Cæterum ab Ecclesia non tanti sunt, ut ex iis irrefragabile aliquod argumentum inter Christianos duci possit. Et sanè si Pentateuchi Paraphrasin excipias, Judaicis fabulis, & Talmudistarum nugis ple-ræque aspersæ, alicubi contrarium, sæpè diversum longè & ab Hebræo textu, & à Græcis Latinisque Versionibus sensum exhibent. Pentateuchi quidem plures extant hujusmodi Paraphrases etiam Jonathanis, & Hierosolymitana: verum ea prævalet quam Onkelos composuit, quæque absolute Paraphraseos Chaldaicæ in Pentateuchum nomen meruit.

II. Sed Jonathanis Paraphrasin in Legem æra Christiana, & quidem pluribus seculis posteriorem, vel ex eo imprimis demonstrat Morinus [b], quod *Misna* meminerit, sive *Misnaioth*, libri nimirum in quo Judæorum omnes *Traditiones* continentur, & quem fatentur ipsi non nisi ducentis post Jesum natum annis compositum; Morinus in Justiniani tempora rejicit [c]. Præterea Constantinopolim memorat, & Turcas, quæ nomina tardius, vel nata, vel cognita. Idem Morinus [d] novitatem Paraphraseos Jonathanis in Prophetas priores & posteriores, multis argumentis probat: & Paraphrasin Chaldaicam in Hagiographa recentiore adhuc, & post Talmud natam demonstrat [e]; utpote quæ ejus non semel meminerit.

III. Talmud autem *Misna* recentius necessario est; cum nihil aliud sit quam glossa amplissima, sive Commentarius in *Misnaioth*, quod Judæorum jus universum, tam civile, quam sacrum, eorumque omnem Theologiam complectitur.

IV. Por-

4. Talmud. Ba-
bylonicum.f Lib. 2. exer-
cit. 6. c. 4. & 5.g Lib. 2. exer-
cit. 7. cap. 1.h Talmud Hie-
rosolymitanum.i Lib. 2. exerc.
7. cap. 1.k De Paraphra-
si Chaldaica On-
kelos.l De Paraphra-
si Hierosolymi-
tana.

m Exercit. 8. c. 6.

n De versioni-
bus Syriaca &
Arabica.o Ep. ad Ephes.
cap. 4.

IV. Porro *Talmud* duplex est, *Babylonicum* & *Hierosolymitanum*: illud anno circiter 420. ant. etiam 240. ut volunt, inchoatum, atque ob Persarum cum Arabibus bella interruptum, anno demum Christi 707. perfectum fuisse evidenter conficit Morinus sapiens laudatus [f]. Ex ejus in publicum editione ortum schisma Judæos in duas sectas divisit, *Rabani- starum* *Talmudi*, & *Karaitarum* *Scripturæ* inhaerentium [g].

V. Antiquius paulo fuit *Talmud Hierosolymitanum* quod Rabbi Jochanan, dialecto ex diversis linguis conflata, composuit circa annum Christi 370. si R. Seriræ, vel 372. si Mosis Ægyptii calculum sequamur; non ante 600. si audiamus Morinum, id ex propriis locorum & nationum nominibus in eo memoratis conjicientem, Burgi nempe, Carthagenæ, Turcarum [h].

VI. Quod attinet ad aliam *Paraphrasim* *Chaldaicam*, quæ auctori Onkelos assignatur, quæque pressius sacrum textum, sine fabularum admixta farragine, interpretatur; ejus Scriptori, quem profelytum fuisse constat, miram nobilitatem affingunt Judæi, adeo ut Titi Imperatoris filium pronunciare non dubitent. Alii sororis ejusdem nepotem dicunt, quem & cum Aquila Pontico antiquissimo Interprete Græco confundunt. Revera tamen longè diversi, & tempore & lingua fuerunt: nec hujus Onkelos mentio, nisi apud Talmudistas, post *Talmud* scilicet *Babylonicum*, occurrit.

VII. *Paraphraſtes* quoque *Hierosolymitanus* (cujus & nomen & tempus ipsis Judæis incognita sunt) certa Legis loca illustrare conatur. Is vix ante annum Christi 600. scripsisse videtur, cum non modò *Franco- rum*, sed *Turcarum* quoque nominibus utatur, ut ratiocinatur Morinus [i] sapè dictus. Inter utrumque *Targum* discrimen non mediocre agnoscit Elias Levita, quod *Hierosolymitanum* ex pluribus linguis, *Babylonica*, *Græca*, *Romana* & *Perſica* sit compositum; quæ linguarum varietas non apparet in *Targum* *Babylonico*.

VIII. *Syriaca* verò totius ferè *Veteris Testamenti* Versio, ut & *Arabica*, cum *Latina* *Gabrielis Sionitæ* translatione, extat in magna Bibliorum editione *Parisiensi*, quam *Guido Michael le Jay* maxima cura, & impensa verè regia adornavit. Ejus *Paraphrasis* antiquitatem commendat idem *Sionita* in *Epistola* ad Lectorem præfixa libro *Psalmorum*, hac lingua ab eo *Parisiis* edito. Affirmat enim ex antiquissimo libro *Soadedi Episcopi Habethensis*, veteri charactere, in membranis exarato, sacrorum voluminum eam translationem, quantum ad *Pentateuchum*, *Josue*, *Judices*, *Ruth*, *Samuel*, *David*, *Proverbia*, *Ecclesiasten*, *Canticum Canticorum*, & *Job*, scriptam esse tempore *Salomonis*, precibus *Hiram Regis Tyrii*. Reliquos verò libros *Veteris* pariter ac *Novi Testamenti* tempore *Abagari Regis Syriæ*, cura *Thadæi* aliorumque *Apostolorum*, in *Syriacum* sermonem translatis. Qua de re, licet dubitari iure possit, atque imprimis de priori parte, id tamen confirmare nititur ex eo quod *B. Paulus* usus videatur hac *Syriaca* versione, cum *Davidem* *Psalm* 68. citans, ita ejus verba refert, *ascendens in altum captivam duxit captivitatem*, *dedit dona hominibus* [l]. Nam is versus in cæterarum linguarum editionibus, *Hebræa* scilicet, ac *Latina*, habet, *Accepisti dona in hominibus*. Solæ autem *Syriaca* versio eum sensum exhibet, *Dedisti dona hominibus*. Verum alii, nec ita forsan immerito, eundem sensum

sensum textui *Hebraico* tribuunt, ubi vertunt, *accepisti dona pro hominibus*; non autem *accepisti dona in hominibus*. Ut ut sit, hæ *Versiones* non exigui momenti sunt habendæ, cum antiquas esse constet, nec rarò etiam *Vulgatæ* sensum exprimant, & sic eam confirmant.

CAPUT XXVI.

De Sacra Scriptura variis Sensibus, ejusque interpretandæ Regulis.

I. SENSUS *Scripturæ sacrae* ex communi *Catholicorum* sententia duplex est in genere, *Literalis*, sive *historicus*; & *Spiritualis*, sive *mysticus*: qui duo sensus exprimi putantur per *Librum scriptum* intus & foris apud *Ezechielem* [a] & *Joannem* [b], ita ut exterior *scriptura* *Literalis* indicet, interior *Mysterium*.

II. *Mysticum* deinde *Sensum* triplicem adhuc faciunt *B. Thomas* [c], *Nicolaus Liranus* [d], ac reliqui *Doctores*, *Allegoricum*, *Tropologicum*, & *Anagogicum*. *Allegoricus* ad ea refertur, quæ in nova lege credenda proponuntur: à *Græca* voce ἀλληγορία, quæ inversionem significat, qua aliud verbis exprimitur, aliud sensu intelligitur. *Tropologicus* sive *Moralis* (τροπος enim *Græcè* *Mores* significat) ad ea quæ sunt agenda pertinet. *Anagogicus* verò refertur ad ea quæ speramus, seu ad æternam alterius vitæ felicitatem: deducto nomine à *Græca* etiam voce ἀναγωγή, quæ excellam, sive subtilem intelligentiam, & erectionem animi ad sublimia denotat, atque apud priscum sub *Dionysii* nomine *Scriptorem*, pro recondito oraculorum sensu accipitur, æquè ac θεωρία. Hi tres *Sensus* una cum *Literali* hoc *vulgari* *Disticho* indicantur;

*Litera gesta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quò tendas Anagogia.*

Exemplum *Beda* [e] profert in voce *HIERUSALEM*, quæ ad *Literam* significat *Judææ Civitatem*, secundum *Sensum* *Moralem* sumitur pro *Anima* *fideli*, ut apud *Isaiam* [f], *Excute de pulvere, consurge, sede Hierusalem, solve vincula colli tui, captivā filia Sion*: In sensu *Allegorico* pro *Ecclesia* *militante* accipitur, ut apud *Joannem* [g], *Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Hierusalem novam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*: secundum *Analogiam* pro *Ecclesia triumphante*. De hac sanè sic loquitur *Paulus* [h], *Illā autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra*.

III. *Beatus* quidem *Hieronymus* [i] triplicem omnino facit *sensum*, *Historicum*, *Tropologicum*, & *Spiritualē*: sed ex ejus mente *Spiritualis* allegoricum simul & anagogicum complectitur, à *moralis* verò distinguitur.

IV. Ita sanctus quoque *Augustinus* [k], *Historiam*, *Allegoriam*, *Analogiam*, & *Æthiologiam* ponit pro variis *Scripturæ* interpretandæ modis. Verum non re, sed verbis tantum à recentioribus discrepat. *Allegoriæ* quippe nomine *sensus* *Spiritualis* tria genera comprehendit: *Historiam*, *Allegoriam*, & *Analogiam*.

1. *Sensus* *Scripturæ* duplex in genere, *Literalis* & *Mysticus*.
a *Ezechiel*. c. 2.
b *Apocal.* c. 5.
2. *Sensus* *Mysticus* triplicis, *Allegoricus*, *Tropologicus*, & *Anagogicus*.
c 1. parte, q. 1.
d In præmio postillæ.

e Lib. de tropis sacrae Script.

f Cap. 52.

g *Apoc.* c. 21.

h Cap. 4. ad Galat.

3. *Alia* *divisio* *interpretationum* sive *Sensuum*.

i *Epist.* 150. ad *Heliodor.*

4. *Alia* ex *Augustino*.

k De *Genesis* ad *literam* *libr. im-* *perf. aliàs de* *utilitate cre-* *dendi* c. 2.